

УРБИС ЦЕНТАР Д.О.О. БАЊАЛУКА
ПЛАНИРАЊЕ, ПРОЈЕКТОВАЊЕ И КОНСАЛТИНГ

**ПРОСТОРНИ ПЛАН
ОПШТИНЕ ГАЦКО
2014 - 2034. ГОДИНА**

- ПРИЈЕДЛОГ ПЛАНА -

Бања Лука, јули, 2016. година

ПРЕДМЕТ:	ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ ГАЦКО 2014 - 2034. ГОДИНА
ИНВЕСТИТОР:	ОПШТИНА ГАЦКО
ЛОКАЦИЈА:	ОПШТИНА ГАЦКО
ВРСТА ДОКУМЕНТА:	ПРОСТОРНИ ПЛАН ЈЕДИНИЦЕ ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ
НОСИЛАЦ ПРИПРЕМЕ:	АДМИНИСТРАТИВНА СЛУЖБА ОПШТИНЕ - одјељење за просторно планирање и цивилну заштиту
ВЕРИФИКАЦИЈА:	2016. година
НОСИЛАЦ ИЗРАДЕ:	УРБИС ЦЕНТАР, д.о.о. , БАЊАЛУКА
УЧЕСНИЦИ НА ИЗРАДИ:	ДАНИЈЕЛА СИМИЋ, дипл. прост. планер, мр БРАНИСЛАВ БИЈЕЛИЋ, дипл. прост. планер, ВЛАДИМИР БОРИСАВЉЕВИЋ, дипл. инж. саобраћаја, мр РИСТО СТЈЕПАНОВИЋ, дипл. инж. грађевинарства, мр МИЛАН ПРЖУЉ, дипл. инж. електротехнике, БРАНКИЦА МИЋИЋ, дипл. инж. електротехнике, СТЕВО ЖДРЊА, дипл. инж. машинства, СЛАВИЦА ПАШТАР, дипл. инж. електротехнике, ДОБРИЛА ТАСОВАЦ, дипл. инж. пољопривреде, БРАНКО ИВАНКОВИЋ, дипл. инж. геологије, ДРАГАНА МИЛИНКОВИЋ, дипл. економиста, ЉИЉАНА РАДИВОЈИША, дипл. инж. грађевинарства, ТАМАРА ПАШТАР, дипл. инж. архитектуре, ДАЛИБОР ПАСПАЉ, геометар, СЊЕЖАНА ПАСПАЉ, грађевински техничар

ДИРЕКТОР

СНЕЖАНА МРЂА - БАЏА, дипл.инж. архитектуре

САДРЖАЈ

ТЕКСТУАЛНИ ДИО	5
A. СИНТЕЗНА ОЦЈЕНА СТАЊА ПРОСТОРНОГ УРЕЂЕЊА	5
Б. ПЛАН РАЗВОЈА И УРЕЂЕЊА ПРОСТОРА	12
I ИЗВОД ИЗ ИЗМЈЕНА И ДОПУНА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ ДО 2025. ГОДИНЕ	13
II СТАНОВНИШТВО	18
1. Пројекција броја становника и домаћинства	18
III СИСТЕМ И ФУНКЦИЈЕ РАЗВОЈА СА ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА ЦЕНТАР ЈЕДИНИЦЕ ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ	20
1. Насељска структура	20
2. Систем центара	20
3. Просторне цјелине	22
4. Урбанизација	23
5. Правци територијалног развоја општинског центра	23
IV ИЗГРАЂЕНОСТ И ФУНКЦИОНИСАЊЕ ПРОСТОРА	26
1. Становање	26
2. Привреда	29
3. Непривреда	36
4. Инфраструктура	40
V ПРИРОДНИ УСЛОВИ	55
1. Морфолошке карактеристике	55
2. Геолошке карактеристике	56
3. Инжењерскогеолошке карактеристике	59
4. Хидрогеолошке карактеристике	60
5. Сеизмолошке карактеристике	62
6. Климатске промјене	65
7. Енергетски потенцијали	68
VI ОДРЕЂИВАЊЕ НАМЈЕНЕ ПРОДУКТИВНИХ ЗЕМЉИШТА	70
1. Пољопривредно земљиште	70
2. Шумско земљиште	70
3. Водно земљиште	70
4. Грађевинско земљиште	71
5. Рудно земљиште	71
6. Синтезни приказ намјене површина	72

VII УНАПРЕЂИВАЊЕ ДЕВАСТИРАНИХ И УГРОЖЕНИХ ЗЕМЉИШТА	75
VIII ЗАШТИТА ПРИРОДЕ, КУЛТУРНО - ИСТОРИЈСКОГ НАСЉЕЂА, ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	78
1. Заштићена подручја природе	78
2. Заштита културно – историјског насљеђа	81
3. Заштита животне средине	83
V. ОДРЕДБЕ И СМЈЕРНИЦЕ ЗА ПРОВОЂЕЊЕ	88
I ПРАВИЛА УРЕЂЕЊА, КОРИШТЕЊА И ГРАЂЕЊА	89
1. Правила грађења за урбана подручја и грађевинске рејоне за које није предвиђена израда урбанистичких, зонинг и регулационих планова	89
2. Пољопривредно земљиште	102
3. Шумско земљиште	104
4. Водно земљиште	104
5. Рудно земљиште	105
6. Правила грађења и услови уређења за инфраструктурне објекте и системе	106
7. Посебни режими планираног кориштења простора	110
II СМЈЕРНИЦЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ ПЛАНА	113
1. Даље просторно и урбанистичко планирање	114
2. Земљишна политика (очување, заштита и коришћење пољопривредног земљишта, управљање грађевинским земљиштем)	119
3. Израда вишегодишњих програма просторног уређења просторних јединица и израда секторских студија, анализа, програма и пројеката	122
4. Развој информационог система о простору	123
5. Остали инструменти за реализацију плана	124
ГРАФИЧКИ ДИО	126
КАРТЕ ПЛАНИРАНИХ РЈЕШЕЊА	
1. ОСНОВНА ПЛАНИРАНА НАМЈЕНА ПОВРШИНА	
2. МРЕЖА НАСЕЉА И ЦЕНТАРА СА ПЛАНИРАНИМ УРЕЂЕЊЕМ И САДРЖАЈИМА ЈАВНИХ СЛУЖБИ	
КАРТЕ ИНФРАСТРУКТУРНИХ СИСТЕМА	
3.1 САОБРАЋАЈНА ИНФРАСТРУКТУРА	
3.2 ХИДРОТЕХНИЧКА ИНФРАСТРУКТУРА	
3.3 ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТСКА И ТЕРМОЕНЕРГЕТСКА ИНФРАСТРУКТУРА	
3.4 ТЕЛЕКОМУНИКАЦИОНА ИНФРАСТРУКТУРА	
4. КАРТА ЗАШТИЂЕНИХ ПРОСТОРА СА ЗОНАМА ЗАШТИТЕ И МЈЕРАМА ЗА ЗАШТИТУ	
5. КАРТА СПРОВОЂЕЊА ПЛАНА	

Графички прилози, који су саставни дио Просторног плана, урађени су у размјери 1:25 000.

ТЕКСТУАЛНИ ДИО

А. СИНТЕЗНА ОЦЕНА СТАЊА ПРОСТОРНОГ УРЕЂЕЊА

I СИНТЕЗНА ОЦЕНА СТАЊА ПРОСТОРНОГ УРЕЂЕЊА

Општина Гацко се налази у југоисточном дијелу Републике Српске и саставни је дио Источне Херцеговине (заједно са општинама Невесиње, Берковићи, Љубиње, Требиње и Билећа). То је гранична општина Босне и Херцеговине према Црној Гори (Плужине и Никшић) са укупном дужином државне границе од 39,49 km.

Слика 1. Катастарске општине¹

Подручје општине се састоји од 71 насељеног мјеста, односно, 19 катастарских општине. Овај простор је насељаван од још од давнина, чему свједоче бројна археолошка налазишта (евидентирано око 200 археолошких локалитета из различитих временских раздобља - праисторијски, антички и средњевјековни)².

У општини Гацко, тренутно живи 9734 становника (према прелиминарним резултатима Пописа из 2013. године). Овај податак је важан јер је становништво, поред простора, најважнија категорија у процесу планирања. У општинском центру Гацку је и највећа концентрација (5784 становника), док је чак 6 насељених мјеста без становника (Игри, Пода, Мелечићи, Зуровићи, Драмешина и Мекавци).

Уколико се погледа привредни развој прије 1992. године, критеријуми за његову оцјену су показали да је општина изградњом термоелектране изгубила статус неразвијеног подручја. Међутим, стварни економски ефекти рада термоелектране манифестовали су се више на нивоу цијелог електропривредног система, а мање на територију саме општине. Основу развоја чинила су значајна налазишта лигнита док квалитетан шумски фонд, пољопривредно земљиште и сточни фонд нису валоризовани у довољној мјери као могући развојни ресурси.

Ратна дешавања на просторима БиХ су још више негативно утицала на стање на територији општине. Поред људских жртава, изазвала су и материјалне штете у области инфраструктуре, стамбеног фонда, привредних активности.

Становништво је доживјело значајне промјене, како основних обиљежја, тако и структура. Већина структура је погоршана, прије свега старосна (повећана просјечна старост) и економска структура према активности. Подаци показују да је задњих десетак година на територији општине карактеристичан негативан природни прираштај и негативан миграциони салдо.

Стамбени фонд, као саставни дио супраструктуре, представља, такође, ратом погођени ресурс на територији општине. Према подацима IMG - а, на простору Гацка је било 677 оштећених и

¹ Катастарске општине: Автовац, Бодјежишта, Борач 1, Борач 2, Гацко, Дражљево, Изгори, Јасеник, Југовићи, Казанци, Кула 1, Кула 2, Љесков дуб, Надинићи, Рудо Поље, Самобор, Сливља, Фојница, Церница.

² У Ружиној пећини су пронађени трагови из праисторијског периода; на локалитету Геља Љут постоје трагови из каменог/металног доба, а на територији општине су пронађени и остаци око 500 илирских громила и градина те остаци римских насеља (Трговиште).

уништених стамбених јединица. У послеријатном периоду дошло је до обнове стамбеног фонда. Према прелиминарним подацима из новог Пописа становништва, домаћинстава и станова тренутно је расположиво 3964 стамбене јединице што указује да је у периоду 1996 – 2013. године, узимајући у обзир амортизацију, изграђено и обновљено око 1647 стамбених јединица чији већи дио представљају обновљене стамбене јединице повратничке популације.

Систем и мрежу насеља карактерише уситњеност величинске структуре насеља. Највећи је број патуљастих насеља (до 50 становника, скоро 68% свих насељених мјеста). Три насељена мјеста - Автовац, Добрељи и Липник припадају групи до 500 становника, док само Гацко и Михољаче имају изнад 500 становника. Када се погледа просторни размјештај ових мјеста, уочава се њихово концентрисање уз главне саобраћајнице и по ободу Гатачког поља (централни и источни дио општине). Иначе, с обзиром на величину општине и мали број становника, просјечна густина насељености је 13,4 ст/км² и спада у ред ријетко насељених простора. Чак 81% територије је ненасељено или са густином до 10 ст/км², што отежава и поскупљује опремање насеља основном комуналном и друштвеном инфраструктуром, а самим тим онемогућава достизање одређеног друштвеног и урбаног стандарда.

Просторна дистрибуција објеката друштвене инфраструктуре, као и њихово непостојање, представља проблем са аспекта задовољавања потреба становништва на територији општине. Готово сви објекти друштвене инфраструктуре (осим подручних школа у Автовцу, Добрељима, Дулићима, Брљеву, Фојници и Надинићима) су лоцирани у општинском центру. У Гацку постоји основна школа, средња школа, примарни ниво здравствене заштите, културни центар, ветеринарска станица, одређени број спортских објеката и објеката управе. У Гацку дјелује и велики број културно - умјетничких и спортских друштава од којих је најуспјешнији у задње вријеме женски Одбојкашки клуб "Гацко".

Треба напоменути да је једини вид саобраћаја у општини - друмски саобраћај. Најзначајнији путни правци су магистрални путеви М 6.1 Гнојнице (ФБиХ) - Гацко и М 20 граница РС (Радован Ждријело - Требиње) - Устипрача. Поред магистралних, постоје и 3 регионална пута Р434 Чемерно - Јелашца (Калиновик), Р432 Автовац - граница РС (Вратковић) и Р432а Автовац - граница РС (Равни), од којих су Р434 и Р432а у доста лошем стању. На територији општине, према подацима добијеним од надлежних служби, налази и 64 локалних, као и већи број некатегорисаних путева. Један број локалних путева је у лошем стању тако да посебан значај мора имати модернизација локалних путева. Генерално, дио насељених мјеста на територији општине није добро саобраћајно повезан са општинским центром.

Стање комуналне инфраструктуре није на задовољавајућем нивоу. У Гацку и околини постоји снабдијевање са централног водоводног система, док већина сеоских насеља немају ријешен систем водоснабдијевања (локалну водоводну мрежу). Гацко и насеља по ободу поља се снабдијевају водом са изворишта Срњ и Вратло. Минимална издашност извора Срњ износи 8 л/сек, док минимална издашност изворишта Вратло у љетњем периоду (јун – октобар) може опасти на око 25 л/сек што доводи до дефицита у расположивим количинама воде за снабдијевање потрошача. Велики проблем је и непостојање канализационог система. Јавни канализациони систем је, до одређене мјере, урађен у општинском центру са процентом прикључености становништва од око 54%. Постојећи систем канализације је мјешовитог типа. Нема изграђеног постројења за пречишћавање отпадних вода насеља док је реципијент отпадних вода ријека Мушница (преко више излива у Гатачком пољу). У руралним подручјима, диспозиција отпадних вода се врши у индивидуалне септичке јаме, које су често грађене мимо уобичајених прописа. Комунални отпад се одлаже на локалну депонију Златице, а на територији општине су евидентирана и сметљишта.

Општина Гацко располаже значајним електроенергетским објектима од којих је најзначајнији Термоелектрана Гацко. Термоелектрана је моћан и значајан термоенергетски производни

капацитет са годишњом производњом и предајом у заједнички електроенергетски систем ефективних 1.650.000.000 kWh електричне енергије. У концепцији и техничким рјешењима предвиђена је укупна инсталисана снага од 600 MW са фазном реализацијом 1x300 MW у првој фази и 1x300 MW у наредној фази, а на бази искориштавања ресурса гатачког лигнита. Ови електроенергетски садржаји заузимају знатан простор на којем су лоцирани електропреносни и основни објекти електроенергетског подсистема. Из разводног постројења термоелектране изведена су два 400 kV далековода у правцу Мостара и Требиња, као и 110 kV далековод у правцу Билеће. Ови далеководи се својом трасом налазе ван урбаног простора и највећим дијелом прелазе преко неприступачног и, углавном, ненасељеног подручја општине. Основна концепција мреже на подручју Гацка базирана је на систему развођења електричне мреже од ТС 35/10kV средњенапонским 10 kV разводом. Међутим, велики недостатак 10 kV мреже је у томе што је радијално напајана, без могућности двостраног напајања, што умањује сигурност рада.

Што се тиче стања природних услова на територији општине, не постоји адекватна процјена о степену њихове промјене у односу на 1991. годину. Може се сматрати да су претрпили одређену девастацију, а због недостатка анализа не може се рећи у коликој мјери. Такође, треба нагласити да је било мјерења компоненти стања животне средине (ваздух, вода), али не у потпуности (није испитивана загађеност земљишта).

Као најзначајнији ресурси на територији општине могу се навести пољопривредно, шумско земљиште, те специфична природна богатства различитих геоморфолошких објеката, рељефних цјелина, и бројних ријеткости биљног и животињског свијета. Пољопривредно земљиште заузима површину од 19716,90 ha, али је са малим учешћем обрадивих површина (0,81%). Већина земљишта је природно неплодна са уситњеним посједима за неку већу организовану пољопривредну производњу. Шуме заузимају око 62,25% територије општине. Одликују се квалитетном структуром, нарочито у сјеверном дијелу општине.

Сјеверни дио територије општине у обухвату Националног парка "Сутјеска", који је најстарији и највећи национални парк у БиХ. Површина парка износи 16.051,61 ha, од чега је на територији Гацка 1950,87 ha. На простору коју обухвата Национални парк налази се богат и разноврстан биљни и животињски свијет, те низ ендемичних и ријетких врста. Поред НП "Сутјеска", у општини постоје значајне природне вриједности, првенствено везане за крашки рељеф и шумске екосистеме великог пространства. Од заштићених простора потребно је навести геоморфолошке споменике природе језеро Клиње, извор Горњи Крупац и извор Придворице, Чељину пећину, пећину Ђатло, ријеку Мушницу, и клисуре на горњем току Неретве. Од културно - историјског наслеђа, Комисија за очување националних споменика је за четири споменика донијела Одлуке о проглашењу националним спомеником БиХ (Црква св. Николе у Срђевићима, џамија у Казанцима и Придворици, стари град Кључ и Кључка џамија).

Због богатих минералних ресурса, основни носилац привредних активности у општини је РиТЕ "Гацко", експлоатација лигнита (са процијењеним резервама угља око 400.000.000 тона) и производња електричне енергије. Ово предузеће запошљава преко 55% укупног броја радника на територији општине. Моноструктурни карактер привреде јасно се испољава у свим економским показатељима; односно, РиТЕ чини око 76% привреде општине по свим индикаторима.

Оваква униформна рударско - енергетска структура привреде може имати неповољан утицај на даљи развој општине, јер дјелимично гуши предузетничку иницијативу локалног становништва. Подаци о структури привреде према запослености јасно показују да се уз доминантни рударско - енергетски комплекс није развио и одржао у довољној мјери пратећи индустријски, грађевински и услужни сектор. Поред РиТЕ, с обзиром на природне услове,

постоји потенцијал и за пољопривредну производњу (развој сточарства - аутохтоно гатачко говече, формирање пољопривредних зона).

Без обзира на природне предиспозиције за различите видове туризма, туризам не постоји и потребно је пажњу посветити његовом развоју (формирање туристичког производа и изградња туристичке инфраструктуре), као дјелатности са потенцијалом раста.

Општина Гацко се води као потенцијални простор за развој туризма и припада Требињској туристичкој зони. Простор општине налази се у зони транзитних туристичких праваца.

SWOT АНАЛИЗА

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> повољан географски и прометан положај; богатство крашких облика и рељефа; око 19716,90 ha пољопривредног земљишта на подручју општине (највеће учешће пашњака које омогућава развој сточарства, планинског ратарства и повртларства); аутохтона раса "гатачко говече"; високо учешће шума и шумских земљишта у укупној површини општине (62,25 % површине општине - више од просјека РС и БиХ); доминантан удио високих квалитетних шума, у сјеверном дијелу општине; енергетски потенцијал Јабушнице, Сутјеске, Неретве; велика лежишта угља (једно од најважнијих лежишта на територији РС) (лигнит и мрко - лигнитски угаљ); процјењене резерве угља од 400.000.000 тона; значајна лежишта техничко - грађевинског камена, глине, лапорца, мангана и подземних вода; значајна количина биомасе; енергетски потенцијал вјетра (простор Бјеласнице и Лебршника); велика годишња осунчаност у централном и јужном дијелу општине (потенцијал за изградњу соларних електрана); започете активности на изградњи МХЕ на водотоковима (Јабушница СЈ1, СЈ2, СЈ3, Сутјеска С2А, С2Б, С3, ХЕС на горњој Неретви); урбана опрема општинског центра (објекти јавних служби, првенствено спортски објекти); боља образовна структура (у односу на БиХ просјек); постојећи производни капацитети - рудник и ТЕ Гацко; ТЕ као значајан термоенергетски капацитет са годишњом производњом и предајом 1.650.000.000 KWh електричне енергије (други производни капацитет у РС); висока стопа запослености (1601 радно мјесто 2013. године у РиТЕ Гацко); постојећа производно - пословна зона у Гацку (Декоратива); значајан туристички потенцијал; значај потенцијал за развој ловног туризма (ловиште "Зеленгора" представља	<ul style="list-style-type: none"> велико учешће средњепланинског рељефа на територији општине (2/3 укупне површине општине); слабији квалитет пољопривредног земљишта (велико учешће VII и VIII катастарске класе, 74,09%); напуштање пољопривредног земљишта и његово запарљивање; слаб квалитет шума у јужном дијелу општине (велико удио голети и ниже вриједних састојина); ријетка насељеност у највећем већем дијелу општине (концентрација становништва у општинском центру и мјестима Михољаче, Автовац и Липник); становништво у фази демографске старости; емиграција становништва; депопулација сеоских насеља; лош квалитет стамбеног фонда у руралном подручју; ниска густина путне мреже више категорије; слаб квалитет локалне путне мреже (недовољна ширина, мала дужина путева са модерним коловозом); низак степен пенетрације фиксне телефоније; неразвијеност канализационих система изван урбаног подручја Гацка; непостојање постројења за пречишћавање отпадних вода; недостатак објеката друштвене инфраструктуре у руралном подручју општине (централизација свих садржаја у општинском центру); повећан број незапослених; велики број braunfield локација; мали број МСП - а и потпуна оријентација на рударско - енергетску структуру привреде; испуштање отпадних вода из насеља и индустрије у крашко подземље без третмана; непостојање санитарне депоније отпада; угроженост свих компоненти животне средине од стране РиТЕ Гацко; непостојање мониторинга компоненти животне средине (вода, тло, ваздух, бука); угроженост културно - историјског наслеђа (добра лоцирана уз рудник и ТЕ) непостојање система противградне заштите.

<p>најквалитетније ловиште у РС);</p> <ul style="list-style-type: none"> природне вриједности - Национални парк "Сутјеска", бројни геоморфолошки споменици природе, клисуре на Неретви, пећине; бројно културно - историјско наслеђе (стари град Кључ, вјерски објекти, некрополе стећака).	
МОГУЋНОСТИ	ПРИЈЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> развој иригационог система у Гатачком и Церничком пољу; пошумљавање на подручјима крша; повећање шумско - узгојних радова на пословима рекултивације у оквиру комплекса РИТЕ "Гацко"; повољни природни услови за формирање рибњака (језера Клиње и Врба); прекогранична сарадња са Црном Гором (коришћење средстава из прекограничних програма са Црном Гором и средстава из фонда IPA); укључивање у интернационалне иницијативе (стварање прекограничног региона Никшић - Источна Херцеговина, Еврорегион Јужни јадран - Источна Херцеговина); кориштење напуштених објеката друштвених дјелатности за потребе туризма; перспективе развоја туризма засноване на природним потенцијалима (планински туризам) и природним вриједностима (ловни и риболовни туризам); перспективе развоја сеоског, еко и културног туризма; развој друмског саобраћаја; расположива радна снага; расположивост рентног потенцијала; кориштење у привредне сврхе <i>brownfield</i> локација (војни комплекс у Автовцу, фарме у урбаном подручју, "Декоратива").	<ul style="list-style-type: none"> депоније индустријског отпада РИТЕ Гацко; шумски пожари; климатске промјене и природне непогоде; заузимање плодног земљишта и нелегална изградња; наставак негативних демографских трендова; политичка нестабилност, честе промене управних структура; недостатак финансијских средстава; навике непоштовања закона; продубљивање међусекторске несарадње; недостатак едукације становништва и низак ниво еколошке свијести; неизвјесна економска и пореска политика која смањује интерес за инвестирање.

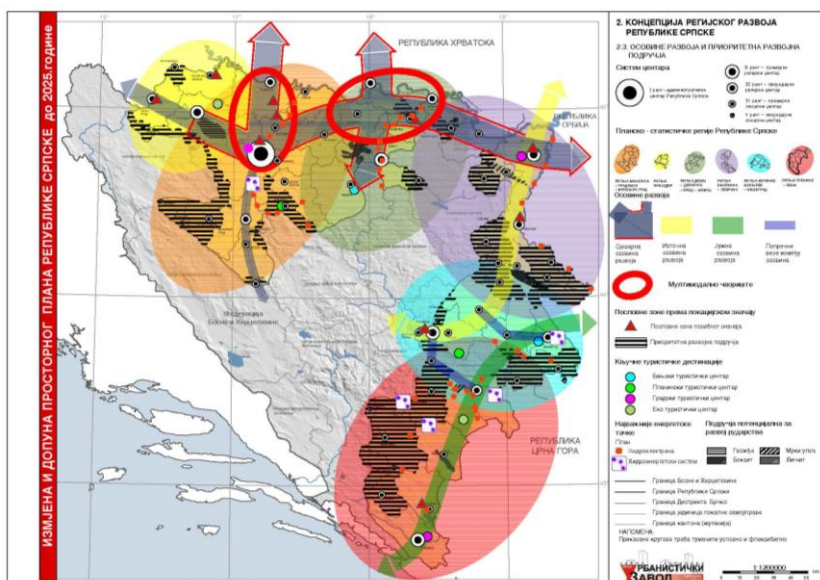
Б. ПЛАН РАЗВОЈА И УРЕЂЕЊА ПРОСТОРА

I ИЗВОД ИЗ ИЗМЈЕНА И ДОПУНА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ ДО 2025. ГОДИНЕ³

Данас је становништво Републике Српске неравномјерно распоређено; на истоку и југу Републике живи око 18% становништва, што просторно, демографски и економски не дозвољава јачу територијалну кохезију, тј. уравнотежење на квалитетнијим основама. Велики број општина је са малим бројем становника, посебно у дијеловима Источне Херцеговине, међу којима је и Гацко⁴.

Са друге стране, у односу на степен развијености ("Службени гласник Републике Српске", бр. 94/13), општина Гацко припада категорији развијених општина Републике Српске, укључујући још 15 других (Бања Лука, Бијељина, Гацко, Градишка, Дервента, Добој, Зворник, Лакташи, Модрича, Мркоњић Град, Пале, Приједор, Прњавор, Теслић, Требиње и Угљевик).

Слика 2. Концепција регијског развоја РС - Осовине развоја и приоритетна развојна подручја

На територији Републике Српске дефинисано је 6 планско - статистичких регија, унутар којих могу да се повремено формирају различита акциона подручја. Општина Гацко припада енергетско-агротуристичкој регији Требиње - Фоча. То је регија са малим бројем становника (око 104.000 становника). Функционално обухвата простор седам општина између два релативно удаљена центра. Физички некохерентна и разнолика,

изразито је мултифункционална. Ниска (крашка) Херцеговина је изузетно подручје за медитеранску пољопривреду, висока Херцеговина за интензивно и пашњачко сточарство, док је простор града Требиња препознат по туризму, културно- историјском наслеђу и виноградарству. Примарни центар регије (насељено мјесто Требиње) налази се на њеном крајњем јужном дијелу, док је секундарни регионални центар Фоча. Општински центар Гацко, у систему центара, припада IV категорији, примарни локални центар.

С обзиром на облик територије, стање економско - социјалне развијености, инфраструктурне опреме, демографског капацитета и концентрације становништва, извршено је издвајање развојних праваца у Републици Српској. Општина Гацко се налази на **јужној осовини развоја** - на коридору између Вишеграда и Требиња. Полазећи од секундарног регијског центра у општини Вишеград (који у посљедњих неколико година доживљава (ре)афирмацију у смислу

³ У фебруару, 2015. године на сједници Народне скупштине Републике Српске усвојен је документ Измјене и допуне Просторног плана Републике Српске до 2025. године (Службени гласник РС, бр. 15/15).

⁴ На демографска кретања утиче више фактора, међу којима је и стопа морталитета. У периоду 2000 - 2012. година повећање броја умрлих регистровано је код чак 37 градова и општина Српске, при чему је више од 20% умрлих било у општинама: Крупа на Уни, Берковићи, Гацко, Невесиње, Рогатица, Брод, Хан Пијесак, Модрича, Соколац, Осмаци и Лакташи.

развоја туризма, саобраћаја и индустрије), ова осовина развоја повезује пограничне општине ка Србији и Црној Гори у свом источном дијелу, односно Републику Хрватску и Федерацију БиХ у западном и јужном завршавајући се градом Требиње (сличних карактеристика као и Вишеград, али већих развојних капацитета и вишег ранга). Унапређењем саобраћајне инфраструктуре дуж читавог коридора, ова осовина би постала значајна веза између Јадранско - јонске магистрале, коридора Vc и западноморавског саобраћајног коридора у Србији. Приступачност би била повећана изградњом аеродрома код Требиња и одговарајућих жељезничких веза.

Анализа привредне структуре и природних ресурса, као и осталих развојних фактора по регијама, довела је до идентификације привредних комплекса са највећим потенцијалом. Општина Гацко прупада **рударско - прерађивачком и енергетском комплексу**. С обзиром на распрострањеност минералних сировина и са аспекта профитабилности, највећи потенцијал за развој рударства, енергетике и дјелатности прерађивачке индустрије постоји у општинама Угљевик, Добој, Фоча и Гацко.

Национални парк "Сутјеска" (II категорија) у општинама Гацко, Фоча и Калиновик је на попису заштићених подручја и ужива трајну заштиту као и споменик природе "пећина Ђатло" (III категорија) на територији општина Билећа и Гацко. У погледу заштите и очувања добара, међу подручјима која су планирана за успостављање заштите у планском периоду по IUCN класификацији спадају проширење Националног парка "Сутјеска"⁵, формирање подручја управљања стаништем на дијелу Гатачког поља и горњем току Неретве (IV категорија), паркови природе језеро Клиње - Мушница и Бјеласница (IV категорија).

За Републику Српску је значајно и прекогранично заштићено подручје Резерват биосфере Тара, у чији би састав ушло: подручје НП „Сутјеска“ са планираним проширењем, планирани НП „Кањон Таре и Љубишња“ у Републици Српској, те НП „Дурмитор“ и Парк природе „Пива“ у Републици Црној Гори, за који је 2010. године израђена Студија изводљивости о успостављању прекограничног заштићеног подручја „Дурмитор - Кањон Таре - Сутјеска“.

Развој и заштита биодиверзитета (заштита станишта) засниваће се на концепцији успостављања националне еколошке мреже и вршење евиденције подручја за европске еколошке мреже NATURA2000 и EMERALD која обухватају подручја важна за очување врста и типова станишта угрожених на европском нивоу. На листи одабраних NATURA 2000 подручја на територији Републике Српске, налази се и Баба - Бјеласница тип А⁶, површине 101,02 km², Гатачко поље тип С (39,94 km²), Лебршник тип В (27,63 km²), Маглић - Вољујак - Зеленгора тип С; 470,72 km².

Туристичка подручја на територији Републике Српске рангирана су на подручја I ранга – великих туристичких потенцијала, II ранга – средњих туристичких потенцијала и III ранга – мањих туристичких потенцијала. Простор општине Гацко припада Требињској туристичкој зони, односно Невесињско - гатачком туристичком подручју (III ранг). Као репери се издвајају Вољујак, Зеленгора са потенцијалима за развој спортског и планинског туризма. Као посебна категорија издваја се појас транзитних туристичких праваца/итинерера. Општина Гацко се налази на туристичком итинереру на путу за море, из правца Србије: Србија - Вишеград -

⁵ Планирано проширење НП Сутјеска заједно са НП Сутјеска и планираним НП Кањон Таре - Љубишње је у склопу прекограничног заштићеног подручја Резерват биосфере Тара, заједно са НП Дурмитор и НП Пива у Црној Гори.

⁶ тип А = SPA (специјална заштићена подручја или подручја која су намијењена за заштиту птичијих врста које су наведене у Анексу I Директиве о птицама, а могу се пронаћи у РС)

тип В = рSCI (подручја од важности за заједницу - подручја у складу са Директивама о стаништима)

тип С = SPA/рSC (подручја која испуњавају услове Директиве о птицама и Директиве о стаништима)

Фоча - Тјентиште - Требиње, и даље према Црној Гори и Хрватској и на бициклическом коридору Ријека Сава – Бијељина – Зворник – Власеница - Вишеград – Фоча – Тјентиште – Требиње – Дубровник.

Гацко је једна од општина која има велики проблем загађења животне средине услед функционисања рудника и ТЕ Гацко (погоршање квалитета ваздуха, деградација земљишта која настаје под утицајем експлоатације минералних сировина и одлагања индустријског отпада). За ове просторе треба обезбиједити таква рјешења и одређења којима се спречава даља деградација и умањују ефекти ограничавања развоја. Потребно је санирати и ревитализовати деградиране и угрожене еко-системе и санирати посљедице загађења у циљу стварања квалитетније животне средине.

Концепција увођења одрживог система управљања отпадом дефинисана је Стратегијом управљања чврстим отпадом у Босни и Херцеговини која је усвојена 2000. године. Националном стратегијом и Измјеном и допуном ПП РС до 2025. године предложено је осам регионалних санитарних депонија⁷ за одлагање комуналног отпада, међу којима је и локација на територији општине Гацко (Бањалука, Приједор, Мркоњић Град, Бијељина, Добој, Фоча, Гацко и Зворник), а према процјени количина комуналног и комерцијално - индустријског отпада до 2020. године⁸.

Са аспекта саобраћајне инфраструктуре, у источном дијелу Републике Српске планиран је брзи пут Требиње – Билећа – Гацко – Фоча – Миљевно – Устипрача – Вишеград. Израда студијске, просторно - планске и техничке документације планирана је до 2018. године.

У погледу развоја жељезничког саобраћаја, у планском периоду до 2025. године требало би спровести техноекономска истраживања ради утврђивања оправданости за изградњу пруге која би повезивала Зворник са Вишеградом и Требињем.

У концепцији просторног развоја термоенергетике, задржава се постојећа локација термоелектране, за коју се разматрају двије опције. У Опцији А је дата могућност престанка рада ТЕ "Гацко 1" и изградња блока 300 MW у ТЕ "Гацко", док је у Опцији Б дато продужење животног вијека ТЕ "Гацко 1" до 2035/2036 уз задржавање постојећег техничког рјешења и ограничено повећање снаге. Да би се реализовао енергетски биланс Републике Српске, у области термоенергетике, планирано је отварање нових површинских копова у Гацку и обнова рударске механизације.

У енергетској инфраструктури, стратешка одређења у планирању развоја преносне мреже на подручју РС обухватају и изградњу новог далековода ДВ 400 kV ТЕ Гацко – ХЕ Бук Бијела.

Општина Гацко је позната и по бројним културно - историјске вриједностима која свједоче о дугој и бурној прошлости овог краја. У наставку је дат списак непокретних културних добара на територији општине са националне листе споменика БиХ и добара која имају валоризациону основу у складу са Законом о културним добрима Републике Српске.

Типови којима културно добро припада:

- **Национална листа споменика** Босне и Херцеговине (закључно са 60. сједницом Комисије за очување националних споменика БиХ одржаном у фебруару, 2014. године):

- 1) историјске грађевине и споменици;
- 2) градитељске цјелине;
- 3) подручја.

⁷ Депоније отпада, раније називане регионалне депоније, имаће карактер добровољног удруживања јединица локалне самоуправе у виду тзв. акционих подручја за третман отпада.

⁸ Предвиђена стопа стварања отпада по глави становника је око 3% годишње током цијелог периода.

- Остала културна добра утврђена по другим критеријумима:

- 4) културна добра која имају велоризациону основу;
- 5) археолошки локалитети (само они који се налазе на привременој или проглашеној листи националних споменика или у регистру СР БиХ);
- 6) културна добра која се налазе у регистру СР БиХ;
- 7) културна добра са привремене листе националних споменика.

Ред бр.	Назив културног добра	Национална листа споменика			Остала културна добра			
		1)	2)	3)	4)	5)	6)	7)
1.	Амбијентална цјелина из аустроугарског периода, Автовац							x
2.	Кућа у Михољачи, Михољаче							x
3.	Некрополе стећака Велике Гребенице 1 и 2							x
4.	Праисторијска Ружина пећина, Пусто поље, Мандићи					x		x
5.	Римска стела, Грачаница							x
6.	Римски надгробни споменик, Главица-Липник, Автовац							x
7.	Стари град Кључ и Кључка џамија (џамија Ајнебег Деда, Џ. кључких капетана или Старица) са харемом, Кључ		x	x			x	
8.	Судачка столица, Херцегово врело							x
9.	Црква св. Василија Острошког, Автовац					x		x
10.	Црква св. Николе (Силаска св. Духа), Добреља					x		x
11.	Црква св. Николе, Михољаче					x		x
12.	Црква св. Николе, Срђевићи		x					
13.	Црква св. Саве, Гарева					x		x
14.	Црква св. Тројице, Гарева					x		x
15.	Црква силаска св. Духа					x		x
16.	Џамија Осман-паше Казанца, Казанци	x	x					
17.	Џамија у Придворици	x						
СПОМЕНИЦИ ИСТОРИЈСКИХ ВРИЈЕДНОСТИ								
18.	Споменик из 1934. године посвећен српским добровољцима објешеним 1916.године, Автовац					x		
ОБЈЕКТИ АРХИТЕКТОНСКИХ ВРИЈЕДНОСТИ								
19.	Брана Клиње					x		
20.	Остаци манастира у Муљу код Автовца					x		
21.	Остаци цркве у селу Јасенику					x		
22.	Остаци цркве у Ходинићима					x		
23.	Црква Вазнесеља Христовог, Фојница					x		x
24.	Црква Свете Тројице, Југовићи					x		
25.	Црква Светих Арханђела, Казанци					x		
26.	Црква Светог Димитрија, Домерке					x		x
27.	Црква Светог Илије, Наданићи					x		
28.	Црква Светог Николе, Грачаница					x		
29.	Црква Светог пророка Илије, Изгори					x		
ОБЈЕКТИ АМБИЈЕНТАЛНИХ ВРИЈЕДНОСТИ								
30.	Кула у Срђевићима					x		
31.	Кућа Блажа Говедарице					x		
32.	Кућа Дамјанац, Улица херцеза Стефана					x		
33.	Кућа Зеленовића, Автовац					x		
34.	Кућа Пушара Босе, Улица херцеза Стефана					x		
35.	Кућа Рада Ковачевића					x		
36.	Кућа трговца Вуковића, Наданићи					x		
37.	Кућа Хупкијевића, Улица солунских добровољаца					x		
38.	Куће трговца Ђурића, Автовац					x		
39.	Остаци куле Богдана Зимоњића, Пусто Поље					x		
40.	Парохијски дом, Автовац					x		

41.	Парохијски дом, Трг Сава Владиславића бр. 1				x			
42.	Пословни објекат, Немањина улица бр. 2				x			
43.	Пословни објекат, Немањина улица бр. 6				x			
44.	Прва српска школа, Улица војводе Богдана Зимоњића бр. 2				x			
45.	Стамбени објекат, Улица 18. Х. Л. П. бригаде бр. 5				x			
46.	Стамбени објекат, Улица Ђока Слијепчевића бр. 1				x			
47.	Стамбени објекат, Улица херцега Стефана бр. 20				x			
48.	Стамбено-пословни објекат, Немањина улица бр. 10				x			
49.	Стамбено-пословни објекат, Немањина улица бр. 12				x			
50.	Стамбено-пословни објекат, Немањина улица бр. 14				x			
51.	Стамбено-пословни објекат, Немањина улица бр. 16				x			
52.	Стамбено-пословни објекат, Немањина улица бр. 18				x			
53.	Стамбено-пословни објекат, Немањина улица бр. 20				x			
54.	Стамбено-пословни објекат, Немањина улица бр. 22				x			
55.	Стамбено-пословни објекат, Немањина улица бр. 22 - 40				x			
56.	Стамбено-пословни објекат, Трг Сава Владиславића бр. 2, 3 и 4				x			
57.	Стамбено-пословни објекат, Улица војводе Богдана Зимоњића бр. 4 и 6				x			
58.	Стамбено-пословни објекат, Улица војводе Богдана Зимоњића бр. 8 и 10				x			
59.	Стамбено-пословни објекат, Улица краљице Јелене бр. 2				x			
60.	Стамбено-пословни објекат, Улица херцега Стефана бр. 13				x			
61.	Стамбено-пословни објекат, Улица херцега Стефана бр. 15				x			
62.	Стамбено-пословни објекат, Улица херцега Стефана бр. 17				x			
63.	Стамбено-пословни објекат, Улица херцега Стефана бр. 19				x			
64.	Стамбено-пословни објекат, Улица херцега Стефана бр. 21				x			
65.	Стамбено-пословни објекат, Улица херцега Стефана бр. 23				x			
66.	Стамбено-пословни објекат, Улица херцега Стефана бр. 27				x			
67.	Стамбено-пословни објекат, Улица херцега Стефана бр. 31				x			
68.	Чесма на Слављану				x			
69.	Школа у Врби				x			
70.	Школа у Наданићима				x			

На листи приоритетних пројеката, у групи стратешких приоритета економског развоја, налази се изградња хидроенергетског система "Горња Неретва", даља истраживања за експлоатацију нафте и гаса на подручју источне Херцеговине и експлоатација грађевинског камена "Геља Љут".

Овим документом је планирана израда Просторног плана подручја посебне намјене (ППППН) саобраћајног коридора Вишеград - Требиње као и ПППН горња Дрина (заштита природе, туризам, енергетика и капитална инфраструктура).

II СТАНОВНИШТВО

Становништво са својим обиљежјима представља основни плански параметар према коме се усклађују сва остала планска рјешења. Као и са свим плановима и стратегијама који се раде или су урађени у посљедњих двадесетак година, кључни проблем представља недостатак комплетних резултата пописа становништва, иако су недавно објављени прелиминарни резултати Пописа становништва, домаћинства и станова из октобра 2013. године. На територији општине евидентирано је 9734 становника, са највећом концентрацијом у општинском центру (5784 становника у Гацку).

1. ПРОЈЕКЦИЈА БРОЈА СТАНОВНИКА И ДОМАЋИНСТАВА

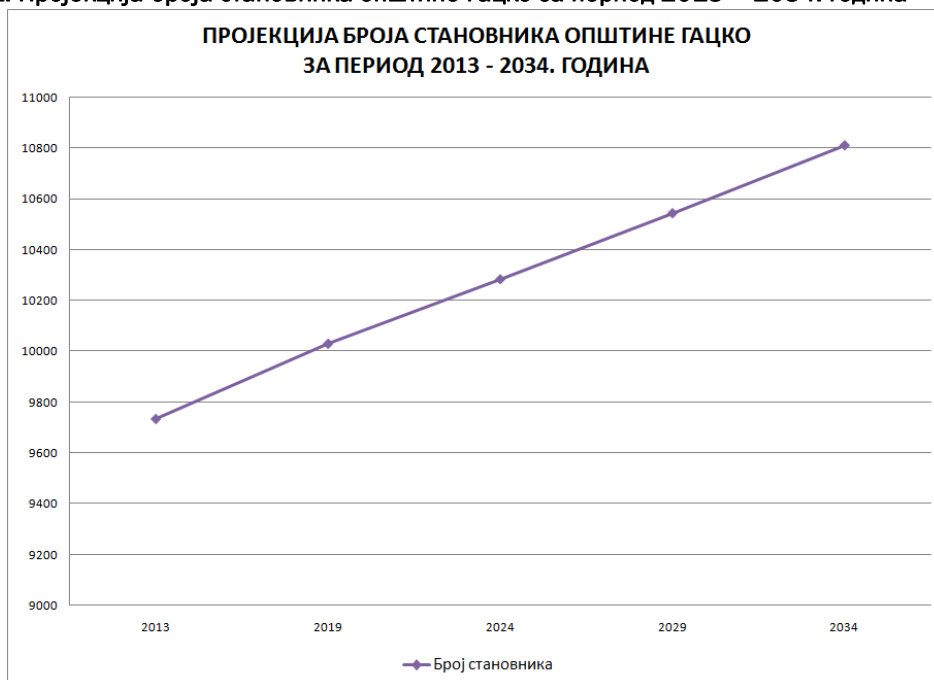
Пројекција броја становника и домаћинства одређене територије представља важан полазни елемент у процесу планирања простора. Према броју становника димензионишу се и остале компоненте простора као што су стамбени фонд, привредни капацитети, техничка и друштвена инфраструктура, итд. Основне двије компоненте које утичу на пројекцију су природно и механичко кретање.

Пројекција броја становника

У општини Гацко се предвиђа да ће механичко кретање имати нешто значајнију улогу у будућем кретању броја становника. Природни прираштај у првом петогодишћу планског периода (2014 – 2019. година) ће бити око нулте вриједности, да би се идући према крају планског периода постепено повећавао и достигао вриједност од 3,5 ‰ на нивоу општине. Вриједности миграционог салда ће се постепено смањивати од 5 ‰ у првом петогодишћу планског периода до 1,5 ‰ у посљедњем петогодишћу планског периода.

Просјечна годишња стопа раста на нивоу општине износиће 5 ‰. Укупан број становника на крају планског периода износиће 10811 становника.

Дијаграм 1. Пројекција броја становника општине Гацко за период 2013 – 2034. година

Табела 1. Пројекција броја становника општине Гацко у периоду до 2034. године

ПРОЈЕКЦИЈА БРОЈА СТАНОВНИКА ОПШТИНЕ ГАЦКО					
Година	2013.	2019.	2024.	2029.	2034.
Број становника	9734	10030	10284	10544	10811
Стопа раста (‰)		5	5	5	5

На нивоу насељених мјеста до 2031. године се пројектује да ће доћи до нешто већег апсолутног раста броја становника у општинском центру Гацко, приградском насељу Михољача, те секундарном општинском центру Автовац и локалним центрима Казанци и Надинићи. Код већине примарних сеоских насеља доћи ће до стагнације или пада броја становника, осим код повратничких сеоских насеља.

Пројекција броја домаћинства

За пројекцију броја домаћинства као основни елемент, поред пројекције броја становника, узима се пројектована просјечна величина домаћинства до 2034. године.

Табела 2. Пројекција просјечне величине домаћинства у општини Гацко до 2034. године

ПРОЈЕКЦИЈА ПРОСЈЕЧНЕ ВЕЛИЧНЕ ДОМАЋИНСТАВА					
Година	2013.	2019.	2024.	2029.	2034.
Величина домаћинства	3,51	3,37	3,23	3,10	3,00

Пројектовани број домаћинства на крају временског хоризонта 2034. године износиће 3604 домаћинства и биће за 834 домаћинства већи од броја истих 2013. године. Просјечна годишња стопа раста износиће 12,4 ‰ и значајно је већа него код пројекције броја становника због пројектованог смањења просјечне величине домаћинства.

Табела 3. Пројекција броја домаћинства општине Гацко до 2034. године

ПРОЈЕКЦИЈА БРОЈА ДОМАЋИНСТАВА ОПШТИНЕ ГАЦКО					
Година	2013.	2019.	2024.	2029.	2034.
Број домаћинства	2770	2976	3184	3401	3604

III СИСТЕМ И ФУНКЦИЈЕ НАСЕЉА СА ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА ЦЕНТАР ЈЕДИНИЦЕ ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ

Становништво које насељава одређени простор живи у насељеним мјестима која се могу подијелити на градска (урбана) и сеоска (рурална). Насељено мјесто представља и основну статистичку јединицу, а дијели се на статистичке и пописне кругове.

У данашњем периоду, укупан број насељених мјеста на територији општине Гацко износи 71. Просјечна величина насељеног мјеста износи 137,1 становника док је просјечна површина 10,26 km², што је изнад просјека РС.

Дистрибуција насељених мјеста према броју становника указује да насељена мјеста до 100 становника чине преко 83% укупног броја насељених мјеста у општини⁹. Автовац, Добрељи и Липник припадају групи са 200 – 499 становника, док једино општински центар припада категорији насељеног мјеста са преко 1000 становника.

1. НАСЕЉСКА СТРУКТУРА

Генерално, у периоду до 2034. године не предвиђа се значајније смањење броја насељених мјеста на подручју општине Гацко (до 10 %).

У погледу популационе дистрибуције насељених мјеста, до краја временског хоризонта плана, предвиђа се повећање броја патуљастих насеља у односу на постојеће стање.

У градском насељу 2034. године становаће око 6487 становника или 60% укупног становништва. То значи да ће процес урбане концентрације наставити, али не таквим интензитетом као у ранијем периоду. Пораст броја становника би се у наредном периоду требао очекивати и у повратничким насељеним мјестима, приградском насељу, насељеним мјестима са централитетом и популационо већим насељеним мјестима.

До краја временског хоризонта плана не очекују се промјене у погледу урбано – руралне типологије на LAU 2 - NUTS 5 нивоу. Подручје општине ће и 2034. године бити карактеристично по ниском урбаном утицају и малој људској интервенцији у простору.

У наредном периоду десће се мање промјене у морфолошко – физиономској структури насељених мјеста на подручју општине Гацко. Промјене ће се првенствено састојати у погушћавању грађевинских рејона насељених мјеста.

2. СИСТЕМ ЦЕНТАРА

Нацрт Просторног плана општине Гацко из 1988. године је у планском дијелу дефинисао концепцију мреже насеља (система центара) на територији општине која изгледа на следећи начин:

- општински центар - насељено мјесто Гацко;
- приградска насеља - насељено мјесто Автовац;
- центри заједнице села - насељена мјеста Автовац, Брљево (Казанци), Кула и Фојница.

⁹ Број патуљастих насеља (до 50 становника) износи 48 и чини 67,61% укупног броја насеља на територији општине.

За дефинисање планиране мреже насеља, односно, система центара 2034. године, је коришћено више индикатора, поред оних за утврђивање стања мреже насеља и то:

- планирана опремљеност насељених мјеста техничком и друштвеном инфраструктуром (јавне службе),
- планирана саобраћајна мрежа и хидротехнички објекти,
- пројектовани број становника у насељеном мјесту и његовом гравитационом подручју,
- будућа морфологија насељеног мјеста и густина изграђености насељеног мјеста,
- потенцијали у привредној области,
- смјернице и визије развоја локалне самоуправе.

На основу ових критеријума на подручју општине Гацко планира се нови локални центар за западни дио општине - насељено мјесто **Надинићи**, умјесто локалног центра Фојница који се потапа изградњом хидроакумулације Заломка. На тај начин ће се одржати центар у западном дијелу општинске територије који би требао да задржи и привуче становништво и подстакне развојне активности у овом дијелу општинског подручја. У планском периоду насељено мјесто Автовац би требало да прерасте у категорију секундарног општинског центра захваљујући очекиваним активностима на овом простору и ревитализацији *brownfield* локације бивше касарне (стамбено - пословни комплекс или факултетски садржаји). Поред тога, подстицање развоја пограничног југоисточног дијела општине према Црној Гори (МЗ Брљево) захтијева виши ранг за централно мјесто ове мјесне заједнице - насељено мјесто Казанци, које ће гравитирати ка секундарном општинском центру Автовац.

На подручју општине Гацко планирају се сљедеће категорије центара и насељених мјеста која припадају појединим категоријама центара и то:

- **општински центар** – насељено мјесто Гацко;
- **секундарни општински центар** - насељено мјесто Автовац;
- **локални центар** – насељена мјеста Казанци и Надинићи;
- **приградско насеље** - насељено мјесто Грачаница;
- **примарно насеље** – остала насељена мјеста (66).

3. ПРОСТОРНЕ ЦЕЛИНЕ

Планиране просторне цјелине на подручју општине Гацко су дефинисане на основу планиране мреже насеља или система центара, односно, на основу гравитационих зона локалних центара 2034. године (планиране зоне локалних центара).

Табела 4. Зоне локалних центара на подручју општине Гацко 2034. године

Зона локалног центра	Приградска насеља	Насељена мјеста у саставу	Површина зоне локалног центра (km ²)	Број становника 2034. год. у зони локалног центра	Густина насељености 2034. год. у зони локалног центра (ст/km ²)
АВТОВАЦ		Автовац, Берушица, Браниловићи, Церница, Данићи, Добрељи, Гарева, Јасеник, Кључ, Липник, Међуљићи, Мекавци, Михаљаче, Пржине, Самобор, Степен, Столац, Заградци и Жањевица	182,31	2238	12,28
ГАЦКО	Грачаница	Бахори, Башићи, Чемерно, Драмешина, Дражљево, Друговићи, Гацко, Горња Бодежишта, Грачаница, Ходинићи, Игри, Изгори, Јабука, Краварево, Кула, Лончари, Лука, Мелечићи, Мједеник, Мрђеновићи, Муховићи, Платице, Придворица, Пода, Содери, Стамбелићи, Шиповица, Шумићи, Улиње, Вишњево и Врба	325,22	7160	22,02
КАЗАНЦИ		Казанци, Нови Дулићи, Стари Дулићи и Вратковићи	33,30	469	14,08
НАДИНИЋИ		Брајићевићи, Домрке, Доња Бодежишта, Дубљевићи, Фојница, Градина, Југовићи, Кокорина, Луковице, Љесков Дуб, Меданићи, Надинићи, Равни, Рудо Поље, Сливља и Срђевићи	187,53	944	5,03
УКУПНО			728,36	10811	14,84

У односу на постојеће стање у погледу просторних цјелина, планира се формирање зоне локалног центра Казанци у југоисточном дијелу општине Гацко која ће се издвојити из зоне локалног центра Автовац. Планирана зона локалног центра Надинићи имаће већи просторни обухват од постојеће зоне локалног центра Фојница (проширење за насељена мјеста Брајићевићи, Доња Бодежишта, Луковице, Меданићи, Надинићи, Рудо Поље и Срђевићи) и

обухватаће западни дио општине Гацко. Насељена мјеста Михољаче и Жањевица постаће дио зоне локалног центра Автовац.

Пројектована просјечна годишња стопа раста броја становника у зони Гацко је 5,3 %, у зони Автовац 5 %, у зони Казанци 4 %, а у зони Надинићи 3 %.

4. УРБАНИЗАЦИЈА

У временском хоризонту плана демографска компонента урбанизације ће и даље бити јако изражена. На ово указује пројектована стопа урбанизације од око 60 %, а што је нешто више од садашње стопе урбанизације. То ће бити резултат пројектованог кретања становништва по типовима насељених мјеста до 2034. године. Раст становништва оствариће поред градског насеља, прије свега, приградско насеље Михољаче, секундарни општински центар Автовац, као и локални центри Казанци и Надинићи.

Остале двије компоненте процеса урбанизације (физиономска и функционална) биће у планском периоду израженије него у садашњем тренутку.

Формирање хидроакумулације Заломка условиће исељавање 150 - 160 становника (око 50 домаћинстава) из насељеног мјеста Фојница и дијела насељеног мјеста Градина у планском периоду.

5. ПРАВЦИ ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА ОПШТИНСКОГ ЦЕНТРА

По концепцији регионалног развоја Измјене и допуне Просторног плана РС до 2025. године, Гацко припада категорији примарних општинских центара (IV ранг) чија зона утицаја на социо - економску трансформацију окружења не прелази границе територије општине. Општински центар ће и у наредном периоду да дјелује свим својим функцијама на трансформацију насеља у његовој околини, формирајући урбано - руралну средину са вишим степеном деаграризације и већим бројем мјешовитих и непољопривредних домаћинстава. Повећање грађевинског земљишта у оквиру урбаног подручја општинског центра, као и у околним насељима (Грачаница и Автовац), довешће до тога да ће се највећи број становника и лоцирати у Гацку и његовој ужој зони, што је и за очекивати с обзиром на физичко - географске карактеристике простора, постојеће кориштење и планиране намјене површина.

Потребно је нагласити да, без обзира на изграђену термоелектрану (на бази богатог налазишта угља), привредни развој од другог свјетског рата до 1992. године, није успио да задржи људе на овом простору, тако да је био изразито емигранторан. На нивоу општине, број становника се смањивао, док је општински центар биљежио повећање броја становника.

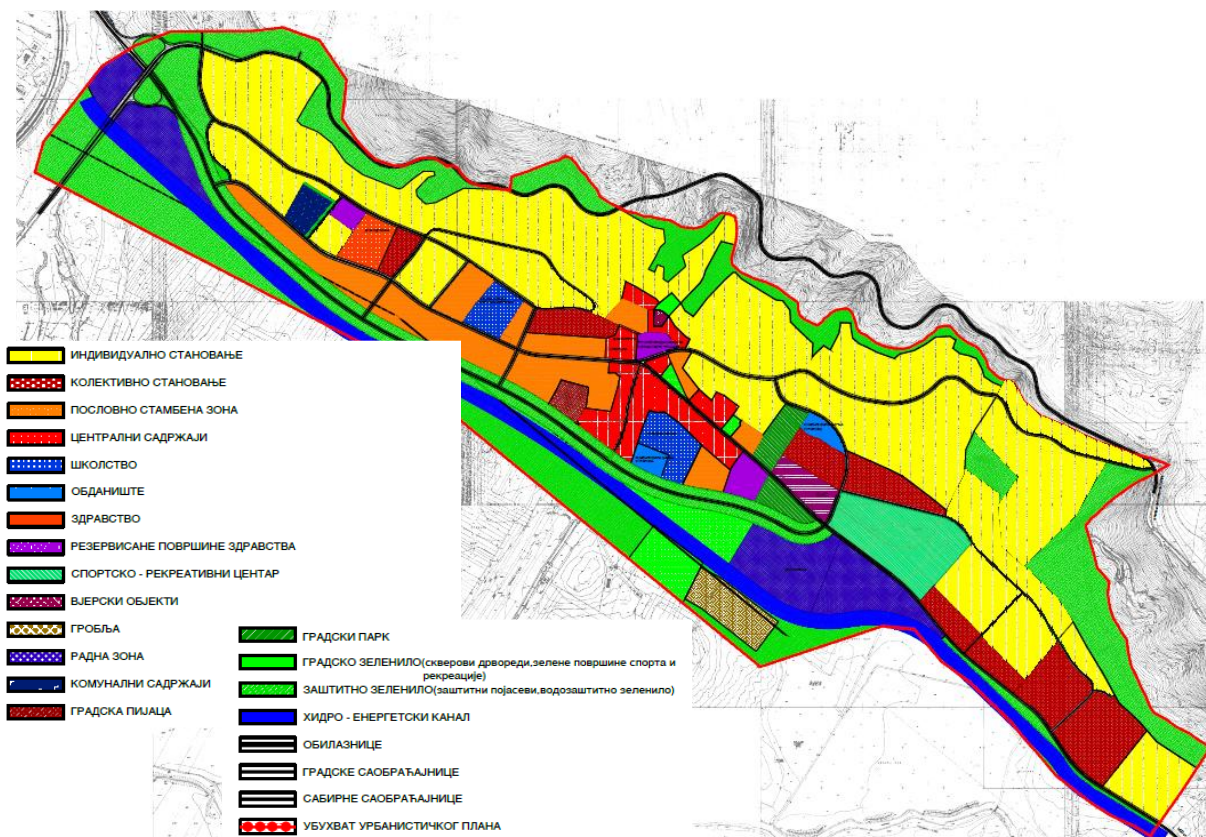
Гацко се, у току свог историјског развоја, ширило са падина према пољу и од од централног најстаријег дијела насеља према истоку, а мањим дијелом према западу. Сјеверну границу чинили су падински терени, док јужну, односно, југозападну границу чине вањски рубови рудних поља. Просторна диспозиција Гацка носи карактеристике изразито лонгитудиналног насеља која је произашла из условљених граница према сјевероистоку, југоистоку и западу.

На сјевероисточном дијелу, граница се налази на брдовитом терену (гдје је ограничена изградња), док је на југоисточном, граница условљена границом експлоатационог поља. Са западне стране је комплекс РиТЕ "Гацко" тако да је и са те стране онемогућено ширење Гацка. С обзиром на ограничења, једини слободан простор за ширење насеља је према

истоку, насељима Михољаче и Автовац, дијелом и Грачаница, гдје се и планира интензивирање грађевинских рејона.

За простор општинског центра је 2002. године усвојен Урбанистички план Гацка (временски хоризонт плана је 2015. година). Површина обухвата плана износи 192,2 ха.

Слика 3. План намјене површина, УП Гацко¹⁰

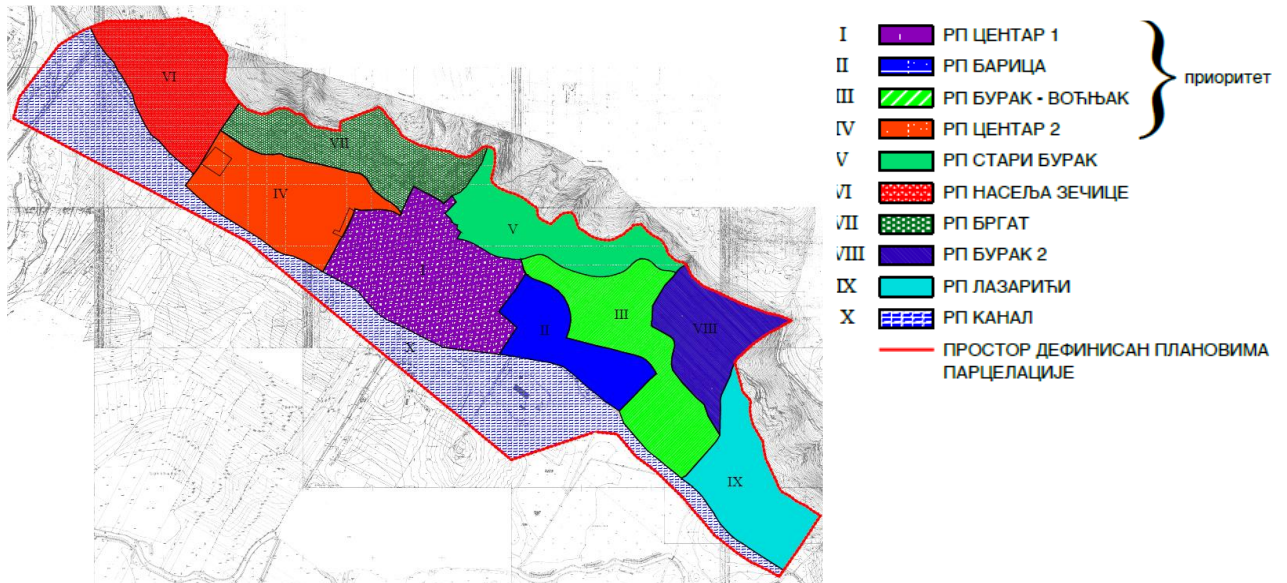

У оквиру овог планског документа дефинисани су територијални правци развоја Гацка, што је представљено на и графичким прилозима Просторног плана општине. Дефинисане су зоне намијењене за јавне службе и друге друштвене дјелатности са колективним становањем, зоне индивидуалног становања, стамбено - пословне, зелене и рекреативне површине, зоне за развој комерцијалних дјелатности и радне зоне са пратећом инфраструктуром. У укупном билансу површина, централни садржаји заузимају 6,34 ха, становање (укључујући и стамбено - пословне објекте) 82,02 ха, јавне функције (здравство, школство, дјечија заштита) 5,57 ха, док на радне површине одлази 11,74 ха. С обзиром на правце ширења, Планом су и дефинисане просторне цјелине за израду нижих документа просторног уређења (provedбени документи).

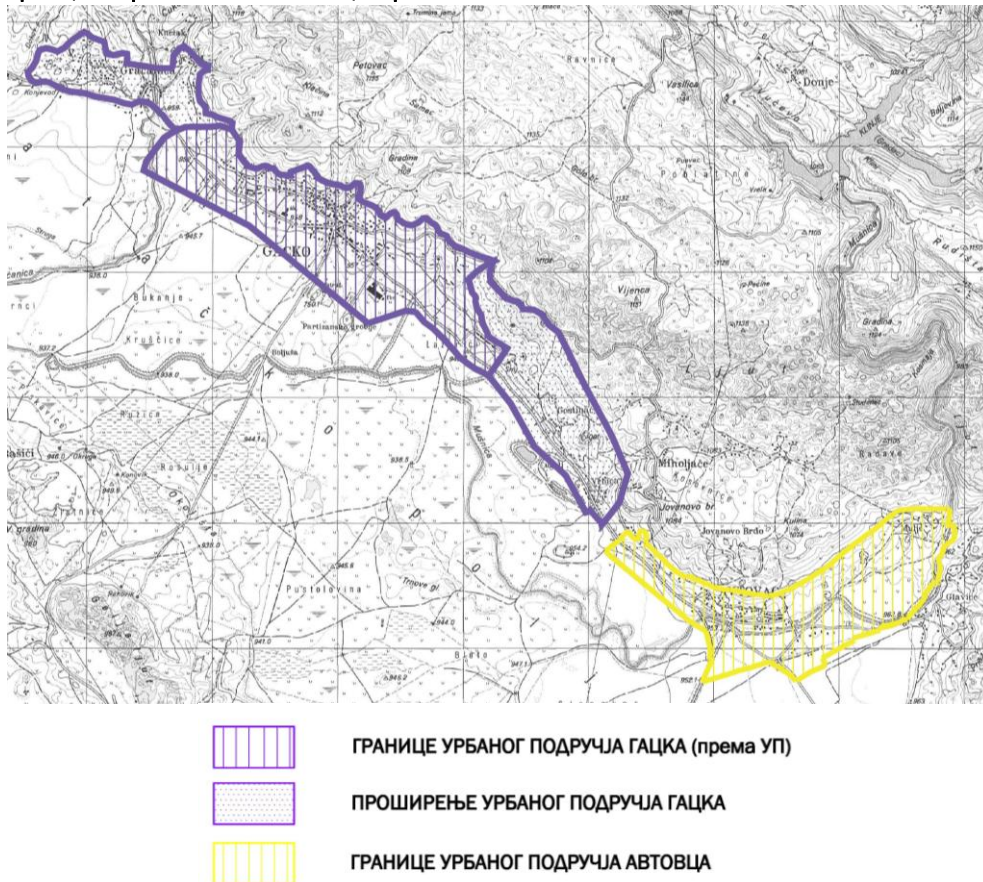
¹⁰ Извор: Урбанистички план Гацка (2000 - 2015. година), Урбанистички завод РС, 2002. година

Слика 4. Просторне целине за израду регулационих планова

Слика 5. Правци ширења општинског центра

IV ИЗГРАЂЕНОСТ И ФУНКЦИОНИСАЊЕ ПРОСТОРА

1. СТАНОВАЊЕ

Пројектовани број станова у 2034. години од 4798 станова се реално може достићи у временском хоризонту плана. Због тога се планира изградња 1944 нова стана у периоду 2013 – 2034. година. У овај број планираних станова су урачунати и станови које треба замијенити у склопу амортизације стамбеног фонда (1110 стамбених јединица).

Планирани број од 1944 стамбених јединица, које је потребно направити у периоду 2013 – 2034. година на подручју општине Гацко да би се достигао пројектовани број станова од 4798 стамбених јединица, не односи се само на нову стамбену изградњу на неизграђеном земљишту, већ и на замјену дотрајалог стамбеног фонда и обнову оштећених и порушених стамбених објеката (сада ван функције) на изграђеном грађевинском земљишту.

Погушћавање грађевинских рејона би требало представљати један од приоритета Плана. То се може постићи већим удјелом вишепородичне стамбене изградње у укупној стамбеној изградњи него што је досад био случај.

Погодна подручја за становање на подручју општине Гацко у планском периоду биће општински центар Гацко, приградско насеље Михољача, као и секундарни општински центар Автовац те локални центар Надинићи.

Изградњу објеката за повремено становање (викенд изградња) треба усмјерити према урбаним подручјима у сјеверном дијелу општине (Улиње, Изгори, Борач).

СТАМБЕНА ПОЛИТИКА

Стамбена политика представља једну од најзначајнијих државних политика која има јасне посљедице на развој једног простора и свих његових компоненти.

Нажалост, Република Српска и Босна и Херцеговина службено не посједују стамбену политику. Та чињеница се негативно одражава на бројне области друштвеног живота и простор у цјелини. Стамбена област је готово потпуно препуштена тржишту и његовим механизмима.

Једине категорије становништва према којима се потпуно не примјењују тржишни механизми у стамбеној области су породице погинулих и несталих припадника оружаних снага РС, избјеглице и повратници. Проблем представља чињеница да не постоји званични стратешки документ који регулише рјешавање стамбеног питања према овим категоријама становништва. Од ове три категорије, најповољнији положај имају породице погинулих и несталих припадника оружаних снага РС којима се обезбјеђују стамбене јединице финансирањем из средстава ентитетског и локалних буџета. Повратницима (претежно бошњачке националности) средства за обнову и поновну изградњу уништених стамбених објеката издвајају се из донација међународних хуманитарних организација, као из ентитетског и општинског буџета. Избјеглице, које су се одлучиле за останак у својим новим пребивалиштима, представљају трећу категорију којој се помаже у ријешавању стамбеног питања, али степен интервенције од стране органа власти је најмањи у односу на остале двије категорије. Интервенција се састоји у бесплатном додјељивању грађевинских парцела од стране локалне управе, уз ограничавање промета земљишта за извјесно вријеме. У неким случајевима, припадници ове категорије добијају од локалних и ентитетских власти грађевински материјал. Земљиште које се додјељивало припадницима ове категорије, у

највећем броју случајева представља бивше пољопривредно земљиште у саставу државних пољопривредних добара или економија, односно задруга које је регулационим плановима или плановима парцелације претворено у грађевинско земљиште. На подручју општине Гацко избјегличка насеља се налазе у периферном дијелу градског насеља, дијелом и на некадашњем државном пољопривредном земљишту (нпр. Лазарићи).

Утврђивање нове стамбене политике представља један од основних циљева плана. Нова стамбена политика представља ургентну потребу не само општине Гацко, већ и читаве Републике Српске. Велики проблем представља чињеница да значајан дио становништва преко тржишних услова не може доћи до стана. Због тога нова стамбена политика мора имати изразито социјално усмјерење.

Ипак, приоритет у рјешавању стамбених потреба требале би имати следеће циљне групе:

- млади, квалификовани и радно способни грађани који заснивају сопствено домаћинство и настоје да се осамостале од родитеља;
- породице са малом дјецом;
- стручњаци за које треба обезбиједити намјенске станове;
- избјегличка популација;
- породице погинулих и несталих припадника оружаних снага РС и ратних инвалида;
- повратничка популација.

У следећих 5 година требало би се потпуно ријешити проблем породица погинулих и несталих припадника оружаних снага РС и ратних инвалида на досадашњи начин (обезбјеђење стамбених јединица финансирањем из буџета).

Према прве четири приоритетне категорије треба примјењивати систем субвенција као облик интервенције ентитетских и локалних власти и то у следећим сегментима:

- повољни хипотекарни кредити за изградњу или куповину стана;
- понуда парцела и локација различитог нивоа опремљености и стандарда становања;
- подстицање приватне изградње станова за закуп са контролисаном закупнином;
- регулисања дугорочног закупа;
- давања субвенција за станове закупљене на тржишту.

Значајан проблем у наредном периоду ће представљати категорија становништва (осјетљиве друштвене групе) која неће моћи ни уз помоћ субвенција ријешити своју стамбену потребу. Према тој категорији треба усмјерити програм јавне локалне станоградње, која би се финансирала из ентитетског и општинског буџета. Тако добијени станови би се давали на коришћење припадницима ове категорије по заштићеној ренти.

Интервенција локалне власти општине Гацко састојала би се прије свега у давању субвенција из локалног буџета за станове закупљене на тржишту и то за најугроженије породице. То би се радило на основу јасно успостављених критеријума.

Задругарство и стамбена штедња представљају механизме који се морају развијати да би се побољшало стање у стамбеној области општине.

Нова стамбена политика на подручју општине Гацко не би смјела занемарити ни тржишни аспект у становању. Томе би требали допринијети порески и фискални механизми, дерегулација урбанистичких планова, приватизација градског грађевинског земљишта, рационализација бирократског механизма. Изградња објеката за повремено становање (викенд изградња) у потпуности припада овом сегменту становања.

У планском периоду потребно је интензивирати коришћење монтажних стамбених објеката и стамбених објеката краћег амортизационог периода, нарочито у подручјима са нижом густином становања.

Реконструкција и обнова стамбеног фонда је један од важних задатака у стамбеној области. Територија општине представља једно од подручја РС које карактерише умјерена оштећеност и уништеност стамбеног фонда (2013. године још око 350 стамбених јединица из 1991. године ван функције). Повратак предратних становника је основни услов обнове ових стамбених јединица. Према повратничкој популацији, поред буџетских средстава (укључујући средства из Фонда за повратак БиХ), треба усмјерити средства из донација и повољних кредита са ентитетског и државног нивоа.

Одржавање вишепородичних стамбених зграда је регулисано новим Законом о одржавању стамбених зграда и овај закон би се требао стриктно примјењивати како би дошло до побољшања квалитета овог типа становања. Енергетска ефикасност свих стамбених објеката се мора значајно повећати у периоду до 2034. године. Адаптација и модернизација ће бити основни облици урбане обнове у обухвату плана.

Међутим, без системских промјена на нивоу БиХ и РС у законској сфери, као и без утврђене стамбене политике на нивоу РС, локална управа нема могућности да значајније утиче на рјешавање проблема у стамбеној области.

Кључни инструменти нове стамбене политике на подручју општине Гацко би требали бити следећи:

- дерегулација урбанистичких планова (смањење крутости пропозиција и већа флексибилност показатеља за планирање стамбених зона);
- опремање простора са предиспозицијама за стамбену изградњу техничком инфраструктуром (саобраћајнице) и јавним службама (примарна здравствена заштита, предшколска заштита дјете, основно образовање);
- прединвестирање у комуналну инфраструктуру;
- ослобађање плаћања појединих врста накнада (ренте) за социјално усмјерене програме стамбене изградње;
- давање субвенција из локалног буџета најугроженијим породицама за станове закупљене на тржишту,
- издвајање буџетских средстава из трансформисаног Фонда становања РС (потенцијални Фонд за јавну стамбену изградњу РС) за изградњу јавних станова, као из ентитетског буџета за различите врсте субвенција (кредити, ренте, изградња станова за рентирање);
- тражење промјене пореских инструмената на нивоу ентитета и државе у сврху подстицања стамбене изградње (нпр. порези на некоришћене станове, увођење пореских механизма уместо накнаде за коришћење грађевинског земљишта, пореске олакшице за рентирање станова са контролисаном закупнином итд.);
- тражење оснивања на ентитетском нивоу Агенције за осигурање стамбених кредита (што ће довести до пада каматне стопе на банкарске кредите) и трансформисање Фонда становања РС у Фонд за јавну стамбену изградњу РС;
- оснивање Стамбене агенције општине Гацко која би водила инвестиције у јавној станоградњи и бавила се осталим активностима у подстицању и олакшавању стамбене активности;
- тражење промјене законске регулативе у сврху подстицања закупа станова – гарантована рента (у бројним развијеним земљама закуп станова је присутнији од власништва над становима).

2. ПРИВРЕДА

2.1 ПРИВРЕДНЕ ДЈЕЛАТНОСТИ

У планском периоду Босна и Херцеговина би требала постати чланица Европске Уније или добити статус повлашћеног партнерства са Европском Унијом. Добијање статуса кандидата у процесу прикључења Европској унији омогућиће БиХ пуни приступ средствима претприступног "супер" фонда IPA (Инструмент за претприступну помоћ), а тиме ће и локалне самоуправе имати приступ овом фонду.

Основни правац развоја привредних дјелатности дефинисаће тржиште и предузетнички интереси, тако да је реално очекивати нове, досад незаступљене привредне дјелатности, иако ће се привредни развој и даље у значајној мјери заснивати на развоју традиционално важних и тржишно потврђених дјелатности: рударство, пољопривреда (сточарство, ратарство и повртларство), прерађивачка индустрија, енергетика и туризам.

Очекивани број запослених радника 2034. године износи 3784 радника (стопа запослености укупног становништва од 35 %), што подразумијева отварање 793 нових радних мјеста (у односу на 2012. годину). На тај начин ће се стопа незапослености радне снаге смањити испод 10 % са садашњих 25,54 %.

ПОЉОПРИВРЕДА

На територији општине, једна од привредних дјелатности која има највећи потенцијал за развој је пољопривреда и то посебно у сљедећим областима: сточарство, планинско ратарство и повртларство (узгој кромпира), производња љековитог биља и производња органске хране. Кроз искориштавање отпадне топлоте из термоелектране могуће је на Гатачком пољу реализовати систем затвореног узгоја воћарских и повртларских култура које су карактеристичне за ниже предјеле. У оквиру вјештачких акумулација Клиње и Врба је могућ узгој квалитетних врста рибе капацитета до 500 t на годину.

На територији општине Гацко планирају се пољопривредне зоне на подручју Равне Поникве (90,1 ha) те на простору Гатачког и Церничког поља. Ове зоне се оснивају на пољопривредном земљишту и имају потребну инфраструктуру за функционисање пословања. Доприносе укупној привредној активности на територији општине привлачењем нових инвестиција, а дају и допринос бољем планирању и искоришћавању простора.

За простор Гатачког поља, планира се простор уз регионални пут према граници са Црном Гором. То је простор од Автовца, преко Самобора, Гареве до Казанаца. Планирање пољопривредне зоне уз регионални пут омогућава бољу транспортну повезаност, бољу инфраструктурну опремљеност као и бољи пласман производа.

Пољопривредне зоне су заокружене географско - економске цјелине замишљене као центар складиштења, прераде, логистике и дистрибуције пољопривредних производа намијењене мањим пољопривредним произвођачима. Ове зоне имају за циљ повећање учинковитости пласмана пољопривредних производа.

У пољопривредним зонама се могу организовати хладњаче, клаонице, фарме, силоси за житарице, складишта, прерада воћа и поврћа, млинови, велетрговине, логистика и транспорт све у функцији пољопривредне производње.

Успостављањем пољопривредних зона повећава се запосленост локалног становништва, укупњавање малих произвођача те равномјерна понуда производа током цијеле године.

Активности које треба предузети за развој пољопривреде су, прије свега, у надлежности ентитета, односно државе.

Економско - финансијске мјере које се већином дефинишу на нивоу надлежних државних институција, али које општина треба да искористи су:

- формирање посебног фонда за подржавање пројеката дефинисаних Стратегијом развоја општине;
- искориштавање структурних мјера аграрне политике;
- пореске олакшице и ослобађања, гарантоване цијене, субвенције, премије;
- инвестициони кредити;
- приступ средствима ЕУ у рјешавању проблема у пољопривреди и руралном развоју;
- придобијање стратешких партнера, донатора и других инвеститора.

Организационе мјере или инструменти:

- трансформација индивидуалних газдинстава у породичну фарму;
- унапређење технологије пољопривредне производње;
- јачање постојећих земљорадничких задруга и оснивање специјалистичких задруга (млекарска, овчарска, говедарска);
- образовање пољопривредних произвођача, посебно младих;
- повећање продуктивности и ефикасности;
- успостављање везе између пољопривредних произвођача и прерађивачких капацитета.

РУДАРСТВО

Рударска дјелатност, прије свега експлоатација лигнита, биће једна од доминантних привредних дјелатности и у будућем периоду. Поред овога, у планском периоду се очекује почетак експлоатације споредних минералних сировина у експлоатацији угља - глине и лапорца, те техничког грађевинског камена - кречњака.

Потенцијалну експлоатацију мангана на ширем подручју Лебршника је потребно ускладити са проширењем граница Националног парка "Сутјеска", односно, заштитом природе.

На овај начин би се отворила нова радна мјеста у сектору рударства на територији општине Гацко.

ЕНЕРГЕТИКА

Производња електричне енергије остаће у планском периоду носилац развоја општине Гацко. У том погледу изградња новог енергетског блока снаге 300 MW ТЕ Гацко представљаће приоритет развоја енергетског сектора на подручју општине.

У наредном периоду очекује се изградња енергетских капацитета везаних за обновљиве изворе енергије. С обзиром да је највећи потенцијал вјетра у Републици Српској на подручју источне Херцеговине, могућа је реализација и вјетропаркова на територији општине.

На ријекама Сутјесци, Неретви и Јабушници је додијељено више концесија за изградњу малих хидроелектрана, али је присутан просторни конфликт са заштитом природе (Национални парк "Сутјеска" и постојећа заштићена природна добра у горњем току Неретве) за поједине електране. Укупна инсталисана снага ових потенцијалних МХЕ износи 20,45 MW.

Средња годишња озраченост хоризонталне површине у централном и јужном дијелу општине Гацко износи 1450 - 1500 kWh/m², те постоји потенцијал и за изградњу соларних електрана у овим дијеловима општинске територије.

ИНДУСТРИЈА

У планском периоду се очекује развој индустрије због стварања повољнијег и стимулативнијег пословног окружења. Ова привредна грана би требала да предњачи у отварању нових радних мјеста (око 500 нових радних мјеста).

У погледу структуре нових радних мјеста у индустрији, очекује се активирање капацитета у цементној и грађевинској индустрији (засновано на електрофилтерском пепелу термоелектране и лапорцу као споредној минералној сировини), металској, прехранбеној, те дрвној индустрији. Такође, на подручју општине постоји индустријска традиција у производњи текстила.

Реално је очекивати промјену постојеће индустријске структуре из правца подршке рударском и енергетском сектору (оправка машина) ка производњи индустријских роба које ће се пласирати и изван граница општине, у оквиру БиХ или на иностраном тржишту. Због тога је на простору општине потребно боље искористити и проширити постојеће просторне јединице привреде ("Термоелектрана" и "Декоратива"), али и формирати нову производно - пословну зону за индустрије које имају мали и средњи утицај на животну средину.

Један од основних праваца за развој општине јесте и формирање малих и средњих индустријских предузећа која не захтијевају велика финансијска улагања, а брзо дају економске ефекте. Ова предузећа су флексибилна и прилагодљива брзим промјенама које долазе из окружења (тржишне и технолошке промјене), а такође су и локационо флексибилна. Дисперзан развој малих и средњих предузећа на подручју општине ће омогућити равномјеран развој општине и задржавање становништва на селу (приближавање радних мјеста).

Економско - финансијске мјере које се требају искористити у планском периоду, а које су у домену надлежних државних институција су:

- пореска политика која стимулативно дјелује на привлачење капитала;
- инструменти спољнотрговинске политике у функцији повећања извоза;
- кредитна политика у функцији подстицаја развоја малих и средњих предузећа.

Организационе мјере или инструменти су:

- стварање услова за привлачење страних инвестиција кроз активност надлежних министарстава и институција;
- стварање предуслова за боље искориштење постојеће производно - пословне зоне (рјешавање имовинских проблема).

ТУРИЗАМ

На подручју општине Гацко туризам представља допунску привредну грану која у мањој мјери може допринијети даљем развоју општине. Само подручје општине карактерише значајан туристички потенцијал; првенствено се то односи на планинско и рурално подручје, гдје би ефекти развоја туризма могли да доведу до позитивних развојних кретања (заустављање демографског пражњења, сенилизација становништва, економски раст итд.).

Према Измјенама и допунама Просторног плана Републике Српске до 2025. године простор општине припада Требињској туристичкој зони и то Невесињко - гатачком туристичком подручју (III ранг). Као посебна категорија издваја се појас транзитних туристичких праваца/итинерера: туристички итинерер на путу за море из правца Србије и бициклически коридор од ријеке Саве према Дубровнику. Примарни вид туризма у овој зони је транзитни и еко - туризам, док су пратећи спортско - авантуристички, етно, сеоски туризам и планински бициклизам. Планински врхови, од којих су неки преко 2000 метара надморске висине (Маглић 2386 m, Волујак 2336 m, Зеленгора 2014 m), пружају могућности бављења планинарством, параглајдингом, пењањем и другим спортско - туристичким активностима.

За Републику Српску је значајно и прекогранично заштићено подручје Резерват биосфере Тара, у чији би састав ушло и подручје НП "Сутјеска" са планираним проширењем¹¹.

Јединствена туристичка зона Тјентиште - Сутјеска - Маглић заједно са НП "Сутјеска" је дио читавог система туристичких дестинација у источном дијелу Републике Српске.

Услови за развој туристичке дјелатности на простору општине Гацко су прије свега: обнова и изградња нових смјештајних капацитета и инфраструктурних објеката, обезбјеђење неопходних финансијских средстава и високообразован и стручан кадар.

Зоне посебних туристичких предиспозиција у општини Гацко се издвајају на основу сљедећих критеријума:

- садашња и планирана заштићена природна добра (национални паркови, регионални паркови, споменици природе, заштићени пејзажи),
- културно – историјска добра (археолошки локалитети, градитељско наслеђе),
- насељеност простора и процјена демографских кретања,
- постојећи туристички капацитети,
- саобраћајнице и њихова оптерећеност (постојеће и планиране).

Као зоне посебних туристичких предиспозиција су издвојене сљедеће зоне:

1. Зона проширења Националног парка "Сутјеска"

Потенцијал у овој зони је присутан у сљедећим гранама туризма:

- планински и зимски туризам (Волујак и Лебршник, хотел на превоју Чемерно),
- сеоски и еко туризам (засеоци Брајчин Лаз, Црни Поток, Вртин; катуни Волујака и Лебршника, викенд зона),
- ловни и риболовни туризам (горњи ток Сутјеске, Јабушница),
- транзитни туризам (магистрални пут М20),
- геотуризам (Јабучке стијене, Кук, Вилина пећина на Лебршнику, Јагодино језеро).

2. Зона планина Бјеласница и Баба

Потенцијал у овој зони је присутан у сљедећим гранама туризма:

- планински туризам (Бјеласница и Баба),
- културни туризам (стари град Кључ, некрополе стећака),
- сеоски и еко туризам (насеље Заградци, катуни Бјеласнице),
- ловни туризам,

¹¹ Планирано проширење НП "Сутјеска" заједно са НП Сутјеска и планираним НП Кањон Таре - Љубишње је у склопу прекограничног заштићеног подручја Резерват биосфере Тара, заједно са НП Дурмитор и ПП Пива у Црној Гори.

- геотуризам (пећине и јаме Бјеласнице, Вилина пећина Кључ, понор Мушнице).

3. Зона језера Клиње и Врба

Потенцијал у овој зони је присутан у сљедећим гранама туризма:

- туризам на водама (Клиње и Врба),
- транзитни туризам (магистрални пут М20),
- сеоски и еко туризам (насеља Драмешина и Улиње; ток Драмешине, клисура ријеке Мушница, катуни - Бабића Колибе),
- ловни и риболовни туризам,
- геотуризам (Врелска пећина - извор Драмешине).

4. Зона горњег тока ријеке Неретве

Потенцијал у овој зони је присутан у сљедећим гранама туризма:

- планински туризам (сјеверне падине Вучева),
- туризам на водама (Неретва),
- културни туризам (некрополе стећака, црква св. кнеза Лазара Косовског, џамија у Придворици),
- сеоски и еко туризам (насеља Игри и Придворица; извор и водоток Придворице, пећина Чељина, клисуре горње Неретве, катуни),
- ловни и риболовни туризам.

Као значајни туристички мотиви, изван ове четири зоне, који би требали допринијети развоју туризма, истичу се ријека Заломка, клисура ријеке Грачанице, сакрални објекти у Казанцима и Срђевићима, Ружина пећина у Пустом пољу, те амбијентална цјелина у Автовцу.

У предјелу обалског појаса језера Врба - Клиње, Планом је предвиђена туристичка зона са могућношћу лоцирања спортских, рекреативних и угоститељских садржаја укупне површине 60,5 ha.

Потенцијални туристички објекти би се требали градити у урбаним подручјима насељених мјеста, викенд зонама, зонама туристичких садржаја, те у зонама грађевинских земљишта, а све у оквиру дефинисаних зона посебних туристичких предиспозиција. У планском периоду се може очекивати враћање у функцију постојећих смјештајних капацитета привредног друштва "Угоститељство и туризам Гацко" ("Метохија", "Клиње", "Изгорка" и "Херцегово врело")¹², реконструкција и проширење комплекса мотела "Кошута", реконструкција и проширење комплекса мотела "Пољана - Десивоје", те реконструкција хотела на локалитету Чемерно. Пројектовани број нових хотелских лежајева у свим потенцијалним туристичким објектима на подручју општине 2034. године износи око 840 лежајева.

Рекреација

Област рекреације је уско повезана са областима спорта и туризма. Активна рекреација је тјесно повезана са спортом, тачније спортским објектима разних врста. У садашњем тренутку спортски објекти су концентрисани у општинском сједишту и уз мотел "Кошута" на подручју насељеног мјеста Самобор. Уз постојеће и будуће туристичке објекте треба планирати спортске објекте (отворени и затворени терени). Као потенцијални специјализовани спортски терени на отвореном простору за потребе активне рекреације на подручју општине Гацко могу се издвојити стрелишта и ловишта. Локација за стрелиште се

¹² Број лежајева у овим објектима износи 162 лежаја.

може реализовати у оквиру неког од урбаних подручја. Ловишта ће детаљније бити обрађена у дијелу о шумама и шумским земљиштима.

Готово читав простор општине Гацко, осим интензивно изграђених дијелова урбаног подручја Гацко, је погодан за пасивну рекреацију. Као подручја погодна за пасивну рекреацију нарочито се истичу зоне посебних туристичких предиспозиција.

Кампови

Важне просторе за развој туризма и рекреације на сваком подручју представљају кампови. На простору општине Гацко нема уређених кампова, иако за оваквим видом туристичке и рекреативне понуде има потребе.

За идентификацију потенцијалне локације за камп су коришћени сљедећи критеријуми: постојање природних и културно – историјских вриједности, естетски квалитет пејзажа, надморска висина, климатски услови, морфологија терена, опремљеност основном техничком и друштвеном инфраструктуром. Анализом простора утврђена је потенцијална локација за камп на територији општине – локалитет "Кошута" на подручју насељеног мјеста Самобор.

2.2 ПРОСТОРНА ОРГАНИЗАЦИЈА ПРИВРЕДЕ

Анализа и оцјена стања, као и потребе, могућности и циљеви указују на четири генерална планска приступа у области просторне организације привреде.

Ријеч је о сљедећим планским приступима:

- повећање степена искоришћености постојећих производно – пословних зона и привредних погона.
- измјештање постојећих производно – пословних зона и привредних погона или њихових дијелова из еколошких разлога.
- проширење постојећих производно – пословних зона и привредних погона.
- оснивање нових производно – пословних зона на погодним локалитетима.

Зависно од конкретних услова на самом терену, може се примијенити неки од ова четири генерална планска приступа, или сва четири приступа заједно. Могуће су све комбинације. Према Измјенама и допунама Просторног плана Републике Српске до 2025. године општина Гацко припада групи општина у коме доминира енергетско - прерађивачки комплекс, а пословне зоне су од локалног значаја.

У Урбанистичком плану Гацка из 2002. године, нове радне зоне су планиране у југоисточном (проширење привредног погона "Декоратива") и југозападном дијелу обухвата (предио Возници). Укупна површина износила је око 5,32 ха. У међувремену, Регулационим планом "Лазарићи 1" те Измјеном и допуном Регулационог плана "РиТе Гацко" предвиђено је формирање нових производно - пословних зона у овом дијелу чија површина износи 35,6 ха.

Планираном изградњом пословних зона омогућава се концентрација предузетника на једном мјесту, заједничко коришћење инфраструктуре, међусобно повезивање и рјешавање потребе за пословним простором. Такође се остварује и ефикаснија заштита животне средине и смањује девастација пољопривредног и других облика земљишта.

У новим просторним јединицама привреде које се налазе у урбаном подручју Гацко би се требали смјестити локационо флексибилни индустријски капацитети (прехранбена индустрија, прерада хемијских производа, металопрерађивачка, електронска индустрија итд.) који имају средњи утицај на животну средину општинског нивоа, као и тржни центри и већа складишта. Најпогоднију локацију за изградњу цементаре и индустријских погона са великим утицајем на животну средину регионалног нивоа (веће индустрије базне хемије, рафинерије нафте и петрохемија, веће фармацеутске индустрије, термоенергетика) представља контактни простор постојеће индустријске зоне ТЕ Гацко.

3. НЕПРИВРЕДА (ЈАВНЕ СЛУЖБЕ)

Планска рјешења у области јавних служби и осталих друштвених дјелатности омогућавају изградњу нових објеката јавних служби, проширење постојећих, као и санацију и адаптацију објеката јавних служби који нису у функцији, или су имали сличну функцију. На тај начин биће побољшана доступност објектима јавних служби кроз њихов квалитетнији просторни распоред. Поред просторног распореда, потребно је одржавати и побољшати квалитет постојећих и планираних јавних служби,

Основна концепција развоја насеља даје улогу сваком од насеља и јача оно што је потенцијал за развој у планском периоду. У вези с тим, потребан ниво опремања друштвеном инфраструктуром, логичан је слијед очекиваних потреба у посматраном периоду.

Табела 5. Препоруке за организацију друштвених дјелатности (јавних служби) у планском периоду према рангу у систему насеља општине Гацко

Јавне службе	Општински центар	Секундарни општински центар	Локални центар
1. Образовање и наука			
Предшколско васпитање и образовање (вртићи)	X	(X)	
Основна школа (централна)	X	X	(X)
Подручна одјељења основних школа		X	X
Средње школе	X		
Високе школе	(X)		
Ђачки и студентски домови			
Научни институти			
2. Култура			
Позоришта	(X)		
Музеји	X		
Галерије	(X)		
Библиотеке	X	(X)	
Биоскоп	X		
Културни центар	X		
Дом културе		X	(X)
3. Здравство и социјално старање			
Болница	(X)		
Дом здравља	X		
Специјалне болнице, заводи и институти	(X)	(X)	
Амбуланта	X	X	(X)
Центар за социјални рад	X		

Старачки дом	(X)	(X)	(X)
Домови за незбринуту дјецу	(X)	(X)	
Домови за лица са посебним потребама	(X)		
5. Управа и финансије			
Влада РС			
Институција БиХ			
Управа и управна организација			
Фонд			
Јавно предузеће	(X)		
Градска и општинска управа	X		
Ватрогасне службе	X		
Мјесне канцеларије	X	X	X
6. Спорт			
Спортско - рекреативни центри	X	(X)	
Спортске дворане	X	(X)	
Спортске сале	X	X	(X)
Базени	(X)	(X)	
Отворени спортски терени (рекреативни) – универзални терени	X	X	X

Објашњење симбола:

X – неопходно;

(X) – могуће ако постоји интерес и економска основа за организовање садржаја, у оквиру јавног или приватног сектора.

ОБРАЗОВАЊЕ

Увођење једносмјенског рада основних школа у планском периоду захтијева проширење капацитета и/или изградњу нових основних школа. У свим школским објектима који не задовољавају нормативе, реконструкцијом и доградњом, постићи корисну површину од 5,0 – 7,0 m² по ученику и 20 m² слободног простора по ученику.

У школским објектима који немају физкултурне сале, спортске терене, и пратеће садржаје (библиотеку са читаоницом и просторе за слободне активности), доградњом истих, постићи да основна школа постане носилац културне дјелатности.

КУЛТУРА

У временском хоризонту плана дефицит културних садржаја треба смањити изградњом мањих друштвених домова/домића културе (нето корисне површине 150 – 300 m²) у локалним центрима који ће служити и за различита друштвена окупљања. Планирано је формирање музеја у општинском центру.

ЗДРАВСТВО

Здравствена заштита обавља се на примарном, секундарном и терцијарном нивоу. Примарна здравствена заштита представља основу цјелокупног система здравствене заштите и носилац су амбуланте¹³ породичне медицине у којима ради један или више тимова породичне медицине¹⁴.

Здравствена политика Републике Српске, поред осталих, заснива се и на сљедећим документима:

- Стратешки план развоја националног система здравствене заштите до 2000. године (усвојен 1997. године);
- Програм здравствене политике и стратегија за здравље у Републици Српској до 2010. године (усвојен 2002. године);
- Стратегија примарне здравствене заштите;
- Стратегија секундарне и терцијарне здравствене заштите;
- Закон о здравственој заштити (Службени гласник РС, 106/09);
- Политика унапређивања квалитета и сигурности здравствене заштите у Републици Српској до 2010. године,
- План мреже здравствених установа и др.

Наведени документи дефинисали су реорганизацију здравствене службе на принципима примарне здравствене заштите и реорганизацију здравства у цјелини кроз промоцију здравља и превенцију болести. Уведен је систем породичне медицине и реферални систем и финансирање здравствених установа на основу остварених резултата. Домови здравља оснивају се у насељима која имају најмање 5 тимова породичне медицине, а по једном тиму се може регистровати 1500 - 2500 становника¹⁵.

На подручју општине Гацко, у садашњем тренутку, постоји примарни ниво здравствене заштите. Здравствену заштиту обавља ЈЗУ Дом здравља "Проф. др Саво Бумбић" који је смјештен у општинском центру док подручних амбуланти нема.

Из области здравствене заштите, у временском хоризонту плана, потребно је планирати адаптацију постојећег Дома здравља у Гацку, као и формирање подручних амбуланти у насељеним мјестима Автовац и Надинићи.

СОЦИЈАЛНО СТАРАЊЕ

На подручју општине Гацко постоји више установа које се баве дјечијом заштитом и заштитом одраслих¹⁶. У временском хоризонту плана, у складу са потребама становништва, могуће је ако постоји интерес и економска основа за организовање садржаја, у оквиру јавног или приватног сектора, формирање старачког дома, дома за незбринуту дјецу, дома за лица са посебним потребама и сличних установа у општинском центру или другим насељеним мјестима са одређеним централитетом.

¹³ Поред амбуланте породичне медицине, примарни ниво здравствене заштите обезбјеђује се и путем стоматолошке амбуланте, дома здравља, дома за здравствену његу и апотеке.

¹⁴ Тим породичне медицине састоји се од доктора и двије медицинске сестре/техничара породичне медицине.

¹⁵ С обзиром на број становника, Стратегија примарне здравствене заштите је дефинисала да тим породичне медицине региструје између 1500 и 2500 грађана (Министарство здравља и социјалне заштите Републике Српске, Бања Лука, 2008. година)

¹⁶ Видјети детаљније у књизи Документациони основ плана.

СПОРТ

У временском хоризонту плана, рурални простор је потребно опремити универзалним спортским теренима у центрима гдје нису евидентирани. Такође, потребно је опремити школске објекте који у свом саставу немају физкултурну салу и уређене терене.

Квалитет услуга јавних служби може се подићи примјеном сљедећих планских смјерница:

- финансирање различитих програма из области јавних служби као додатни садржај поред финансирања различитих установа из локалних буџета,
- подстицање сарадње јавног и приватног сектора,
- подржавање развоја невладиног сектора (нарочито организација које су усмјерене на програме којима се подиже квалитет живљења у локалној средини),
- дефинисање основних циљних група према којима су усмјерени програми из области јавних служби (увођење алтернативних програма за ученике као што су нови програми у пољопривреди, екологија, предузетништво, учење страних језика, итд., укључивање и стипендирање средњошколаца и студената у редовне и алтернативне образовне програме).

4. ИНФРАСТРУКТУРА

4.1 САОБРАЋАЈНА ИНФРАСТРУКТУРА

Путну мрежу дефинисану Просторним планом општине Гацко, сачињавају саобраћајнице различитих рангова; од брзог пута, магистралних путева, регионалних, локалних до некатегорисани хпутева.

Измјеном и допуном Просторног плана Републике Српске до 2025. године је планирана изградња брзог пута Требиње - Вишеград, који пролази преко територије општине Гацко. Траса пута није детаљно разрађена и представљена је коридором ширине око 1250 метара. Предметни коридор је пренесен у Просторни план општине и приказан је на графичком прилогу. Израда документације за брзи пут није још отпочела, те је тешко говорити о томе којом ће трасом ићи планирани пут. Овај документ се није бавио анализама могуће трасе брзог пута, јер је за такву анализу потребно шире сагледавање простора, на територији између Вишеграда и Требиња, што превазилази оквире Просторног плана општине Гацко.

Мрежа магистралних и регионалних путева је дефинисана, такође, документом вишег реда, који не планира изградњу нових саобраћајница те категорије на територији општине Гацко, односно планира се задржавање постојећих путева ове категорије.

Потребно је нагласити да је на западном дијелу општинске територије предвиђено формирање акумулације Заломка приликом изградње Хидроелектране Невесиње. Формирање акумулације ће условити потапање дионице магистралног пута М6.1 између Надинића и границе са општином Невесиње. Овим планом је дефинисана оквирна траса на којој ће се градити нова дионица магистралног пута и приказана је на графичком прилогу. Оквирна траса је дата оријентационо и не дефинише прецизан положај планираног пута, те не може да представља ограничавајући фактор пројектантима који ће радити детаљнију разраду предложене трасе, односно, пројекат.

С обзиром на постојеће стање магистралних и регионалних путева на територији општине Гацко, мора се констатовати да званична категоризација ових путева не одговара стању на терену у којима се ови путеви налазе, што се посебно односи на регионалне путеве.

Иако се магистрални путеви налазе у добром стању, у наредном периоду је неопходно обратити пажњу на могућност кориговања појединих дијелова трасе како би се повећала безбједност и функционалност ових путева, а што се посебно односи на дијелове трасе са малим хоризонталним радијусима, као и дијеловима трасе који пролазе кроз насељена мјеста. Овим планом се планира изградња обилазнице око Гацка, а према траси планираној Урбанистичким планом Гацка.

Што се тиче путева који имају категорију регионалних, ситуација је знатно лошија. Сем регионалног пута Р432, који се налази у добром стању, остали регионални путеви, Р432а и Р434 треба да доживе потпуну реконструкцију, односно да на већим дијеловима трасе буду изграђени у потпуности према условима које регионални путеви треба да задовољавају. С обзиром да је Измјена и допуна Просторног плана Републике потврдио ријешеност Републике Српске да ови путеви задрже досадашњу категоризацију, односно да представљају путеве од значаја за Републику Српску, неопходно је да се у наредном периоду изврши израда планске и пројектне документације за ове путеве, те да се приступи њиховој изградњи/реконструкцији.

Мрежу локалних путева је потребно редефинисати, у складу са Стратегијом развоја локалних путева и улица коју доноси јединица локалне самоуправе, тако да се сва постојећа насеља и

постојећи и планирани привредни, туристички и други садржаји, повежу локалним путевима са регионалним путевима и са општинским центром.

Све локалне путеве, постојеће и планиране је потребно реконструисати, тако да се доведу у стање које јавни путеви те категорије морају да испуњавају. Сви локални путеви морају имати савремени коловозни застор, довољну ширину за одвијање двосмјерног саобраћаја и бити изведени у складу са задовољавањем свих прописа и стандарда који се односе на пројектовање и изградњу локалних путева.

Приоритет у изградњи и реконструкцији локалне путне мреже треба да имају путеви који воде до привредних, туристичких садржаја, као и до насеља са највећим бројем становника, као и други путеви који из специфичних разлога буду проглашени за приоритетне.

С обзиром на планирано проширење рудника, локални путеви који постоје у Гатачком пољу и воде до села на рубу Гатачког поља, се укидају, а нови се планирају за изградњу на начин дефинисан Регулационим планом рудника и термоелектране Гацко.

Овим документом је планирана реконструкција свих постојећих локалних путева, као и реконструкција и изградња нових локалних путева.

Сви планирани локални путеви су приказани у графичком прилогу - План саобраћаја.

Измјеном и допуном Просторног плана Републике Српске до 2025. године је планирана израда студијске, просторно - планске и техничке документације за жељезничку пругу Зворник - Вишеград - Требиње у периоду 2018. - 2025. година која пролази територијом општине Гацко. На графичком прилогу *Жељезнички саобраћај* из Измјене и допуне Просторног плана Републике Српске до 2025. године је шематски приказана траса те пруге, те се може уочити да пролази централним дијелом општине. Израда документације за ту пругу није још отпочела, те је тешко говорити о томе којом трасом ће планирана пруга да прође и да ли ће општински центар имати путничку жељезничку станицу. Овај документ се није бавио анализама могуће трасе те пруге, јер је за такву анализу потребно шире сагледавање простора, на територији између Зворника и Требиња, што превазилази оквире Просторног плана општине Гацко.

Када буде завршена студијска, планска и техничка документација, како је то одређено Измјенама и допунама Просторног плана Републике, биће позната траса пруге. У сваком случају, Просторни план општине Гацко, као и планска рјешења која су у њему дата, неће представљати ограничавајући фактор за израду документације везане за ту пругу, као ни за њену изградњу.

Документом Измјена и допуна Просторног плана Републике Српске је планирана изградња "бицикличког коридора" преко територије општине Гацко, на потезу Тјентиште - Чемерно - Гацко - Степен - Корита, што је дио већег "бицикличког коридора" који се пружа кроз Републику Српску. Бициклички коридори се издвајају као посебна категорија у оквиру туристичких зона (појасеви **транзитних туристичких праваца/итинерера**).

У графичком прилогу је приказан "бициклички коридор", јер је то обавеза обрађивача овог документа, а смисао и траса ће бити дефинисани студијским и планским документима нижег реда. Просторни план општине Гацко се није детаљније бавио овим коридором, с тим да планска рјешења која су у њему дата, неће представљати ограничавајући фактор за израду документације везане за "бициклички коридор", као ни за његову изградњу.

4.2 ВОДНА ИНФРАСТРУКТУРА

ВОДОСНАБДИЈЕВАЊЕ

Главно снабдијевање водом становништва на подручју општине Гацко ће се вршити из постојећих водоводних система (изворишта Срњ и Вратло, док ће се недостајуће количине воде обезбиједити са планираног водозахвата и система Придворица.

Потребно је унаприједити квалитет у снабдијевању водом цјелокупног становништва општине, провођењем следећих активности:

- проширење водоводног система на сва насеља на подручју општине (продужење водовода у правцу Добреља - Брљево и Наданићи - Фојница уколико не дође до потапања предметног простора акумулацијом "Заломка");
- за сеоска насеља, као и планиране издвојене туристичке садржаје, могуће је коришћење расположивих планинских врела која задовољавају у погледу квалитета воде као и потребног капацитета (издашности) планираних потреба;
- увођење мјера за рационалну потрошњу воде (адекватно одржавање водоводног система, смањење губитака, уградња водомјера и адекватна накнада за потрошену воду);
- именовати субјекте за управљање водоводима на подручју општине;

За сва изворишта је потребно успоставити одговарајуће Зоне санитарне заштите изворишта: потребно је извршити потребне истражне радове, урадити прописане Елеборате о заштити изворишта, усвојити Одлуке о појединим заштитним зонама изворишта, те спроводити прописане мјере заштите, како би се очувао квалитет воде на извориштима. Ове активности су прописане Законом о водама (Службени гласник РС, бр. 50/06, 92/09) и Правилником о мјерама заштите, начину одређивања и одржавања зона и појасева санитарне заштите, подручја на којима се налазе изворишта, као и водних објеката и вода намијењених људској употреби (Службени гласник РС, бр. 7/03).

Као критерији дати у Стратегији интегралног управљања водама Републике Српске до 2024. године, даје се:

Табела 6. Критеријуми

Критеријум	Категорија	2005.	2015.	2025.
Специфична потрошња воде	Општински центри	200	200	200
	Остала насеља	160	160	160
Коефицијент сезонске наравномјерности	Општински центри	1,2	1,2	1,2
	Остала насеља	1,3	1,3	1,3
Губици (%)	Општински центри	50	45	40
	Остала насеља	50	45	40

Према стратегији, потребне планске количине воде за становништво општине Гацко износе:

Табела 7. Потребне количине воде за становништво према Стратегији интегралног управљања водама

Редни број	Општина	2005.		2015.		2025.	
		Број становника	Q _{пот}	Број становника	Q _{пот}	Број становника	Q _{пот}
1.	Гацко	10.300	54,04	10.859	51,79	11.293	49,38

Код прорачуна потребних количина воде и пројектовање система за заштиту од пожара потребно је поштовање следећих законских прописа:

- Закон о заштити од пожара (Службени гласник РС, 71/12);
- Правилник о техничким нормативима за хидрантску мрежу за гашење пожара (Службени гласник РС, 39/13);
- Правилник о техничким захтјевима за заштиту гаража за путничке аутомобиле од пожара и експлозије (Службени гласник РС, 19/10);
- Уредба о техничким нормативима заштите од пожара у објектима намијењеним за јавну употребу у којима се окупља или борави, односно ради већи број лица, (Службени гласник РС, 32/12).

КАНАЛИЗАЦИЈА

Канализација употребљених вода

Питање правилног рјешавања канализације отпадних вода је од стратешког интереса за општину Гацко. Разлог за то лежи прије свега у неопходности стварања предуслова за очување здравог потенцијала животне средине и биодиверзитетa на подручју општине, те стварање предуслова за благовремено испуњавање обавеза из Оквирне директиве о водама што је предуслов европских интеграција и одрживог развоја општине и региона.

Код сагледавања укупне проблематике прикупљања, транспорта и пречишћавања отпадних вода насеља у општини Гацко, треба приступити изградњи одговарајућих канализационих система и изградњи постројења за пречишћавање отпадних вода. Тамо гдје успостављање колекторског канализационог система није оправдано, било зато што се не би произвеле користи за животну средину или зато што би изазвало изузетне трошкове, треба примјењивати индивидуалне системе којима се постиже једнака заштита животне средине.

У свим случајевима отпадне воде прије коначне диспозиције, морају бити подвргнуте одговарајућем третману (пречишћавању) било на заједничким постројењима (уређајима) или индивидуалним за појединачне објекте.

Канализација оборинске воде

Канализацију оборинске воде је потребно водити посебним каналима и упуштати у природне реципијенте. На дијеловима терена гдје су изражена већа загађења (паркинзи за теретна возила, платои бензинских пумпи, саобраћајнице са великим интензитетом саобраћаја) сакупљене воде од падавина ће бити потребно претходно "третирати" (пречишћавати) на одговарајућим сепараторима уља и слично, прије прикључивања на главне одводне колекторе, односно, прије коначног упуштања у реципијенте,

Код пројектовања канализационих система насеља, као и диспозиције отпадних вода, потребно је поштовање важећих законских прописа:

- Директиве Европске унује о водама;
- Закон о водама (Службени гласник РС, 50/06);
- Правилник о условима испуштања отпадних вода у јавну канализацију (Службени гласник РС, 44/01);
- Правилник о условима испуштања отпадних вода у површинске воде (Службени гласник РС, 44/01);
- Правилник о третману и одводњи отпадних вода за подручја градова и насеља гдје нема јавне канализације (Службени гласник РС, 68/01);
- Уредба о класификацији вода и категоризацији водотока (Службени гласник РС, 42/01).

Ерозије и бујице

У сврху заштите терена од ерозија и бујица на територији општине Гацко, планирани су неопходни радови на уређењу бујичних сливова у Гатачком пољу:

Табела 8. Преглед радова на уређењу бујичних сливова

Редни број	Назив бујичног слива	Грађевински радови m ³ /km	Пошумљавање ha/km ²	Грађевински радови у сливу (m ³)	Пошумљавање слива (ha)	Процена грађевинских трошкова €	Процена трошкова пошумљавања €	Укупни трошкови €
1.	Гатачко поље - Слављен поток	32	18	25,60	14,40	2.560,00	17.280,00	19.840
2.	Гатачко поље - Мушница	12	10	780	650,00	78000	780.000,00	858.000,00

Водотоци и акумулације

Намеће се потреба уредног одржавања водотока и акумулација.

Потребно је да се одржи прописани квалитет водотока (водотоци на подручју општине Гацко су према Уредби о класификацији вода и категоризацији водотока сврстани у прву категорију водотока).

У области заштите од вода и уређење водних режима на подручју општине Гацко је потребно планирати:

- Измијештање корита ријеке Мушнице у дужини од 8 km (у сврху ширења површинског копа рудника и темолелктране Гацко);
- Изградња дијела новог корита кроз Гацко, као ободног канала у дужини од 6km, у сврху одбране планираног проширења копа рудника од површинских вода од падавина;
- Регулација водотока Мушница узводно од моста у Автовцу у дужини 2,5 km;
- У сврху одводње карстних поља Гатачког поља, планирана је изградња нове каналске мреже у дужини од 10 km.

Коришћење вода за остале потребе

Може се рећи да општина Гацко посједује знатне водне потенцијале који се могу користити за потребе енергетике, рекреације и туризма, рекреације, рибарства и рибничарства и сл. Горњи дијелови токова Неретве и Сутјеске су погодни за изградњу малих хидроелектрана. Акумулације Врба и Клиње, поред коришћења воде за расхладни систем термоелектране Гацко, могу бити интересантни за туристичке и спортске активности: купање у љетњем периоду, риболов, једрење на води и сл.

Кориштење воде за потребе рекреације и туризма: Постојеће и планиране акумулације се могу сматрати погодним за кориштење у сврху рекреације и туризма, које су то једним својим дијелом и постале, не пратећи досљедно припрему и планирање. Основне карактеристике акумулација значајних за рекреацију су:

Табела 9. Карактеристике акумулација

Акумулација	Водоток	Површина базена при минималном нивоу (ha)	Максималне осцилације нивоа (m)
Колиње	Мушница	5	11
Врба	Врба	7	38

Коришћење воде за потребе рибарства и рибничарства: Имајући у виду велику доходност која се остварује при коришћењу воде за гајење аквакултура, стратешка је оријентација да се максимално подстиче развој рибарства и рибничарства. У долинским дијеловима већих ријека могу се без ограничења градити топоводни рибњаци, под условом да својим положајем и диспозицијом захватних и одводних објеката не угрожавају постојеће или планиране регулационе и заштитне системе (насипе, канале за одводњавање и сл). Посебну предност имају локације на земљиштима нижих бонитетних класа, које не би захтијевале сложене дренажне системе. Када је у питању општина Гацко, посебно је погодан ток ријеке Мушнице узводно од поља.

Хладноводни (пастрмски) рибњаци се могу градити на оним водотоцима највиших класа квалитета који нису планирани да у цјелости буду ангажовани за снабдијевање насеља водом.

Кавезни узгој риба је дозвољен у свим акумулацијама у којима се на бази одоварајућих ихтиолошких и еколошких студија покаже да су испуњени услови квалитета воде и других еколошких фактора (дубина – дно кавеза бар 3,5 m од коте дна, температура и сл). Изузетак су акумулације које служе за снабдијевање насеља водом, у којима се не дозвољава кавезни узгој, због заштите језера од појаве процеса еутрофикације.

Коришћење ријечног материјала: Планско уклањање и дислоцирање ријечног наноса је веома важна хидротехничка активност, која се обавља из два важна разлога: први – уклањање алувијалног материјала ради испуњења бројних водоривредних циљева, други – коришћење пијеска и шљунка. На подручју општине Гацко, по коришћењу ријечног материјала, нарочито је значајан водоток Изгорка. Табеларни приказ коришћења ријечног материјала на водотоку Изгорка (према подацима Агенције за воде обласног ријечног слива Требишњице).

Табела 10. Кориштење ријечног материјала

Водоток	Просјечна количина (m ³)		
	2009. год.	2010. год.	2011. год.
Изгорка	1.000	13.095	20.525

Коришћење вода за потребе енергетике: Када су у питању мале хидроелектране, актуелна је изградња следећих постројења:

- У горњем дијелу слива Неретве: Игашница, Мједеник, Гребенац - Ушће, те Гребенац - Крупац (водозахват и дио цјевовода се налази на територији општине Гацко, а дио цјевовода и машинска зграда на подручју општине Калиновик).

У сливу ријеке Сутјеске: Јабушница 1, Јабушница 2, Јабушница 3, Сутјеска 2А, Сутјеска 2Б (водозахват и дио цјевовода се налази на територији општине Гацко, а дио цјевовода и машинска зграда на подручју општине Фоча), Сутјеска 3.

Поред наведених, на водотоцима постоји већи број локација на којима се могу градити МХЕ снаге до 250 kW: Крупац (притока Неретве), Придворичка ријека, Клубучарица, Трторишница, Јасенички поток, Улињска ријека, Врба, Мушница (ток испод бране Клиње до Автовца), Грачаница и Југовићки поток.

Дио територије општине Гацко је значајан и за реализацију пројекта "Горњи хоризонти". У досадашњим студијским истраживањима и пројектним рјешењима на подручју дијела територије општине Гацко налазио би се дио акумулације Заломка (која се простире од насуте бране Риља из дијела општине Невесиње). Језеро је ограничено насутом браном Наданићи. Систем "Горњи хоризонти" би имао вишенамјески карактер: коришћење вода за производњу енергије, превођење вишка вода из слива ријеке Мушнице и Грачанице, коришћење вода за наводњавање пољопривредних површина, снабдијевање насеља водом, коришћење вода за потребе рибарства и рибничарства, туризма и сл.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА ЗА ОБЛАСТ ХИДРОТЕХНИКА

За простор подручја општине Гацко, везано за област хидротехнике, као приоритет се намеће даље побољшање у квалитету снабдијевања водом и обезбјеђење довољних количина санитарно исправне воде за пиће за сва насеља на територији општине.

За изворишта воде за пиће је потребно донијети Програм санитарне заштите, са циљем утврђивања зона и појасева санитарне заштите, као и обезбјеђење спровођења мјера хигијенске исправности воде за пиће која је намијењена људској употреби. Саставни дио Програма санитарне заштите чини Елаборат о квалитету и резервама подземне воде.

Програм санитарне заштите треба да одобри Министарство здравља као и Министарство водопривреде.

Изградња канализационе мреже и одговарајућих постројења за пречишћавање отпадних вода, требало је да се реализује паралелно са изградњом водоводне мреже, односно са изградњом насеља (што у већини случајева није реализовано). Стога се намеће потреба посветити далеко више пажње рјешавању ове проблематике.

Коришћење вода за остале потребе (изградња малих хидроелектрана, коришћење акумулација Врба и Клиње у сврху туристичких и рекреационих активности, евентуална изградња система за потребе мелиорација пољопривредних површина и сл.) се, такође, намеће као важна чињеница у целокупном развоју простора општине Гацко. Реализација планираног система "Горњи хоризонти" на дијелу општине Гацко, такође, би имао велики позитиван утицај (и економске добити) на сегмент коришћења вода.

Заштита квалитета вода водотока на подручју општине Гацко (неки завршавају у понорима), ће се моћи правилно спроводити само ако се рационално користе и третирају отпадне воде насеља и индустрије и ако се отпад одлаже на санитарну депонију.

4.3 ЕНЕРГЕТСКА ИНФРАСТРУКТУРА

ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКА

Као основни елементи за дефинисање будуће мреже електроенергетског система на територији општине узима се у обзир укупна потрошња, структура и старост постојећих извора енергије, планирани број становника и намјена површина. Како ће изгледати електроенергетски систем у будућности, првенствено зависи од развоја будуће потрошње и могућности задовољења тражене снаге потрошача.

У наредном периоду главне инвестиције ЗП Електрохерцеговин а.д. Требиње, РЈ "Електро – Гацко" на дистрибутивном подручју општине Гацко ће бити усмјерене на следеће:

- Изградњу нових и санацију постојећих електроенергетских објеката, те уградњу нових трафостаница 20/0,4 kV у циљу растерећења на подручјима гдје је оно неопходно због подизања квалитета испоручене електричне енергије;
- Реконструкцију нисконапонске мреже, посебно на оним мјестима гдје је остварен проценат техничких губитака усљед лошег стања мреже. Контрола, замена и уградња нових бројила је активност која је започета набавком значајног континента нових мјерних инструмената, а за циљ има смањење техничких губитака.

Посматрајући напојну мрежу у обухвату Просторног плана општине Гацко, а на основу показатеља електроенергетских губитака у мрежи, може се закључити да су нека подручја недовољно покривена са напојним дистрибутивним трафо-станицама. Трафо-станице су у неким подручјима тако распоређене да су нисконапонске мреже дуге. Напојни 10 kV водови су такође дуги и малих пресека. Мали број дистрибутивних ТС, дуги 10 kV водови, велика дужина НН водова и мали пресеци имају за посљедицу велике укупне губитке (и техничке и економске).

Да би се побољшао квалитет, смањили губици и повећала сигурност у испоруци електричне енергије, потребно је приближити напојне тачке потрошачима, а по урбаном дијелу потребно је полагати нове ВН каблове и изградити нове далеководе и нове дистрибутивне ТС.

У посљедње вријеме је значајан број ових недостатака отклоњен, односно извршена је интерполација трафостаница, а реконструкцијом је смањена просјечна дужина и повећан пресјек НН излаза.

На дијеловима обухвата, гдје је планирано ширење насеља и производне активности, планира се изградња нових електроенергетских средњенапонских водова, каблова и далековода, те дистрибутивних ТС, преко којих ће се обезбиједити довољне количине електричне енергије за постојеће и за планиране капацитете.

На ширем подручју, гдје су далеководи изграђени са дрвеним стубовима, потребно је дрвене стубове замијенити са АБ стубовима. У циљу напајања нових ТС потребно је изградити нове 20 kV далеководе који ће се свести на најближе напојне ТС.

Све стубне трафо-станице, које су преоптерећене, потребно је замијенити новим трафо-станицама већег капацитета.

Поред обезбјеђења електричне енергије, потребно је каблирати постојеће далеководе на дијелу на којем ометају планирану градњу.

Према плану развоја електродистрибутивне мреже¹⁷, на територији општине Гацко која није била покривена нисконапонском мрежом, планирана је изградња дистрибутивних трафостаница. Прикључење у електроенергетски систем, као и оријентационе локације трафостаница су представљене на графичком прилогу који је саставни дио овог документа.

Експлоатација површинског копа угља као и планирани развој термоелектране битно утичу на виталне електроенергетске објекте преносне и дистрибутивне меже. Планирана изградња енергетског канала и градске обилазнице додатно усложњавају проблеме, тако да ће сви објекти битни за снабдијевање града електричном енергијом у разматраном планском периоду бити подвргнути измјештању. То се односи на све кабловске и надземне дистрибутивне водове, као и преносни 35 kV далековод. Преносни 35 kV далековод, са кога се напаја 35/10 kV трафостаница, која је примарни извор напајања града, ће се измјестити у дијелу који се налази у подручју зоне рудника, према динамици ширења површинског копа.

Планирана градња 400kV далековода из расклопног постројења термоелектране "Гацко" до будуће ХЕ "Бук Бијела", према Измјенама и допунама Просторног плана Републике Српске до 2025. године, ће се одвијати ван зоне утицаја на градско подручје. Такође, планирана је и изградња 110 kV далековода Гацко - Невесиње.

За потребе повезивања МХЕ на Јабушници и Сутјесци планирана је изградња више далековода: ДВ 35 kV Гацко - Саставци (повезивање са расклопним постројењем "Саставци"), затим веза између расклопног постројења "Саставци" и МХЕ на ријеци Јабушници (МХЕ СЈ 2 и МХЕ СЈ 3), као и веза РП "Саставци" - МХЕ на ријеци Сутјесци (МХЕ С3). Предвиђена мрежа ће се остварити надземним и подземним водовима напонског нивоа 35 kV. Такође, за потребе повезивања МХЕ на Неретви планирана је изградња далековода ДВ 35 kV Улог - Гацко (повезивање на трафостанице у склопу ХЕС "Горња Неретва" на локацији Крупац). Сврха изградње далековода/водова је обезбјеђење прикључка мини хидроелектранама на електроенергетски систем (мрежу) и омогућавање пласмана електричне енергије произведене у МХЕ. Далековод који повезује мале хидроелектране од Крупаца до Придворице планиран је као 35 kV.

С обзиром да се на територији општине Гацко планира изградња акумулације Заломка (у саставу ХЕ Невесиње), потребно је трасе постојећих и планираних далековода (стубна мјеста) прилагодити условима на терену.

НН мрежа

С обзиром да одређен број мрежа има велику просјечну дужину НН излаза, да НН водови пресеком не задовољавају повећана оптерећења и да су на дрвеним стубовима, потребно је исте реконструисати, нисконапонске АИ/СЕ водове замијенити самоносивим кабловима већих пресека и смањити просјечне дужине НН излаза. Дрвене стубове замијенити одговарајућим АБ (армиранобетонским) стубовима.

Код реконструкције НН мрежа, потребно је НН мрежу радити на АБ стубовима уз услов да се АБ стубови уграђују у зони путева, а све у циљу накнадне израде расвјете путева.

У урбаном дијелу општине Гацко је потребно замијенити надземне НН мреже са подземним кабловским НН мрежама већег капацитета. Нове кабловске мреже градити према регулационим плановима који су, једним дијелом, већ урађени.

¹⁷ Мишљење РЈ "Електро - Гацко", Гацко

Улично освјетљење

Како је јавна расвјета у општине Гацко изведена са разним типовима свјетиљки уз недовољну освјетљеност улица, овим планским документом планирана је типизација свјетиљки уз побољшање карактеристика освјетљености постојећих и планираних саобраћајница.

За освјетљење улица предвиђено је типизирање свјетиљки и расвјетних стубова, како за главне, тако и за споредне улице. Код прорачуна освјетљености улица потребно је извршити категоризацију истих и на основу категорије улице одредити јачину освјетљености улица у насељу и ван насеља.

Напајање свјетиљки уличног освјетљења извести са подземним НН кабловима, који ће се полагати између асфалтних површина и регулационих линија, а у приградским улицама на АБ стубове положити напојне самоносиве каблове, у циљу напајања расвјете споредних улица.

Нови електроенергетски извори¹⁸

У временском хоризонту Плана, један од императива јесте постизање већег коришћења домаћих енергетских извора, прије свега, обновљивих енергетских извора, чије коришћење у досадашњем периоду није било на задовољавајућем нивоу, нарочито биомасе (дрвни отпад и отпад из пољопривредне производње) и сунчеве енергије (занемарљива употреба).

У погледу коришћења биомасе, потребно је покренути активности на изградњи постројења (привлачењем приватног капитала) за брикетирање и пелетирање дрвног отпада као и добијање био – гаса, био – дизела и био - етанола на фармама.

Производња електричне енергије на био-масу се може разматрати са аспекта енергетске ефикасности, нарочито у системима топлана - електрана на нивоу локалне заједнице, јер је у односу на хидро и термоенергетски потенцијал Републике Српске, потенцијална производња електричне енергије из био-маса мала.

Пошто средња годишња озраченост хоризонталне површине у централном и јужном дијелу општине Гацко износи 1450 - 1500 kWh/m², постоји потенцијал и за изградњу соларних електрана у овим дијеловима општинске територије. Временски хоризонт Плана код соларне енергије представља, такође, оквир не само за детаљна истраживања, већ и за конкретну примјену овог типа енергије, нарочито за потребе припреме топле воде.

Што се тиче енергије вјетра, потребно је извршити испитивања могућности коришћења вјетра на подручју општине Гацко.

Највећи потенцијал вјетра у Републици Српској је на подручју Источне Херцеговине¹⁹. Иако је технички искористив вјетропотенцијал у Републици Српској око 640 MW и интерес инвеститора за изградњу велики, Стратегијом развоја енергетике је планирана изградња вјетроелектрана укупне инсталисане снаге 100 MW. Планирана инсталисана снага је знатно мања с обзиром да се ради о неуправљивом извору енергије који може угрозити рад

---

¹⁸ Погледати још *Енергетске потенцијале*

¹⁹ Стратегија развоја енергетике Републике Српске до 2030. године наводи да је простор Херцеговине, од Требиња до Калиновика, најперспективнији за лоцирање вјетропаркова. Као потенцијалне локације, с обзиром на детаљну анализу орографских карактеристика терена, расположивог вјетропотенцијала и анализу простора, на ширем обухвату предложено је више локација - Вучево (прихватни капацитет 18 MW), Брњац (22 MW), Морине (36 MW) и Подбаба (124 MW).

Слика 6. Јачина вјетрова на територији БиХ

електроенергетског система због проблема регулације система, обезбјеђења замјенских капацитета и прикључења на мрежу.

Због значајног потенцијала и ограничених могућности за реализацију, одређено је 9 локација које имају најбољи вјетропотенцијал. Након анализе саобраћајног приступа и начина прикључења паркова на мрежу, дефинисано је 5 локација на којима су извршена детаљнија мјерења (парк Хргуд, Морине Косјерево, Радимља, Морине Врањеша и Трескавица).

Анализа најперспективнијих локација у РС на којима постоји значајан потенцијал вјетра, урађена је на основу Атласа вјетрова. Брзине вјетра у источној Херцеговини имају просјечне вриједности око 7,7 m/s (на висини од 50 m). Са порастом висине, брзина вјетра је нешто већа и на висини од 120 m, износи и до 8,2 m/s. Посматрано подручје је обухватало насеља Калиновик, Добро Поље, Невесиње, Берковиће, Гацко, Автовац, Тјентиште, Чемерно и др.

На територији општине Гацко постоје двије потенцијалне локације; простор Бјеласнице и Лебршника.

На ријекама Сутјесци, Неретви и Јабушници је додијељено више концесија за изградњу малих хидроелектрана, али је присутан просторни конфликт са заштитом природе (Национални парк "Сутјеска" и постојећа заштићена природна добра у горњем току Неретве) за поједине електране. Укупна инсталисана снага ових потенцијалних МХЕ износи 20,45 MW.

Израда студије енергетских потенцијала предметног подручја се намеће као један од највећих приоритета у овој области, што захтијева дубљу техно - економску анализу.

ТЕРМОЕНЕРГЕТИКА

Због предности коришћења система даљинског гријања у економском и еколошком смислу, потреба је да се дио урбаног простора Гацка (његов централни дио) топлифицира из система даљинског гријања, без обзира на нижу густину топлотног конзума.

Имајући у виду да се на подручју општине Гацко налази ТЕ Гацко, предвиђено је да се топлотна енергија, потребна за топлофикацију урбаног подручја, обезбјеђује из тог енергетског објекта. Топлотна енергија би се одузимала на кондензаторима у ТЕ и даље, путем цјевовода (вреловода), транспортовала према градском подручју.

Топлотни биланс

Методологија прорачуна

Приликом дефинисања топлотног конзума, у овој фази рада, израчунава се потребна количина топлоте на бази једног квадратног метра бруто грађевинске површине објекта. Површине објекта се класификују према намјени појединих садржаја и на тај начин се усваја специфична топлота чија је бројна вриједност дата на бази искуствених података. С обзиром да је у европским земљама присутна тенденција побољшања термичких карактеристика зграда, коефицијенти пролаза топлоте зидова и прозора се прописују на знатно ниже вриједности него до сада (ЈУС У.Ј5.600), то се и код нас, све чешће, граде

објекти термичких карактеристика знатно бољих од стандардом прописаних. Специфични топлотни губици, поред параметара самог објекта, зависе и од климатских услова мјеста у којем се објекат налази. С обзиром на наведено, за Гацко су дати процијењени специфични топлотни губици (просјечно за све објекте) у износу од 120W/m².

Топлотни биланс објеката ужег урбаног подручја

Топлотни биланс се састоји из топлотног биланса система гријања и топлотног биланса система за загријавање санитарне воде. Топлотни биланс система гријања, за објекте ужег урбаног подручја процијењује се на 30 MW, а топлотни биланс система за загријавање санитарне воде зависи од броја корисника и константан је током читаве године, процијењује се на 1,56 MW. Укупан процијењени топлотни биланс је 31,56 MW.

Овако дефинисан топлотни биланс је проистекао из претпоставке да се сви потрошачи снабдијевају топлотном енергијом за гријање из централног система, што обично није случај, и из досадашњег искуства познато је да се на градску топлотну мрежу прикључује просјечно око 50-60% приватних (индивидуалних) објеката. Имајући у виду то искуство, као и неравномјерну густину топлотног оптерећења по блоковима, у укупни топлотни биланс разматраног подручја се урачунало 70% топлотног капацитета свих објеката. Такође, није реално очекивати да ће проценат корисника санитарне воде бити већи од 50%. Ради тога је кориговани укупни топлотни биланс:

$$Q_{UK}^K = 30 \cdot 0,70 + 1,56 \cdot 0,5 = 21,78 \text{ MW}$$

Густина коригованог укупног топлотног оптерећења је 16,05 MW/km².

Густина топлотног оптерећења као критеријум за одређивање оправданости прикључења објеката на систем даљинског гријања

Битан критеријум при одређивању оправданости централизованог снабдијевања топлотном енергијом је густина топлотног оптерећења. Густина топлотног оптерећења се дефинише као однос максималног топлотног оптерећења објеката изграђених на одређеном подручју (блоку) и површине тог подручја (блока).

Као просјечна густина топлотног оптерећења, када је оправдано прикључење на систем даљинског гријања, узима се вриједност 33 - 45 MW/km², док се као доња граница за прикључење на систем узима вриједност од 25 MW/km², с тим што постоји тенденција смањења ове вриједности.

Видљиво је да је густина коригованог укупног топлотног оптерећења од 16,05 MW/km² испод прага оправданости прикључења на систем даљинског гријања.

Избор начина топлификације објеката

Из наведеног је видљиво да је густина топлотног конзума за цијели обухват ужег урбаног подручја 16,05 MW/km² што је испод прага оправданости топлификације разматраног подручја системом даљинског гријања.

За дио блокова, у средишњем дијелу обухвата, густина топлотног оптерећења се приближава и прелази границу од 25 MW/km², што указује на оправданост њиховог снабдијевања топлотном енергијом из система даљинског гријања или из система рејонских котловница. Из већ споменутих разлога, првенствено, предности коришћења система даљинског гријања у економском и еколошком смислу, намеће се закључак да дио урбаног простора (његов централни дио) треба топлифицирати из система даљинског гријања.

Имајући у виду да се на подручју општине Гацко налази ТЕ Гацко, предвиђено је да се топлотна енергија, потребна за топлофикацију ужег урбаног подручја, обезбијеђује из тог енергетског објекта. Топлотна енергија би се одузимала на кондензаторима у ТЕ и даље, путем цјевовода (вреловода), транспортовала према градском подручју.

Траса врелоода, ТЕ - уже урбано подручја, није приказана у графичком прилогу, јер таква врста инфраструктурних објеката не захтијева заштитне коридоре. Споменута траса ће биће детаљније дефинисана документима нижег реда.

За све објекте који се буду градили на разматраном простору може се одобрити изградња индивидуалних или рејонских котловница, ако за то буде интереса инвеститора.

Повећање енергетске ефикасности у сектору зградарства

Веома важно је унапређење енергетске ефикасности у сектору зградарства, како стамбених, тако и објеката друге намјене. Искуства из ЕУ, као и земаља из окружења говоре у прилог томе да се велике уштеде могу направити управо адекватним изоловањем објеката и другим активностима које воде ка смањењу потрошње топлотне енергије по 1 m² гријаног простора. Пошто се ради о скупим инвестицијама, неопходно је да се на нивоу општине направи стратегија, дефинишу приоритети, те усвоји одговарајућа регулатива, као и претпоставке за улазак у ову врсту активности.

Треба нагласити да су послови и активности везани за енергетску ефикасност изузетно захтијевни и комплексни и због тога захтијевају систематски приступ од стране државе и локалних власти.

ГАСИФИКАЦИЈА

У разматраном планском периоду није предвиђено довођење природног гаса на територију општине Гацко. Оставља се могућност снабдијевања потрошача течним нафтним гасом и гасних терминала.

4.4 ТЕЛЕКОМУНИКАЦИОНА ИНФРАСТРУКТУРА

ПОШТАНСКИ САОБРАЋАЈ

Даљи развој поштанског саобраћаја мора се огледати у његовом успјешнијем функционисању кроз увођење нових технологија и у овој области тако да се омогући:

- пренос физичког терета,
- пренос докумената електронским путем,
- у условима либерализованог тржишта, стварање услова за пружање телекомуникационих услуга (Интернет и др.),

Примјена нових технологија захтијеваће модернизацију шалтерских терминала и њихово увезивање у аутоматску обраду података. У циљу рентабилнијег пословања број поштанских јединица се не би повећавао, док би се број шалтерских мјеста мијењао у зависности од повећања броја услуга.

ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈЕ

У области телекомуникационе инфраструктуре на подручју општине Гацко предвиђа се:

- Изградња нових телефонских централа на ванградском подручју;
- Проширење капацитета телефонских централа;
- Инсталисање јавних телефонских говорница на подручју града као и на ванградском подручју, за мјесни и међународни саобраћај;
- Инсталисања више главних телефонских прикључака на подручју града и више на ванградском подручју;
- Успостављање веза оптичким каблом са сусједним општинским центрима - полагање оптичког кабла уз магистрални пут М 6.1 Гацко - Невесиње;
- Извођење ТТ мреже на подручју општине;
- Формирање мреже за пренос података;
- Либерализовано тржиште прилагођавати новим условима тржишта инфо-комуникационих технологија;
- Развој кичме дигиталне инфраструктуре која ће подржати захтјеве за новим сервисима, оријентисаним на пренос података и других услуга,
- Креирање нових сервиса;
- Бржу понуду нових сервиса и сервиса додатних вриједности;
- Изградњу нових приступних мрежа које подржавају нове широкопојасне сервисе;
- Осигурање принципа универзалног сервиса према постављеној регулативи;
- Даљи развој услуга мобилне телефоније;
- Достићи ниво развоја средње развијених земаља у Европи;
- Обезбиједити мобилни приступ Интернету увођењем нових технологија - обезбиједити понуду нових сервиса;
- Развијати широко-појасну кабловску дистрибутивну мрежу за сервисе: видео, брзи Интернет и IP/MPLS мреже;
- У приступне мреже одмах поред бакарних уводити и оптичке каблове;
- Да се уреди и убрза приступ информацијама код претраживања и анализе података;
- Да се омогући приступ и коришћење информација које се односе на саобраћај, привреду и енергетику;
- Да се задовоље интереси за информатизацијом како државних, управних, тако и других јавних служби.

На територији општине планирана је изградња базних станица "Мједна глава", "Гацко Меданићи", "Фојница", "Тунел Чемерно".

4.5 КОМУНАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА

ГРОБЉА

Уређење и проширење постојећих локација, као и отварање нових локација гробља вршиће се, у складу са потребама сваког насеља, према одлукама локалне самоуправе. Свако гробље мора бити опремљено инфраструктуром, прилазима и сл. Гробља морају бити одржавана према савременим принципима уз поштовање безбједоносних и санитарних стандарда. Нова гробља ће се формирати према планској документацији нижег реда. Локална самоуправа и овлаштено комунално предузеће мора пружити помоћ на одрживом управљању гробљима.

Одређен број гробља у удаљеним руралним насељима ће до 2034. године постати потпуно неактиван и планира се њихово затварање.

Гробља у општинском центру и осталим центрима на територији општине могу задовољити потребе за сахрањивањем тих насељених мјеста до краја планског периода.

Потребно је планирати изградњу објекта за сакупљање, прераду и спаљивање животињских остатака (према Уредби ЕУ сточна гробља су забрањена).

КОМУНАЛНИ ОТПАД

Документом Стратегија управљања отпадом БиХ²⁰ дефинисане су локације депонија за различите врсте отпада (комунални, индустријски, медицински). Просторним планом РС до 2015. године и Измјенама и допунама овог документа до 2025. године је усмјерено и дефинисано управљање отпадом, као и његов третман, који се треба базирати на принципу регионалног депоновања.

Регионално третирање отпада омогућава рационализацију простора и трошкова збрињавања, а заснива се на удруживању општина у регију, гдје постоји централна регионална депонија, те у свакој општини развијен систем селективног прикупљања отпада и рециклаже, те даљег трансфера на регионалну депонију.

Планирање локација за депоније укључује анализе бројних параметара које за крајни циљ имају смањење загађења и опасности за становништво и животну средину.

Стратегијом су предвиђена рјешења регионалних санитарних депонија на нивоу ентитета, као и на међуентитетском нивоу. У Републици Српској, према ентитетској варијанти, прикупљени отпад из општине Гацко, депоновао би се на регионалну санитарну депонију на подручју општине Гацко. Након урађене студије изводљивости, Скупштина општине Гацко је донијела одлуку о прихватању локације Метиљаве долине као будуће локације регионалне санитарне депоније. За регију Источне Херцеговине је формиран регионални одбор за управљање чврстим отпадом и потписан уговор између представника јединица локалне самоуправе о обавезама према пројекту регионалне санитарне депоније.

---

²⁰ "BiH Solid Waste Management Strategy", EU PHARE, AEA Tehnology Environment, Oxfordshire, UK. 2002. године.

V ПРИРОДНИ УСЛОВИ

1. МОРФОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Геоморфолошке карактеристике терена су посљедица геолошке грађе терена и геоморфолошких процеса који су учествовали у стварању истог. Читава област је добро разумљена захваљујући карбонатној грађи терена и непостојању шумског и хумусног покривача.

Предметно подручје карактерише терен са оштрим рељефним формама који су окарактерисани као карстни терени. Од већих морфолошких облика истичу се крашка поља и планински вијенци.

Највиша надморска висина на територији општине Гацко је у зони Волујка и износи 2336 m.n.v. (на граници према Црној Гори) док је најнижа тачка на сјеверозападном дијелу општине на граници са општином Фоча, уз ток ријеке Сутјеске и износи 718 m.n.v.

Од геоморфолошких процеса који су учествовали или учествују у обликовању терена на предметном простору заступљени су флувијални, глацијални, лимно - глацијални, колувијални и карстни геоморфолошки процес.

Флувијални геоморфолошки процес настаје под утицајем сталних површинских токова. Овај геоморфолошки проце је заступљен у средињем дијелу општине у зони површинских токова Мушница и Грачаница.

Колувијални геоморфолошки проце настаје под утицајем силе гравитације и овај процес је заступљен на обрнцима планине Вучево и Ивица.

Подручје општине Гацко је у геолошкој историји било под утицајем глацијаланог геоморфолошког процеса и као резултат овог на подручју општине Гацко констатоване су морене као акумулациони глацијални облик. У обликовању терена учествовали су заједно и глацијални и лимнички процес што за посљедицу има појаву лимноглацијалних појава.

Карстни геоморфолошки процес заступљен је у развићу карбонатних стијена, које чине највећи дио територије општине. На територији општине Гацко, заступљен је велики број површинских и подземних карстних облика као што су крашка поља, вртаче, шкрапе, пећине, јаме, врела, понори итд. Ово подручје се може окарактерисати као холокарствено имајући у виду појаву свих горе наведених карстних облика. Значајан допринос овако разбијеном карстном процесу дају и интензивне падавине те значајна тектонска активност која је учинила ове кречњаке добор испуцалим те омогућила брзу циркулацију вода. Захваљујући том процесу подземни отицај је доминантна у односу на површински отицај који је сведен на неколико водотока (Мушница, Грачаница, Сутјеска, Неретва)

Макро рељефни облици (Гатачко поље, планине итд) настали су тектонским покретима, те су накнадно обликовани егзогеним процесима.

На територији општине налази се више пећина и то: Вилина пећина, Клиње, Игри, Звукотуша, Баван пећина, Скакавац, Шпиља, пећина изнад Шабановог понора, Гарева пећина, Драгаљица, више пећина на локацији Врањача, Дабојева пећина, као и већи број вртача, јама и пећина мањих димензија.

2. ГЕОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

На територији Општине Гацко у геолошком и литолошком погледу карактеристична је литолошка разноликост. Геолошке карактеристике терена су обрађене на основу Основне геолошке карте СФРЈ лист Фоча, Невесиње, Калиновик и Невесиње, те на основу остале доступне литературе и геолошког рекогносцирања терена изведеног у току израде просторног плана.

На територији општине Гацко седименти тријаса су констатовани као најстарији, затим је добро развијена креда и нешто мање јура.

Терцијарни седименти су представљени стијенама палеогене и неогене старости.

Током квартара образоване су алувијални, делувијално - пролувијалне, глацијални седименти и сипари.

Приказ литолошких чланова просторно је дефинисан на геолошкој, инжењерскогеолошкој и хидрогеолошкој карти у прилогу плана, а описује се у наставку:

Мезозоик (Mz)

Стијене мезозојске старости на територији општине Гацко су представљене седиментим стијенама, а то су претежно карбонатне седиментне стијене тј. различити варијетети кречњака и доломита. Ове стијене захватају највећим дијелом територију општине Гацко.

ТРИЈАС (Т)

Доњотријски седименти (Т₁) су најстарији седименти на територији општине Гацко. Врло мало су заступљени на крајњем сјеверном дијелу општине на обронцима Јабучких стијена. У литолошком погледу су представљени лискуновитим и кварцним пјешчарима, лапорцима и пјесковитим и оолитичним кречњацима.

Средњи тријас (Т₂) је такође распрострањен у сјеверном дијелу општине на јужним обронцима Зеленгоре и Волујка и подјељен је на: анизијски кат (Т₂¹) и ладински кат (Т₂²). Анизијски кат је у литолошком погледу представљен кречњацима, доломитима и ханбулошким кречњацима док је ладински кат представљен рожнацима, кречњацима са рожнацима и спрудним кречњацима.

Средњи и горњи тријас (Т_{2,3}) је распрострањени како тектонски прозор у оквиру горњетријских седимената на сјеверним обронцима планине Ивица. Литолошки је грађен од усложених кречњака са прослојцима доломита.

Горњи тријас (Т₃) је значајно заступљен у западном, сјеверо-источном и југо-источном дијелу општине Гацко. То је у ствари навлака преко млађих кредних творевина. У литолошком смислу је грађен од слојевитих и лапоровитих кречњака, доломитичних кречњака и доломита.

ЈУРА (J)

Јурски седименти су значајно распрострањени на територији општине Гацко. Јављају се у виду зона различите ширине и дужине.

Доња и средња јура (J₁₊₂) заузима значајно пространство и то у зони Јабукe на сјеверу општине, Љесковог дуба у западном дијелу општине, зона Гацко-Автовац. Доња и средња јура су представљени црвеним лапоровитим кречњацима и доломитичним кречњацима.

Горња јура (J₃) заузима значајно пространство и то у зони Јабукe на сјеверу општине, Љесковог дуба у западном дијелу општине, зона Гацко - Автовац. Доња и средња јура су представљени црвеним лапоровитим кречњацима и доломитичним кречњацима.

Јурско - кредни флиш (J,K) захвата мању површину терену у зони Придворци - Дубрава. Ови седименти леже дискордантно преко кречњака а у нижим хоризонтима су грађени од конгломерата, баралних бреча и крупнозрних пјешчара, а углавном су грађени од комада тријских и јурских седимената.

КРЕДА (K)

Кредни седименти заузимају највећи дио општине Гацко. Кредни седименти су подјељени на доњу и горњу креду.

Доња кредa (K₁) су распрострањени у зони Липик-Гарева, Вратковићи, Заградци-Кључ-Столац, зона сјеверних обронака Бјеласнице. Доња кредa је литолошки релативно хомогена и чине је слојевити кречњаци.

Горња кредa (K₂) заузима преко 50% територије општине Гацко (око 52%). Заузима већи дио централог дијела општине и развијена је у фацији сенонско-дурмиторског флиша у више суперпозиционих партија. У литолошком погледу је грађена од K₂¹⁺² (кречњаци) ²K₂³ (флиш: брече, кречњаци и лапоровити кречњаци) ³K₂³ (флиш: брече, лапоровити и пјесковити кречњаци и лапорци) K₂² (слојевити и банковити кречњаци) ⁴K₂³ (плочасти лапоровити кречњаци).

Кенozoик (Kz)

Стијене терцијарне старости су значајно заступљене у јужном дијелу општине Гацко. Представљене су стијене кредно-палеогене старости, палеоценско-еоценске и неогене старости.

ТЕРЦИЈАР (Tc)

КРЕДА - ПАЛЕОГЕН (K,Pg)

Горњокредно-палеогене творевине леже ерозионо-дискордантно преко седимената јуре, горње креде и турона. Правац пружања је југоисток-сјеверозапад а распрострањене су јужном дијелу гатачког поља на потезу Добрељи-Казанци и Вратковићи-Данићи. Представљене су крупнозрним кречњачким бречама и конгломератима чије дебљина се креће од 5 - 20 m. Изграђене су од комада кречњака различите старости, зависно од подлоге преко које леже.

ПАЛЕОЦЕН - ЕОЦЕН (Pc)

Палеоцен и еоцен је развијен у фацији флиша. Изграђује простор јужно од гатачког поља између Кључа, Друговића, Казанаца и Вратковића. Представљени су бречама, конгломератима, граувакама, кречњачким пјешчарима, литокластичним пјешчарима, пјесковитим калкаренима, крачњацима, лапорцима и глинцима. Брече су изграђене од комада кречњака различите величине од неколиком милиметара до 5 cm. Јављају се у виду банака до 2 m. Читава серија се одликује правилном ритмиком.

НЕОГЕН (Ng)

Неогени језерски седименти Гатачког поља леже преко скоро свих до сада приказаних мезозојских и палеогених јединица. Издвојено је шест картираних јединица: базални конгломерати (Ng), и пет млађих јединица (¹Ng до ⁵Ng). Обзиром да су неогени седименти носиоци орудања угља биће детаљније описани.

Базални конгломерати (Ng), издвојени на ЈЗ ободу басена, дебели су око 20 m, а изграђени су од валутица (1 до 10 cm) кречњака, бреча, пјешчара и фрагмената различите преталожене макрофауне.

Подински седименти са другим подинским угљеним слојем (¹Ng) представљају јединицу дебљине око 50 m, изграђену од шљунковито-пјесковито - глиновитих седимената у нижем и глина и глиновитих лапораца са 4-6 m (ријетко 10 m) угља у горњем дијелу стуба.

Лапорци са фосарулисима и првим подинским угљеним слојем (²Ng) дебели су 54 m, од чега на сложени угљени "слој" отпада 5 до 17 m.

Меланопсидни лапори са главним угљеним слојем (³Ng) дебели су око 45 m, а сам главни угљени слој 9 до 24 m.

Повлатни лапори (⁴Ng) дебели су око 160 m.

Најмлађи басенски седименти (⁵Ng), развијени су само у средишњем дијелу басена, дебели су до 40 m, а представљени су повлатним угљеним слојем и угљеним глињима и лапорцима.

Нема чврстих доказа о старости неогених творевина у Гатачком пољу. Више је предпостављена него доказана плиоценска (М. Муфтић, 1964) односно горњомиоценска старост (Р. Милојевић, 1966).

КВАРТАР (Q)

Квартарни седименти представљају најмлађе формације на територији општине Гацко.

Морене (gl) су констатоване на јужним падинама Зеленгоре у околини мјеста Придворци и на планини Лебршник. Изграђене су од слабозаобљених комада кречњачког материјала на којима су уочљиви трагови кретања ледника тзв. стирје. Између валутица се налази дробина измјешана са глином.

Делувијум (dl) је заступљен у виду делувијалним застора на југозападним обрнцима Волујка у околини Чемерног. У литолошком смислу су представљени суглинама и супијесковима са одломцима кречњака.

Сипари (S) настају зонама распаднутих кречњака који су под дејством гравитације преталожени. Ово су обично блокови кречњака са веома мало ситнозрног материјала. Најзначајне су распрострањени у сјеверном дијелу општине у околини Придвораца и локалитета Мједена глава (околина ријеке Неретве)

Језерски и барски седименти (j) су заступљени у дијелу Гатачког поља. У литолошком погледу то су претежно пјесковити и глиновити седименти са појавом муљева.

Алувион (al) се јавља у долини ријека Мушнице и Грачанице а представљен је шљунком и пијеском претежно кречњачког карактера и мале је дебљине.

3. ИНЖЕЊЕРСКОГЕОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

На основу инжењерскогеолошких карактеристика, све стијене на територији општине Гацко су подијељене на :

1. Невезане стијене представљају алувијалне седименте као и сипаре. Честице код ових стијена нису повезане.
2. Слабо везане стијене у које су сврстане делувијални, језерски и глацијални седименти као слабовезане стијене. У неvezане стијене су сврстани сипари. Ове стијене карактерише различит петрографски састав, мада су ово стијене претежно кречњачког поријекла. Гранулометријске карактеристике неvezних стијена су хетерогене, док су слабовезани делувијални, језерски и глацијални седименти углавном ситнозрни. Алувијални седименти имају релативно добра филтрациона својства и инжењерскогеолошке карактеристике. Ту се прије свега односи на носивост. Слабовезане стијене делувијума су хетерогених филтрационих карактеристика и слабо су консолидоване.
3. Окамењене стијене стијене које су подијељене према степену окамењености на
  - 3.1. слабо окамењене стијене у које спадају кречњаци еоценске старости, лапори и глине неогене старости, затим лапоровити и пјесковити кречњаци и доломити као и седименти палеогена. Ове стијене су подложне површинском распадању те у површинској кори распадања могу да имају лошија инжењерскогеолошка својства са појавама нестабилности и клизишта.
  - 3.2. окамењене у које спадају доњокредни седименти који су представљени карбонатним стијенским комплексом са различитим односом Са и Mg. Карбонатни комплекс је подложен процесима карстификације и деградиран је у површинској зони. Карактеристика карбонатних стијена је добра носивост. Усјеци у овим седиментима се морају обезбједити јер постоји могућност нестабилности и клижења.
  - 3.3. добро окамењене у које спадају кречњаци тријаса, јуре и креде. Ово су карбонатне стијене такође, претежно хомогене и изотропне, уједначених физичко-хемијских карактеристика. Изражена је карстна порозност. У површинској зони могу бити деградиране под утицајем атмосферилија, јер су карбонатне стијене подложне хемијској ерозији. Имају добра инжењерскогеолошка својства, ово су стабилне и добро носиве стијене.
4. Рејонизација на основу инжењерскогеолошких карактеристика
Имајући у виду све инжењерскогеолошке карактеристике предметног подручја, издвојене су више категорија према стабилности и то:
  - подручје стабилно у природним условима и
  - подручје условно стабилно у природним условима. У ову категорију убраја се терен који се налази на граници стабилности у природним условима што значи да постоји могућност иницирања савременог геолошког процеса уколико се градња не прилагоди условима тла и стијена. На овом подручју неопходна су извођења детаљних геолошких испитивања за све објекте у складу са законом о геолошким испитивањима.
  - Подручје повремено плављено. У хидролошком максимуму долази до плављења дијела Гатачког поља. Приликом планирања и градње на овом простору потребно је ријешити проблем одводње, односно прилагодити се условима који су присутни на терену.

САВРЕМЕНИ ЕГЗОГЕНИ ПРОЦЕСИ И ПОЈАВЕ

Од савремених егзогених геолошких процеса и појава нарочито су значајни вертикална и хоризонтална ерозија и хемијска ерозија.

Нестабилни терени су лоцирани на основу геолошких карактеристика терена и падова стијенских маса. На овом нивоу истражености као нестабилни терени, код којих могу у необезбјеђеним условима доћи до нестабилности окарактерисани су у зони распрострањења флишних кредних седимената, као и у зони распрострањења делувилних седимента

Нестабилности се такође могу очекивати и у зони распрострањења доњокредних седимената ценоманског и туронског ката и седимената доње јуре (лијаса) и горње јуре (малма) који су представљени карбонатним седиментима и то у површинским зонама гдје се појављују мања клизишта чије клизне равни су релативно плитко и та клизишта се могу релативно лако санирати.

На територији општине Гацко се налази и више великих клизишта од којих је најпознатије клизиште на локалиту Чемерно и на локалиту Присоје. Клизиште на локалиту Чемерно је једно од највећих и најсложенијих клизишта у Републици Српској. И поред више покушаја санације, одустало се од даљњих активности на овом плану, те је изграђена нова траса пута. Клизиште Чемерно је, у геолошком смислу, грађено од кредног флиша који на предметној локацији уз карактеристичну тектонику и остале геолошке чиниоце, представља изузетно лабилан терен склон процесима клизања и пузања.

Значајан број клизишта се јавља и у експлоатационом пољу рудника угља, али та клизишта санира рудник у оквиру својих активности.

Неопходно је да се уради катастар клизишта на територији општине Гацко, а да се затим врши и систематска санација истих.

4. ХИДРОГЕОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Приликом хидрогеолошког рејонирања општине Гацко узети су у обзир литолошки састав картираних јединица, тектонски склоп терена, геоморфолошке карактеристике, типови издани и њихово распрострањење, затим њихова издашност, услови прихрањивања и дренажања подземних вода.

На основу наведених чинилаца на истражном простору издвојени су следећи типови издани:

- збијени тј. интергрануларни тип издани;
- карстни тип издани;
- карстно - пукотински тип издани;
- условно "безводни" дијелови терена.

Збијени тј. интергрануларни тип издани формиран је у алаувијални, језерским, глацијалним и делувилним седиментима, које карактерише средња водопрпусности. Дебљина ових седимената а самим тим и дебљина збијеног типа издани је до 15 м. У овим седиментима је формиран збијени тип издани са слободним нивоом издани. Прихрањивање издани се врши на рачун инфилтрације атмосферских талоба, те прихрањивањем из површинских токова или других издани. Дренажање се обавља или преко бунара или циркулацијом према другим водоносним хоризонтима.

Карстни тип издани је формиран у тријаским, кредним и јурским кречњацимама. Карстни тип издани је окарактерисан као добро водопрпусни. Водоносност овог типа издани зависи од степена скаршћености кречњачких седимента. Прихрањивање ове издани се обавља на рачун инфилтрације атмосферских талоба док се дренажање обавља преко понора. Извори

који дренирају ову издан се налазе на контакту између ових водопрпусних кречњака и доломита који су у овом случају хидрогеолошки изолатори.

Карстни тип издани се дренира преко већег броја извора чија издашност варира у току времена и креће се од неколико л/с па до десетак л/с воде. Воде из карстог типа издани су карактеристичне хидрокарбонатно-калцијумске, и најчешће су задовољавајућег квалитета. Више о водама ће бити описано у дијелу који се односи на минералне ресурсе.

Пукотински тип издани је формиран у карбонатним сијенама палеоценско-еоценске и еоценске старости које карактерише средња водопрпусност и које имају ограничено распрострањење на општини Гацко. Овдје се прије свега мисли на лапоровите кречњаке, брече, конгломерате и сл. Ови кречњаци су једри, компактни, мјестимично карстификовани, а пукотине имају оријентацију управну на слојевитост.

Карстно-пукотински тип је формиран у кредним доломитима и кречњацима и кречњацима са прослојцима доломита горњојурске старости. У овом комплексу доминатна је карстно-пукотинска порозност средње водопрпусности.

Условно "безводни" дијелови терена су представљени рожнацима, лапорцима и глинама различите старости. Ови седименти су хидрогеолошки изолатори, али је и у њима могуће формирање мањих количина подземних вода које се могу локално користити за водоснабдијевање. Ови седименти такође представљају и баријеру кретања вода карстног типа издани, те се на контакту ових седимента и доњокредних кречњака појављују извори. Условно безводни терени су у зони распрострањења кредног и еоценског флиша који заузимају значајан простор на територији општине Гацко.

Скупштина општине Гацко на сједници одржаној дана 15.09.2006. године усвојила је Одлуку о заштити изворишта Вратло. Наведеном одлуком описно су дефинисане зоне санитарне заштите како се наводе у наставку:

- Зона непосредне заштите изворишта "Вратло" обухвата појас око изворишта у ширини од 30 м, низводно у дужини од 85 м и обухвата дио парцеле к.ч. 401/1 К.О. Бодежишта и дио парцеле к.ч. 550 К.О. Бодежишта која је уписана као јавно добро.
- Зона уже заштите изворишта обухвата појас око изворишта у пречнику од 250 м и обухвата парцеле к.ч. бр. 548/1 , 548/2 , 549/1, 549/2 дио парцеле 552/1, дио парцеле 401/1 и дио парцеле 550 К.О. Бодежишта.
- Зона шире заштите изворишта обухвата појас око изворишта у пречнику од 500 м и обухвата парцеле к.ч. 552/1, 552/2, 553/1, 553/2, 553/3, 561/3, 561/4, 561/5, 561/6, 561/8, дио пацеле 401/1 и дио парцеле 550 К.О Бодежишта, као и дијелове парцела к.ч.1414 и к.ч.2738/1 К.О. Борач.

Имајући у виду да се воде користе за људску употребу потребно је што прије израдити нови Програм санитарне заштите за извориште Вратло у складу са Правилником о мјерама заштите, начину одређивања и одржавања зона и појасева санитарне заштите, подручја на којима се налазе изворишта, као и водних објеката и вода намијењених људској употреби (Службени гласник Републике Српске, бр. 7/03).

5. СЕИЗМОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

На основу неотектонских кретања и карактера рељефа општина Гацко припада неотектонској области Јадранског басена и улазе у динарско неотектонско подручје.

На општа издизања динарског неотектонског подручја, почевши од понта па све до холоцена недвосмислено упућују заглечавање неких динарских планина у другој половини плеистоцена. Неотектонска кретања била су попраћена неуједначеним спуштањем, односно издизањем, релативно узаних и издужених појасева који су даљим обично попречним расједањем разбијани у мање или веће блокове.

Вертикална кретања неотектонских зона и блокова у њиховом оквиру била су повремено попраћена и значајним хоризонталним помјерањима, и то у првом реду дуж уздужних расједа различитог поријекла. Оријентација хоризонталних неотектонских напрезања на уздужним расједима у динаридима имала је првенствено десни смјер. На десна помјерања блокова, на уздужним расједима, указују набори чије пружање тежи правцу запад-исток, развијени не само у седиментном комплексу међупланинских потолина.

У динарској области, међу неотектонским расједима највећу заступљеност и одговарајућу улогу у формирању неогених и квартарних потолина имали су нормални расједи са уздужним пружањем.

Попречни неотектонски расједи у динаридима изван неогених басена су ријетки и млађи су од уздужних.

Поред земљотреса из локалног жаришта на ово подручје Гацка сеизмичке ефекте остварили су земљотреси из сусједних држава а посебно земљотрес из Републике Црна Гора 1979. године интензитета у епицентру $I_0 = 9^\circ$ MCS скале, магнитуде $M = 7,1$. и земљотреси из републике Хрватске посебно из жаришта Имотско у коме се догодио земљотрес 1923. године интензитета у епицентру $I_0 = 8-9^\circ$ MCS скале, магнитуде $M = 6,2$. На територији општине Гацко десио се земљотрес са епицентром у зони мјеста Кључ са магнитудом између 5-6.

Према подацима карата из Правилника о техничким мјерама и условима за грађење у сеизмичким подручјима, општина Гацко се налази у зони максималног очекиваног интензитета потреса VIII° MSK-64 за повратни период од 500 година док је мањи дио сјеверног дијела општине у зони максималног очекиваног интензитета потреса VII° MSK-64 (Сизмолошка карта у прилогу).

ТЕКТЕНИКА

Тектоника општине Гацко се издваја на основу Тумача Основне геолошке карте листови Калиновик, Гацко, Невесиње и Фоча.

Територија општине Гацко се одликује веома сложеном геолошким и тектонском грађом. Према ауторима основне геолошке карте листови Калиновик, Гацко, Невесиње и Фоча, обухват је подијељен на три тектонске јединице и то (слика 6).

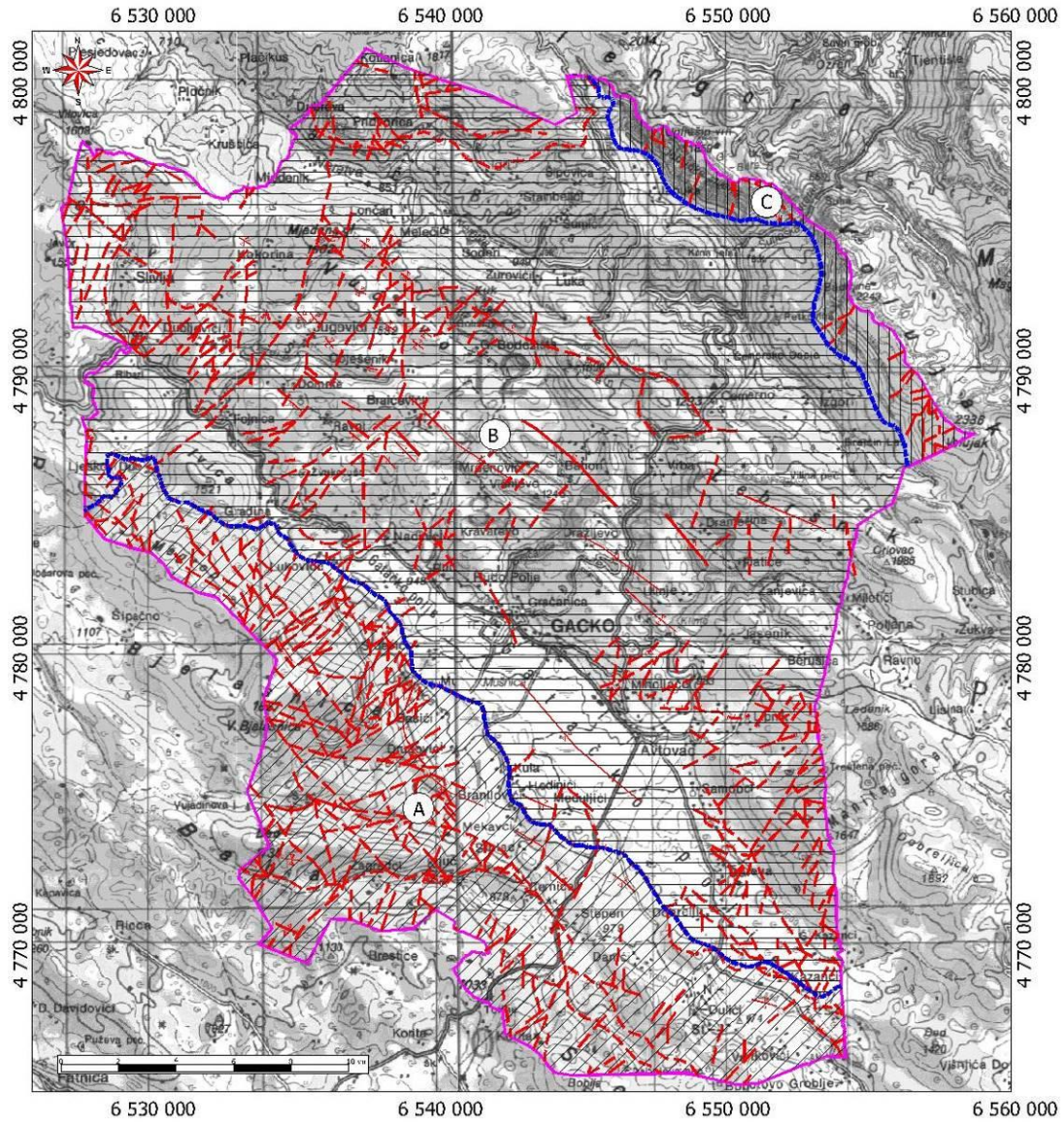
А - Староцрногорска тектонска јединица. Заузима југо-западни дио општине Гацко. Изграђена је од карбонатних седимената јуре и креде и седимената палеогеног флиша. Слојеви имају геренални правац пада ка сјевероистоку. Од тектонских облика у овој тектонској јединици издваја се краљушт Степена, затим краљушт Недодера, краљушт Шарића греде и друге мање краљушти. Поред краљушти у овој тектонској јединици издваја се и гравитациони расјед

Троглава, дуж ког је спуштен источни блок и доведени су на исти ниво седименти турона и ценомана.

В - Кучка тектонска јединица. Ова тектонска јединица се налази у правцу сјевероистока од Староцрногорске тектонске јединице и заузима централни дио општине Гацко. Изграђена је од кластичних седимената доњег тријаса, карбонатних седимената тријаса, јуре и креде, седимената флиша сенонске и палеогене старости и језерских седимената неогена. Кучка тектонска јединица је навучена са сјевероистока преко староцрногорске тектонске јединице дуж изражене реверсне дислокације. Траса навлаке је сљедећа: Казанци, Добрељи, Браниловићи, Срђевићи, Луковица, Градина, Љесков Дуб. Ова област је изузетно тектонизирана и сложена и издваја се више антиклинала и синклинала као што су: Гатачки синклиноријум, синклинала Живња, Синклинала Лебршник.

С - Дурмиторска тектонска јединица. Дурмиторска тектонска јединица је навучена преко Кучке тектонске јединице са сјевероистока и има релативно мало распрострањење на територији општине Гацко. Навлака која раздваја ове двије тектонске јединице има правац југоисток - сјеверозапад и налазе се на јужним обрнцима Зеленгоре и Волујка. На територији општине Гацко нема већих руптурних облика који су саставни дио ове јединице.

Легенда

	Оса антиклинале и синклинале		Староцрногорска тектонска јединица
	Расјед без ознаке карактера: покривен или апроксимативно одређен		Кучка тектонска јединица
	Чело навлаке: покривено		Дурмиторска тектонска јединица
	Граница општине Гацко		Граница између тектонских јединица

Слика 7. Тектонска карта општине Гацко

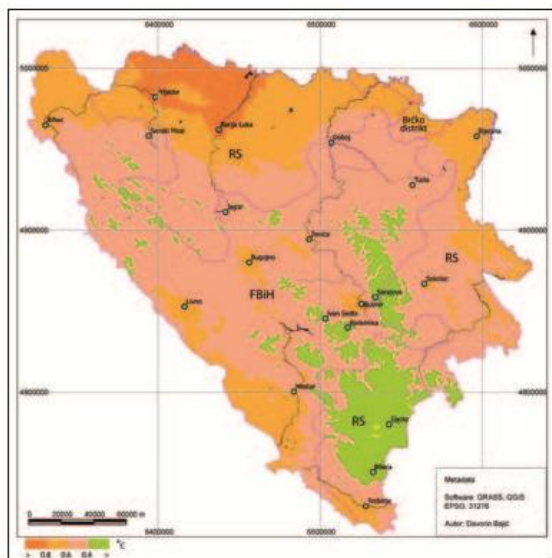
6. КЛИМАТСКЕ ПРОМЈЕНЕ

Дјеловање антропогених фактора током посљедња два вијека изазвало је значајне промјене климатских услова на земљи. Најизраженије промјене десиле су се у атмосфери, проузроковане емисијом гасова са ефектом стаклене баште, антропогеног поријекла. Глобално загријавање атмосфере повећањем емисија гасова са ефектом стаклене баште посљедица је сагоријевања фосилних горива, крчења шума и претварања шумског земљишта у земљиште за пољопривредну намјену. Антропогене активности које значајно утичу на пораст емисија су производња и потрошња енергије и транспорт. Анализа тренда температуре ваздуха и падавина на територији БиХ, као два најваријабилнија метеоролошка елемента, указује на податак да су се просјечне вриједности температуре ваздуха повећале, а просјечне вриједности падавина смањиле.

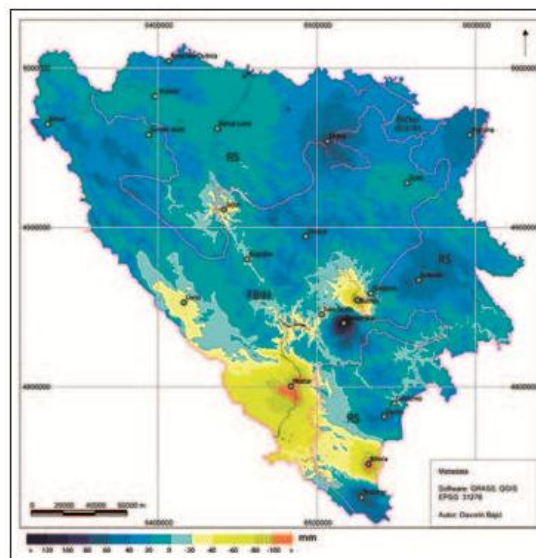
На бази компаративне анализе за период 1981 - 2010. година у односу на период 1961 - 1990. година утврђено је повећање температуре ваздуха на годишњем нивоу у распону од 0,4 до 0,8 °С, док пораст температуре у вегетационом периоду иде и до 1,0 °С.

У истом периоду, већи дио територије Републике Српске карактерише незнатно повећање падавина на годишњем нивоу. Највећа позитивна промјена годишње количине падавина карактеристична је за централне планинске просторе (Бјелашница, Соколац) и околину Добоја док је највећи дефицит забиљежен на југу земље (Мостар, Билећа). Највеће смањење падавина је током прољећа и љета, и најизраженије је на подручју Херцеговине (до 20%). Иако нису забиљежене значајне промјене количине падавина, смањењем броја падавинских дана већих од 1,0 mm и повећањем броја дана са интензивним падавинама поремећен је плувиометријски режим. Изражена промјена годишњег распореда падавина уз повећање температуре један је од кључних фактора који условљавају чешће и интензивније појаве суше и поплава на територији Босне и Херцеговине.

Слика 8. Климатске промјене у БиХ у периоду 1981 - 2010. година у односу на референтни период²¹

а) Промјене годишњих температура ваздуха у Босни и Херцеговини (поређење раздобља 1981 - 2010. у односу на 1961 - 1990.)

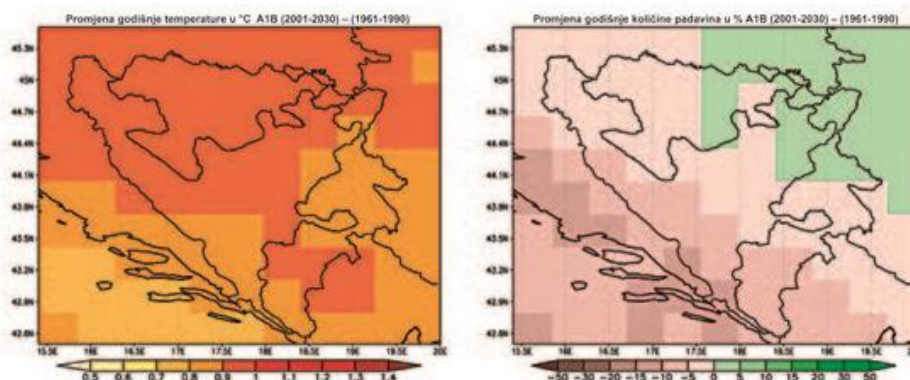
б) Промјене годишњих количина падавина у Босни и Херцеговини (поређење раздобља 1981 - 2010. у односу на 1961 - 1990.)

²¹ Извор: "Други национални извјештај БиХ у складу са Оквирном конвенцијом Уједињених Нација о климатским промјенама", јуни, 2013. године.

Током последњих деценија примјеђена је повећана климатска варијабилност током свих годишњих доба и на цијелој територији Босне и Херцеговине: пет од посљедњих 12 година су биле вема сухе до екстремно сухе, а четири године су биле обиљежене екстремним поплавама. Посљедње четири године (2009 - 2012) су све имале обиљежја екстремних временских прилика: поплаве 2009. и 2010. године, суша и талас врелине 2011. и 2012. године, талас хладноћа почетком 2012. и снажан вјетар средином 2012. године. Сектори који су најрањивији на климатске промјене у Босни и Херцеговини су: пољопривреда, водни ресурси, здравље људи, шумарство, биодиверзитет и осјетљиви екосистеми.

Према резултатима истраживања климе за подручје БиХ и процјене климатских промјена као посљедице глобалних промјена климе, констатује се да ће у периоду до 2030. године бити настављен тренд раста температура ваздуха, до 1°C на годишњем нивоу на читавој територији Босне и Херцеговине. Највеће повећање очекује се у љетном периоду (јуни и август), до 1,4°C. Модели указују на неједнаке промјене количине падавина. У централним и планинским подручјима очекује се благо повећање падавина, док се на осталим подручјима очекује смањење падавина. У периоду након 2030. године очекује се смањење падавина на читавој територији БиХ. Највећи дефицит падавина очекује се у љетном периоду који може износити и до 50% у односу на базни период 1961 - 1990. година.

Слика 9. Промјена средње годишње температуре у °C (лијево) и падавина у % (десно)

До промјена у режиму падавина ће доћи и у погледу времена појављивања, учесталости и интензитета екстремних догађаја – поплава и суша. Највећи пораст температуре ваздуха предвиђа се у вегетивном раздобљу (јуни, јули и август), а нешто блажи пораст током марта, априла и маја. То значи повећану евапотранспирацију и израженије екстремне минимуме водостаја на водотоцима. С друге стране, све учесталије падавине већег интензитета изазваће изненадна отицања, често у облику поплава. За отицање водотока значајан је и утјецај сњижних падавина, а предвиђа се и знатно повећање температуре ваздуха током зимске сезоне – у децембру, јануару и фебруару. Сви ови резултати подразумевају различите сценарије који доводе до још израженије међугодишње нелинеарности отицања вода у БиХ. С једне стране, доћи ће до општег смањења доступности водних ресурса у вегетивном раздобљу, када су потребе највеће, док ће, с друге стране, ризик од поплава бити све израженији. Поред тога, пројекције указују на још чешће и интензивније појаве суша и поплава које ће бити распрострањеније и дуготрајније.

Све ове промјене климатских услова утицаће на смањење расположивости вода, смањење трајања сезоне са снијижним покривачем, смањење приноса у пољопривреди, смањење производње хране и енергије, неповољан утицај на биодиверзитет, повећање броја шумских пожара, те повећање ризика по људско здравље.

Узимајући у обзир досадашње глобално загријавање атмосфере од око 1°C, које је условило глобалне, регионалне и локалне промјене климе, као и узимајући у обзир пројекције и ефекте

климатских промјена, регион Јужне Европе се према четвртом научном извјештају (IPCC, AP4, 2007) сврстао у регионе свијета који су веома рањиви на климатске промјене.

Ове чињенице указују на потребу анализирања климатских промјена при планирању, пројектовању и изградњи, у циљу обезбјеђења одрживог развоја и еколошки прихватљивих дјелатности на подручјима осјетљивим на климатске промјене (пољопривреда, шумарство, енеретика, туризам и др.). Идентификација климатских ризика за одређено подручје, прије доношења одлука које омогућавају да се смање потенцијални утицаји и да се њима адекватно управља, представља први корак мјера климатске адаптације.

Циљеви у погледу климе су:

- развој база просторних података и информација о локалним промјенама климе укључујући информације о климатским екстремним појавама и непогодама и рањивости појединих подручја;
- примјена конвенција, стандарда и добре праксе ЕУ и других развијених земаља о укључивању фактора климатских промјена у процес планирања просторног развоја;
- развијање свијести јавности о узроцима и посљедицама климатских промјена, као и укључивање приватног и невладиног сектора у процес доношења одлука у вези са климатским промјенама.

7. ЕНЕРГЕТСКИ ПОТЕНЦИЈАЛИ

Енергетски потенцијали подручја општине Гацко нису у довољној мјери истражени. За њихово детаљно утврђивање потребно је урадити Студију енергетских потенцијала општине, која би за задатак требала имати детаљну квантификацију енергетских потенцијала обухвата плана.

На подручју општине су евидентирани значајне количине угља. Детаљни подаци о овом потенцијалу се налазе у дијелу који обрађује рудно земљиште (и минералне сировине).

Дрво

Дрво представља значајан енергетски извор на подручју општине Гацко. Шуме и шумска земљишта по катастру чине преко 60% територије обухвата, са свеукупним залихом од 2844500 m³ дрвне масе, док је просјечни годишњи етат око 58230 m³. На огревно дрво отпада један дио те дрвне масе.

Хидроенергија

Босна и Херцеговина и Република Српска имају значајан неискориштени хидропотенцијал. Најзначајнији дио хидроенергетског потенцијала налази се у сливовима ријека Дрине, Врбаса и Требишњице, а мањи дио у сливовима ријека Уне, Сане, Босне и Неретве. Сва ова сливна подручја су истраживана у циљу искориштавања водног потенцијала за производњу електричне енергије. Аанализе су показале да на подручју општине Гацко постоји значајан потенцијал за изградњу већег броја мини и малих хидроелектрана. На ријекама Сутјеска (Сутјеска С3, Сутјеска 2А, Сутјеска 2Б), Неретва (Игашчица, Мједеник, Гребенац - Ушће, и дио Гребенац - Крупац) и Јабушница (Јабушница СЈ1, Јабушница СЈ2, Јабушница СЈ3) је додијељено више концесија за изградњу малих хидроелектрана. Потребно је нагласити да је присутан просторни конфликт са заштитом природе (Национални парк Сутјеска и постојећа заштићена природна добра у горњем току Неретве) за поједине електране.

Поред наведених, на водотоцима постоји већи број локација на којима се могу градити МХЕ снаге до 250 kW: Крупац (притока Неретве), Придворичка ријека, Клубучарица, Трторишница, Јасенички поток, Улињска ријека, Врба, Мушница (ток испод бране Клиње до Автовца), Грачаница и Југовићки поток.

АЛТЕРНАТИВНИ ИЗВОРИ ЕНЕРГИЈЕ

Генерално гледајући, алтернативни извори енергије на подручју обухвата плана имају потенцијал који се недовољно користи. То се односи на биомасу, вјетроенергију и сунчеву енергију.

Биомаса

Биомаса као енергетски извор обухвата живу органску материју. Огревно дрво представља дио биомасе у ширем смислу који је већ обрађен у оквиру конвенционалних енергетских извора.

На подручју општине најзначајнији видови биомасе су дрвени отпад и отпад из пољопривредне производње, али су њихове количине занемарљиве.

Генерално, отпад из пољопривредне производње (првенствено сточарске производње) се може користити за производњу био – гаса, док се пољопривредне културе као што су уљана

репица, кукуруз и соја могу користити за добијање био - дизела и био - етанола. Производња био – гаса, био - дизела и био - етанола на подручју општине није забиљежена. Иначе, производња био – гаса, био - дизела и био - етанола у Западној Европи је веома уносна и подржана од државе, тако да пољопривредна газдинства која се баве производњом овог горива већи дио прихода остварују од овог вида активности.

Сунчева енергија

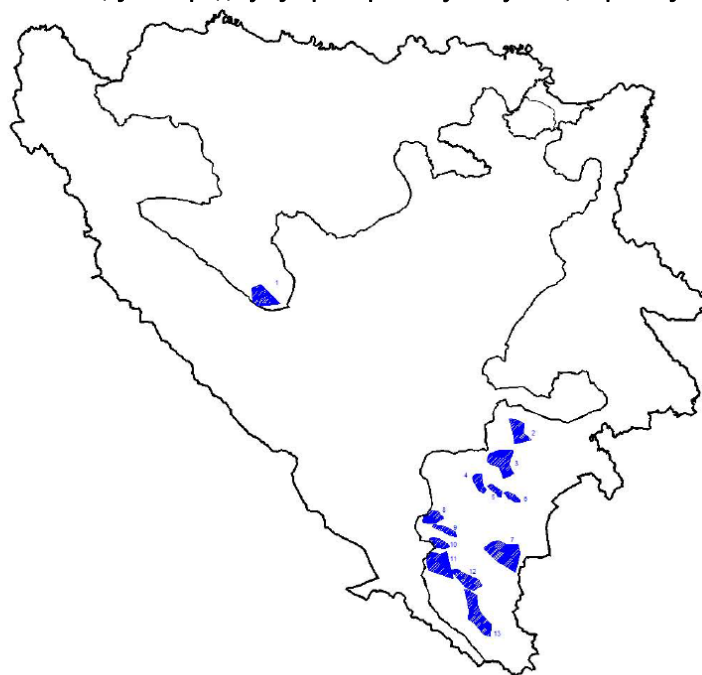
Годишња озраченост водоравне површине укупним сунчевим зрачењем на подручју општине Гацко, у централном и јужном дијелу, износи 1400 - 1450 kWh/m² тако да постоји потенцијал и за изградњу соларних електрана на овом простору. Генерално, кориштење сунчеве или соларне енергије је сведено на појединачне случајеве. Она се превасходно може користити за припрему топле воде. Већем коришћењу овог алтернативног извора енергије морају претходити детаљнија истраживања у оквиру студије.

Енергија вјетра

За коришћење вјетра као извора енергије потребни су одређени предуслови у погледу учесталости, брзине, промјене смјера итд. Брзине вјетра неопходне за рационално и економично коришћење вјетра у енергетске сврхе износе у просјеку око 4 m/s. Основни метеоролошки подаци говоре да подручје општине Гацко припада зони са просјечним вјетровима 4,8 - 4,9 m/s²².

Простор од Калиновика до Требиња је препознат као најиздашнији за реализацију пројекта изградње вјетроелектрана на територији Републике Српске. Као потенцијалне локације, с обзиром на детаљну анализу орографских карактеристика терена, расположивог вјетропотенцијала и анализу простора, на ширем простору предложене су локације Вучево (прихватни капацитет 18 MW). Брњац (22 MW), Морине (36 MW) и Подбаба (124 MW).

Слика 10. Потенцијалне локације за градњу вјетропаркова у Републици Српској

²² Податак је преузет из Студије енергетског сектора у БиХ, Модул 12 - управљање потрошњом, штедња енергије и обновљиви извори енергије.

VI ОДРЕЂИВАЊЕ НАМЈЕНЕ ПРОДУКТИВНИХ ЗЕМЉИШТА

У погледу биланса планираних намјена површина на територији општине, присутни су различити методолошки приступи, што условљава и одређене разлике у погледу података о учешћу различитих категорија земљишта, односно, површина у укупној површини општине Гацко. За одређене анализе, кориштени су подаци добијени од Републичке управе за геодетске и имовинско – правне послове (подаци из катастарског операта), а други извори су били пројекат CORINE LAND COVER (CORINE земљишни покривач) - дигитални картографски материјал урађен од стране European Environment Agency (Европска агенција за животну средину) као и Google Earth подаци.

1. ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ

Пољопривредно земљиште има тенденцију смањења површина. С обзиром на планирана рјешења, пољопривредне површине ће бити заступљене са 18701 ха, односно 25,68%, на простору општине што представља умањење за 1,39%, односно 1016 ха. Највеће учешће ће и даље имати пашњаци са скоро 61% свих пољопривредних површина, док ће оранице и култивисано земљиште учествовати са 3,75% у односу на укупну површину општине. С обзиром да општина не располаже довољним количинама квалитетног пољопривредног земљишта, планом се ове површине чувају и штите, а то је простор Гатачког и Церничког поља. Такође, предвиђено је и формирање пољопривредне зоне на локацији Поникве укупне површине 90,14 ха.

2. ШУМСКО ЗЕМЉИШТЕ

Када се говори о шумама, учешће на крају планског периода износи 62% општинске територије (без подручја са оскудном вегетацијом и голих стијена), док је укупно учешће шумског земљишта преко 69% површине општине. У односу на постојеће стање, минимално је умањење површина, за 0,3%. Овај проценат шумовитости и даље сврстава Гацко ред шумовитих општина.

Највеће учешће ће и даље имати листопадне шуме са преко 46,6% (укупних шумских површина), док је учешће ценогоричних шума око 1%. Кориштењем комбинованих метода, констатована је површина под шумом од 50403,64 ха²³.

3. ВОДНО ЗЕМЉИШТЕ

Према Закону о водама, водно земљиште означава скуп земљишних честица које чине корита ријека, језера и акумулација, као и њихове обале до нивоа стогодишњих вода, односно до нивоа највише коте за акумулације. Када је у питању подручје општине Гацко, површине под водама су акумулације Врба и Клиње (са укупном површином од 116,76 ха), те стални и повремени водотоци.

Постојеће водно земљиште у обухвату Просторног плана општине, има велику вриједност за квалитет живљења у насељима. Стога се намеће приоритетна потреба квалитетнога одржавања водених површина у будућем развоју појединих насеља. Такође, поред постојећих акумулација, језера Врба и Клиње, планира се и изградња акумулације Заломка у склопу ХЕС

²³ У анализу биланса за шумско земљиште ушло је подручје са оскудном вегетацијом (и голе стијене) које на територији општине обухватају 5250,9 ха односно 7,21% те шуме и остало шумско земљиште са 45152,74 ха.

"Горњи хоризонти". Укупна површина планиране акумулације (на територији општине) износи 456,52 ha.

Очување квалитета водног земљишта (површина под водама и заштитних обалних појасева поред језера и водотока) у обухвату Просторног плана општине Гацко, своди се на реализацију низа активности:

- Изградња одговарајућег канализационих система и уређаја за третман (пречишћавање) отпадних вода (од насеља и индустрије);
- Одржавање корита водених токова, (као и понора), који имају велику улогу у заштити насеља од поплава;
- Према одредбама Закона о уређењу простора и грађењу, санкционисати нелегалну изградњу на просторима водног земљишта.

4. ГРАЂЕВИНСКО ЗЕМЉИШТЕ

Грађевинско земљиште има тенденцију повећања; а повећање вршити само у случајевима када за то постоји оправданост. Генерално, потребно је тежити рационалнијем коришћењу и опремању земљишта и погушћавању грађевинских рејона.

Посебну пажњу треба посветити осјетљивим процесима промјене намјене пољопривредног у грађевинско земљиште (ширење грађевинских подручја насеља, формирање радних зона на пољопривредном земљишту, као и дуж саобраћајница, формирање викенд зона без деградације предјела). За реализацију контролисаних промјена пољопривредног у грађевинско земљиште, потребно је обезбиједити одговарајућу институционалну, организациону и финансијску подршку, како приликом израде просторних планова, тако и у њиховом спровођењу.

С обзиром на укупну расположивост грађевинског земљишта у општини и његову просторну дистрибуцију, планирано је да ове површине заузимају 1718,94 ha или 2,36% укупне територије општине.

Планско опредјељење је да се рационалније и интензивније користе и уређују постојећа и планирана грађевинска подручја насеља, као и грађевинско земљиште у атару.

5. РУДНО ЗЕМЉИШТЕ

Општина Гацко посједује изузетне минералне ресурсе, који се могу искористити за развој овог подручја и стварање квалитетнијих услова живота. Најпознатији ресурс је лигнит гатачког угљеног басена. Тренутно, под експлоатацијом угља је обухваћен простор од 407,91 ha, а планирано је 362,34 ha. Проширење вањског одлагалишта износи 164,72 ha. До краја планског периода предвиђено је 935,87 ha за рударске активности.

Поред угља, на територији општине су евидентирана и 2 експлоатациона поља грађевинског камена – кречњака "Поникве" и "Геља Љут" који у планском периоду заузимају простор од 26,44 ha. На локацији Дреновац је евидентирано рудно земљиште са депонијом индустријског отпада (28,61 ha) док су у јужном дијелу општине Дебељац (3,3 ha) и у Заградцима (1,78 ha).

За сва подручја захваћена експлоатацијом потребно је урадити рекултивацију земљишта. Рекултивацијом се подручје доводи у првобитно стање, односно, уређује према Пројекту

рекултивације. Ово важи за све минералне сировине изузев подземних вода, нафте и гаса код којих је минимална деградација земљишта.

На Лебршнику су до сада познате двије рудне појаве и то на локалитету Равна греда и Камењача, а претпоставља се и на Иванча пољу. Појава Равна греда налази се источно од села Врба, а Камењаче сјеверно од села Драмешина. На локалитету Равна греда вршена је и дјелимична експлоатација прије и након другог свјетског рата и према непоузданим подацима садржај мангана кретао се око 40%. Потребно је извршити проспекцију геолошких радова, затим лабораторијску анализу узорака манганове руде узетих са локалитета, а по могућности и једну истражну бушотину која би се лоцирала након детаљног обиласка истраживаног терена.

6. СИНТЕЗНИ ПРИКАЗ НАМЈЕНЕ ПОВРШИНА

Код утврђивања категорија намјене простора коришћена је комбинација два принципа: принцип доминантне намјене простора и принцип искључиве намјене простора (грађевински рејони, рудно земљиште).

- урбано подручје општинског центра,
- урбана подручја ван општинског центра,
- грађевински рејони,
- привредни погони и производне зоне,
- викенд зоне,
- туристички садржаји,
- пољопривредно земљиште,
- шумско земљиште,
- експлоатација минералних сировина/рудно земљиште,
- водене површине,
- планирана акумулација.

Под урбаним подручјима се подразумевају урбана подручја општинског центра и насељених мјеста. Она обухватају изграђене и неизграђене површине намијењене за становање, рад и одмор, урбану опрему и инфраструктуру, те површине за посебну намјену и зелене површине, као и површине резервисане за будући развој. Урбана подручја обухватају, осим грађевинског, и друга земљишта (члан 16. Закона о уређењу простора и грађењу). Ово значи да се у саставу урбаних подручја поред површина које су покривене урбаном и руралном изградњом (грађевинско земљиште) налазе све остале категорије коришћења земљишта (укључујући пољопривредно и шумско земљиште). Грађевински рејони обухватају постојеће и грађевинско земљиште намијењено за проширење. За општински центар је планирано проширење урбаног подручја од 155,38 ha, тако да укупна површина износи 348,08 ha. За секундарни центар Автовац је планирано формирање урбаног подручја (ван општинског центра) површине 160,06 ha.

Привредни погони и производне зоне представљају подручје изван обухвата урбаних подручја намијењено производним и пословним дјелатностима. У овом подручју објекти инфраструктуре се граде у складу са одговарајућом планском документацијом.

Викенд зоне и туристички садржаји су подручја намијењена за изградњу викенд и туристичких објеката (хотели, мотели, апартмани, бунгалови, кампови, викенд објекти итд.). У овој зони не препоручује се изградња објеката за стално становање, већ само објеката за повремено становање (викенд објекти). Викенд зона је планирана на Чемерну, укупне површине од 44,6 ha. Туристички садржаји обухватају Кошуту, Десивоје, Клиње (површина од 17,30 ha). У

предјелу обалног појаса језера Врба - Клиње, Планом је предвиђена туристичка зона са могућношћу лоцирања спортских, рекреативних и угоститељских садржаја укупне површине 60,5 ha.

Пољопривредно земљиште представља подручје које је најмање 90% покривено пољопривредним површинама. Планирана је пољопривредна зона површине око 90,1 ha.

Шумско земљиште представља подручје које је најмање 90% покривено шумом, ксеротермном вегетацијом и сукцесијом шумске вегетације (шибљаци и макија).

Остало неплодно земљиште обухвата непродуктивно земљиште на којем није могућа пољопривредна или шумарска производња.

Рудно земљиште представља подручје намијењено за рударску експлоатацију (експлоатацију минералних сировина). У овом подручју је дозвољена изградња индустријских објеката везаних за експлоатацију минералних сировина.

Укупна површина општине Гацко по катастру је 728,36 km² или 72836,23 ha.

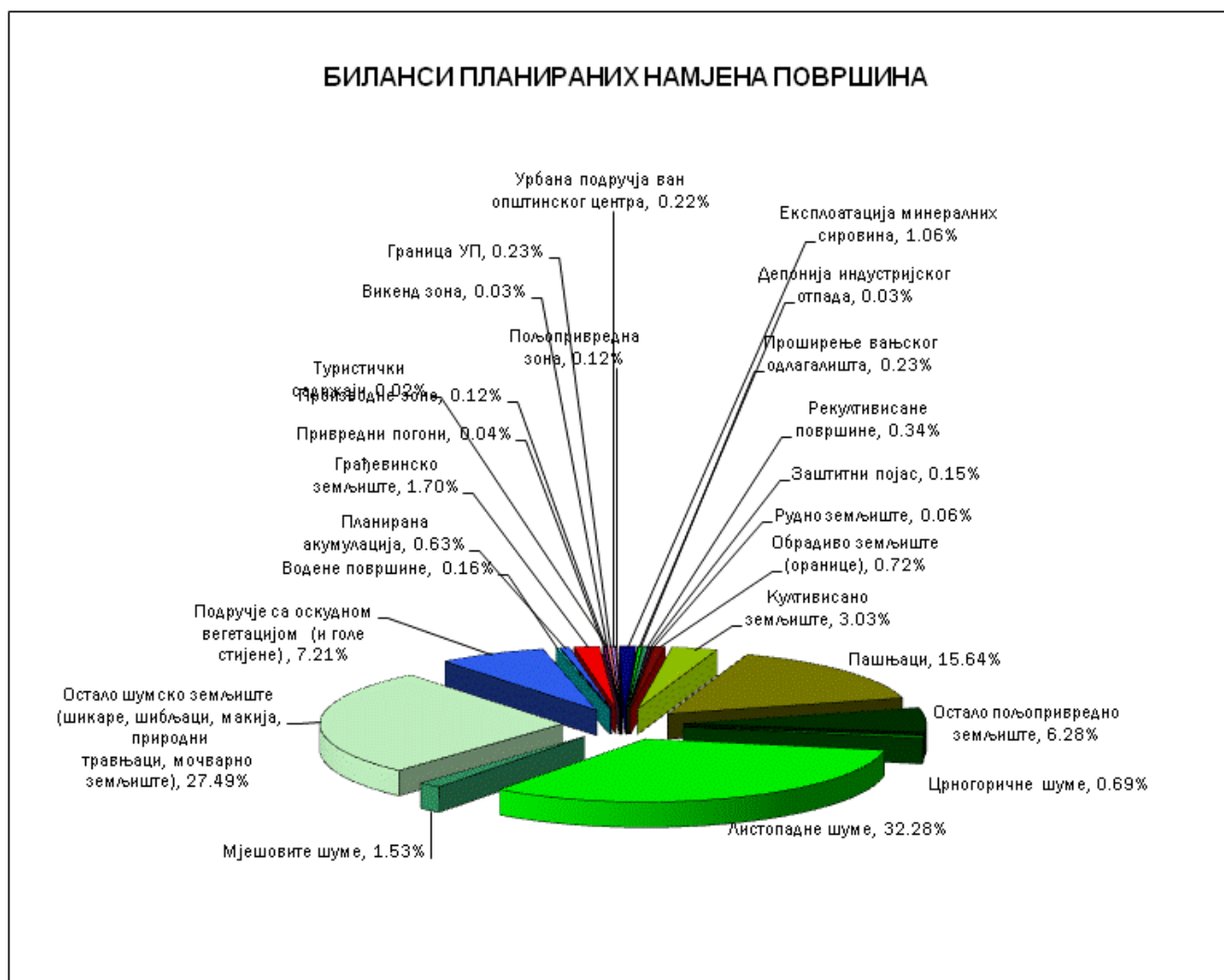
Табела 13 . Структура намјене површина на подручју општине Гацко

Намјена површина	Површина	Учешће у %
Урбана подручја и грађевинско земљиште	1559,56	2,14
Привредни погони и производне зоне	121,43	0,17
Викенд зона	20,65	0,03
Туристички садржаји	17,30	0,02
Пољопривредна зона	90,14	0,12
Пољопривредно земљиште	18701,42	25,68
Шумско земљиште	50403,64	69,20
Експлоатација минералних сировина	771,15	1,06
Рудно земљиште	41,62	0,06
Депонија индустријског отпада и проширење вањског одлагалишта	183,88	0,25
Заштитни појас и рекултивисане површине	352,16	0,48
Водене површине	116,76	0,16
Планирана акумулација	456,52	0,63
УКУПНО	72836,23	100

НП "Сутјеска" заузима површину од 1950,88 ha док планирано проширење НП износи 2173,68 ha. Паркови природе Бјеласница (6647,17 ha) и језеро Клиње – Мушница (2013,51 ha) заузимају 8660,68 ha, а подручја управљања стаништем горњи ток Неретве (4870,47 ha) и дио Гатачког поља (2448,75 ha) покривају простор од 7319,22 ha.

Експлоатациона поља (Грачаница, Поникве, Геља Љут) обухватају 9628,22 ha.

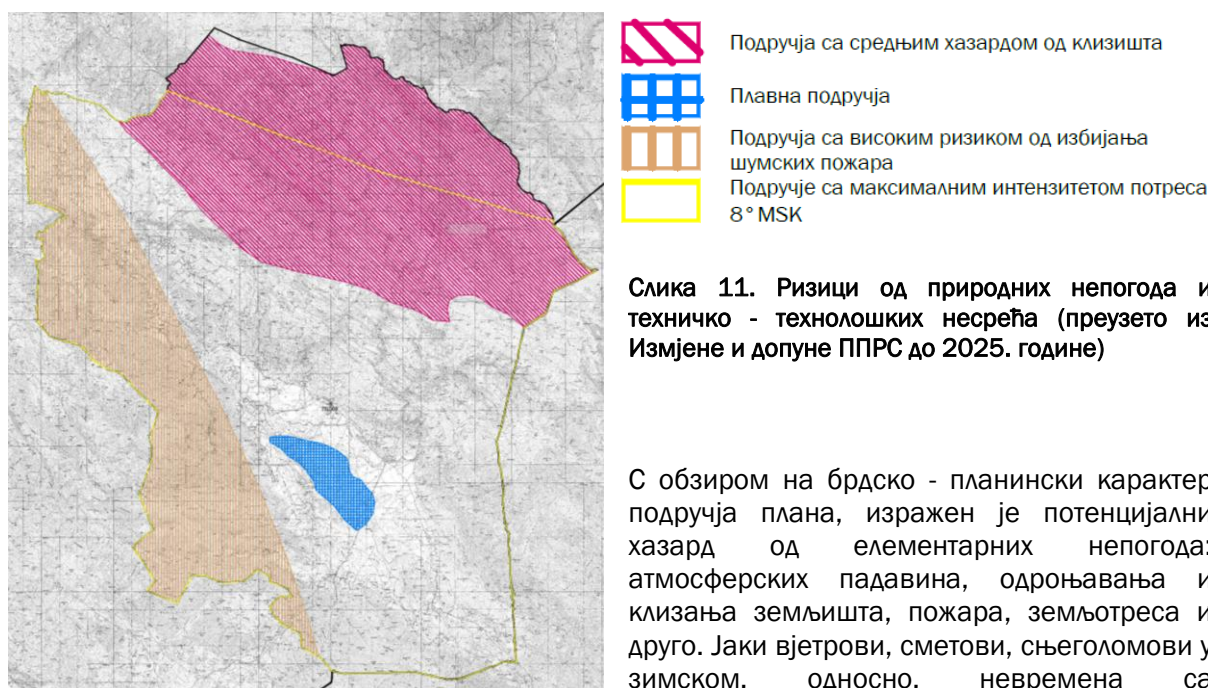
Дијаграм 2. Структура намјене површина на територији општине

VII УНАПРЕЂИВАЊЕ ДЕВАСТИРАНИХ И УГРОЖЕНИХ ЗЕМЉИШТА

ЗАШТИТА ОД ЕЛЕМЕНТАРНИХ НЕПОГОДА И ПОЖАРА

Неопходан предуслов за адекватну заштиту је институционална организованост. Она не смије бити спроведена на локалним принципима (елементарне непогоде не познају административне границе), али територијално мора бити организована и дистрибуирана према простору који се штити. Од посебног значаја је успостављање јединственог информационог система о простору као ефикасне мјере и средства за планирање, управљање и усмјеравање конкретних активности у ванредним ситуацијама.

Слика 11. Ризици од природних непогода и техничко - технолошких несрећа (преузето из Измјене и допуне ППРС до 2025. године)

С обзиром на брдско - планински карактер подручја плана, изражен је потенцијални хазард од елементарних непогода: атмосферских падавина, одроњавања и клизања земљишта, пожара, земљотреса и друго. Јаки вјетрови, сметови, сњеголомови у зимском, односно, невремена са електричним пражњењима, олује, и слично у љетном периоду угрожавају живот становништва. С обзиром на велику шумовитост подручја, пожари и угроженост од биљних и животињских шумских штеточина представљају значајну пријетњу.

У области заштите од елементарних непогода потребно је предузети сљедеће мјере:

- стриктна примјена прописа о асеизмичкој градњи;
- регулација и измјештање водотока Мушница;
- стриктна примјена противпожарних прописа са нарочитим нагласком на урбанистичку регулацију (урбанистичке мјере заштите);
- изградња противпожарних путева.

ЗАШТИТА ОД ЗЕМЉОТРЕСА

У погледу одбране од земљотреса, а у складу са принципима превенције, обавезна је примјена важећих сеизмичких прописа при санацији постојећих и изградњи нових објеката. Обим и садржај сеизмолошке документације дефинише се у зависности од категорије објеката (према важећим правилницима из ове области) и врсте техничке документације која се израђује за ове објекте.

ЗАШТИТА ОД КЛИЗИШТА

Клизиште Чемерно је издвојено на листи високог ризика. Процијењене посљедице за клизиште Чемерно (*више од 20 - 30 клизишта може се десити једном у току године*) оцијењене су као тешке и озбиљне, са врло високом вјероватноћом, према чему су нужна одговарајућа прилагођавања.

Неопходно је санирање оних клизишта на којима ће материјална улагања бити оправдана, као и она која угрожавају значајне грађевинске и инфраструктурне објекте.

ЗАШТИТА ОД ТЕХНИЧКО - ТЕХНОЛОШКИХ НЕСРЕЋА (УДЕСА)

На основу процјене угрожености, извјештаја о безбједности и планова заштите од удеса привредних друштава и других правних лица са територије општине, надлежни органи и јединице локалне самоуправе, уз неопходну координацију и сарадњу са сусједним јединицама, дужни су израдити План заштите од удеса.

ЗАШТИТА И СПАШАВАЊЕ ОД НЕЕКСПЛОДИРАНИХ УБОЈНИХ СРЕДСТАВА И МИНА

Према подацима из 2008. године на територији општине евидентирани су минске сумњиве и ризичне површине. Сумњиве минске површине покривају 437,86 ha или 0,6 % површине општине, док ризичне минске површине покривају свега 3,19 ha или 0,004 % територије. Лоциране су, највећим дијелом, на простору насељених мјеста Башићи, Гацко, Друговићи, Кула, Ходинићи, Браниловићи и Мекавци.

У области заштите од неексплодираних убојних средстава и мина потребно је предузети сљедеће мјере:

- У координацији са ВН МАС – ом до краја временског хоризонта превести све сумњиве и ризичне минске површине у мински неконтаминиране површине на територији општине Гацко;
- Израдити планове транспорта експлозивних и запаљивих материја, као и планове заштите од техничких акцидентата.

ЗАШТИТА ОД РАТНИХ ДЈЕЈСТАВА

Уређење простора општине за потребе одбране и заштите од ратних разарања засниваће се на важећем Закону о одбрани Босне и Херцеговине. У складу са утврђивањем степена угрожености насељених мјеста, заштитне објекте у насељима планирати у складу са степеном угрожености.

Саобраћај и везе као кључни фактори развоја подручја, истовремено су и основни услови за организовање одбране и заштите од ратних разарања. Диференцирана мрежа општинских путева представља важан елемент одбране и заштите од ратних разарања.

У области заштите од ратних дејстава потребно је предузети сљедеће мјере:

- изградња намјенског склоништа основне заштите у насељеном мјесту Гацко са капацитетом од 500 лица;
- одредити склоништа допунске заштите, првенствено у објектима предузећа, као и у адекватним природним објектима;
- израдити планове за склањање људи и материјалних добара.

Склоништа основне заштите планирати и пројектовати у свему према Правилнику о техничким нормативима за склоништа.

Генерално, склоништа треба да се предвиђају ван габарита стамбених објеката у језгри функционалних и просторних цјелина, тако да се у њиховим просторима могу предвидјети и неки од садржаја насеља.

Функционални и просторни третман склоништа треба да буде такав да омогућава двонамјенско коришћење:

- потенцијални број корисника заштите у простору склоништа је око 40% популације,
- укупна величина потребног простора добије се из норматива: 0,6 m²/кориснику.

VIII ЗАШТИТА ПРИРОДЕ, КУЛТУРНО – ИСТОРИЈСКОГ НАСЉЕЂА, ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Стављање под заштиту одређених објеката локалитета или комплекса природних или културно - историјских вриједности у контексту просторног планирања подразумијева класификацију по степенима, односно, категоријама заснованим на законским прописима.

Просторним планом се предвиђа пуна заштита свих објеката локалитета и комплекса. Такође, покреће се иницијатива да се постојеће природне и културно - историјске вриједности на подручју општине наредним активностима, у мјери која одговара категорији споменичке вриједности, штите, чиме ће бити спријечени могући сукоби у простору код доношења и реализације развојних програма.

Нови развојни програми требају користити затечене и сачуване вриједности и интерполирати их у нова рјешења у најафирмативнијем смислу.

1. ЗАШТИЂЕНА ПОДРУЧЈА ПРИРОДЕ

Прије 1992. године на подручју општине Гацко под заштитом Републичког завода за заштиту културно - историјског и природног насљеђа СР БиХ била су сљедећа природна добра:

- Национални парк Сутјеска - дио (површина 1950,88 ha);
- Геоморфолошки споменик природе језеро Клиње;
- Геоморфолошки споменик природе извор Придворице са ријеком, до ушћа у Неретву (Рјешење Завода бр. 08–277/1–58);
- Геоморфолошки споменик природе извор Горњи Крупац и ријека до ушћа у Неретву, испод Думош планине (Рјешење Завода бр. 08–279/58);
- Геоморфолошки споменик природе Чељина пећина, изнад извора Придворице (Рјешење Завода бр. 08–278/1–58);
- Геоморфолошки споменик природе ријека Мушница.

Такође, као природне ријеткости и љепоте БиХ у том периоду су заштићене и клисуре на Неретви - Чељина, Градина, Мрка Стијена, Крстац, Хотовска Брда, Велетин (Рјешење Завода бр. 08–283/1–58). Од наведених клисура на ријечи Неретви, клисуре Чељина и Крстац се налазе на подручју општине Гацко.

Влада Републике Српске је 2013. године на иницијативу Републичког завода за заштиту културно - историјског и природног насљеђа донијела Одлуку о заштити споменика природе "Пећина Ћатло" (Службени гласник РС, 35/13). Сама пећина Ћатло се налази на подручју општине Билећа, а зона заштите улази и на подручје општине Гацко (насељено мјесто Церница).

Концепција развоја заштите и унапређења природних вриједности општине Гацко подразумијева:

- заштиту и одрживо кориштење природних добара и ресурса што је основа будућег привредног развоја општине Гацко,
- развој заштићених природних цјелина са посебним освртом на еколошки осјетљива подручја, као и повећање површина заштићеног природног добра,
- заштиту биодиверзитета кроз систем заштите природе у оквиру заштићених природних добара и заштите појединачних дивљих биљних и животињских врста,

- одговарајућу заштиту и очување биодиверзитета кроз укључивање у свјетске и европске еколошке мреже,
- заштиту и кориштење природних добара према европским стандардима, конвенцијама и декларацијама које се односе природне компоненте.

Заштиту и управљање природним добрима неопходно је ускладити са важећим законским и подзаконским актима који регулишу питања заштите биодиверзитета и природе према европским стандардима, гдје је практичну заштиту потребно проводити у контексту шире заштите простора, заједно са културним добрима. Планска рјешења заснована су на приједлогу заштите нових и задржавању, односно унапређењу већ заштићених подручја.

У погледу заштићених природних добара, Просторни план Босне и Херцеговине (1981 - 2000. година) је на подручју општине Гацко планирао проширење Националног парка Сутјеска, те издвајање парка природе Бјеласница.

Измјенама и допунама Просторног плана Републике Српске до 2025. године на подручју општине је планирано проширење Националног парка Сутјеска (Волујак и Лебршник), те издвајање паркова природе (категорија V): језеро Клиње - Мушница и Бјеласница. Као подручја управљања стаништем (категорија IV) су планирани горњи ток Неретве и Гатачко поље - дио.

Као планирани геоморфолошки споменици природе²⁴ на подручју општине Гацко се још могу издвојити значајније пећине:

- Дабојева пећина, Сомина,
- Добрељска пећина (Гарева пећина),
- Пећина Ћатла, Лебршник,
- Пећине Голубинке, Вучево,
- Орловића пећина, Заградци,
- Пећина (естевела), Луковице,
- Шпиља Добрељи,
- Врелска пећина, Црвена греда,
- Вилина пећина, Лебршник,
- Вилина пећина, Кључ,
- Пећина Звокотуша, Градина,
- Јама ПБЛ373 Бјеласница (најдубља јама у РС).

Од предложених ЕМЕРАЛД подручја (еколошка мрежа подручја од посебног интереса за заштиту према Бернској конвенцији), на простору општине Гацко се налазе у цјелости Гатачко Велико поље (8527 ha), а дијелом и горњи ток Неретве, те комплекс Маглић - Волујак - Зеленгора.

Укупна површина под заштићеним природним добрима на крају планског периода на територији општине Гацко износиће 20213,66 ha, што ће чинити чак 27,75 % површине општине.

Посебан облик интеграције културног наслеђа и природног окружења представљају заштићени културни пејзажи. На подручју општине планира се формирање заштићеног културног пејзажа "Придворица" (подручје насељених мјеста Придворица и Игри) са површином од 51,07 ha.

²⁴ Сви постојећи геоморфолошки споменици природе су наведени у Документационом основу плана у дијелу **Заштићени простори; Друге природне вриједности (добра)**.

На листи одабраних NATURA 2000 подручја на територији Републике Српске, налази се и Баба - Бјеласница тип А²⁵, површине 101,02 km², Гатачко поље тип С (39,94 km²), Лебршник тип В (27,63 km²), Маглић - Вољујак - Зеленгора тип С; 470,72 km².

НАЦИОНАЛНИ ПАРК "СУТЈЕСКА"

У Документационом основу плана је наведено да је сјеверни дио општине Гацко у обухвату НП "Сутјеска" (1950,88 ha). Измјенама и допунама Просторног плана Републике Српске до 2025. године је планирано његово проширење у укупној површини од 2173,68 ha.

Потребно је нагласити да се Законом о Националном парку "Сутјеска"²⁶ уређују границе, режими заштите, питања управљања, заштите и развоја националног парка.

---

²⁵ тип А = SPA (специјална заштићена подручја или подручја која су намијењена за заштиту птичијих врста које су наведене у Анексу I Директиве о птицама, а могу се пронаћи у РС)

тип В = рSCI (подручја од важности за заједницу - подручја у складу са Директивама о стаништима)

тип С = SPA/рSC (подручја која испуњавају услове Директиве о птицама и Директиве о стаништима)

²⁶ Закон о Националном парку Сутјеска (Службени гласник РС, 121/12)

2. ЗАШТИТА КУЛТУРНО – ИСТОРИЈСКОГ НАСЉЕЂА

У оквиру документа "Валоризација културно - историјског и природног наслеђа општине Гацко" дефинисане су зоне заштите градитељског наслеђа општине Гацко.

Прва зона заштите је утврђена за простор око цркве у Срђевићима и Трг Сава Владиславића у градском насељу Гацко. У овој зони не дозвољава се нова градња, осим рестаурације валоризованих вриједних објеката уз враћање њиховог аутентичног изгледа, а према архивској, фото и техничкој документацији, те детаљних пројеката по условима заштите. Предвиђа се хортикултурно уређење са циљем да се врати некадашњи изглед овом простору. У првој зони заштите уклањају се сви објекти који су у колизији са изгледом тог простора. Све интервенције у првој зони заштите захтијевају елаборат истраживања, детаљне мјере заштите, те пројекат, а затим сагласност службе заштите.

Друга зона заштите обухвата дијелове Немањине улице, Улица херцега Стефана и војводе Богдана Зимоњића у градском насељу Гацко, те простор око сакралних објеката који имају архитектонску вриједност. У овој зони заштите дозвољава се рестаурација вриједних објеката уз поштивање њиховог аутентичног изгледа, архитектонског склопа, диспозиције, конструкције и материјала, те њихове примјерене ревитализације. У овој зони прописује се такође уклањање свих непланских импровизованих рјешења која нарушавају изглед тог простора. Овим степеном заштите дозвољава се и нова изградња, али поштујући висине, габарит и општу модуларну координацију са постојећом структуром, по систему интерполације (поштујући висине вијенаца постојећих вриједних објеката), те грађевинског материјала, нагиба крова и кровни покривач.

Трећа зона заштите обухвата све остале просторе. У овој зони поред рестаурације вриједних објеката и њихове ревитализације, те одређених интервенција прилагођавања појединих објеката амбијенту дозвољава се и нова градња са више слободног приступа, али и даље са поштивањем основних карактеристика околних простора, као и визура и осигуравањем цјеловитости са осталим зонама. Интервенције у другој и трећој зони захтијевају мјере заштите.

У овом документу су предложене конкретне мјере заштите и ревитализације објеката градитељског наслеђа на подручју општине Гацко. Ове мјере се односе на објекте у Автовцу, Гацку, Надинићима и Врби, те на конзервацију остатака куле Богдана Зимоњића на локалитету Пусто Поље у Данићима.

У временском хоризонту плана неопходно је стављање под званичну заштиту на нивоу Републике Српске и БиХ сљедећих споменика на подручју општине:

- Некрополе стећака са црквом св. кнеза Лазара Косовског - Придворица;
- Црква Силаска св. Духа - Гацко,
- Црква св. Димитрија - Домрке,
- Црква св. Николе - Добрељи,
- Црква св. Тројице - Југовићи,
- Црква св. Николе - Грачаница,
- Црква св. Николаја - Михољаче,
- Црква св. пророка Илије - Изгори,
- Црква св. Тројице - Гарева,
- Црква св. Василија Острошког - Автовац,
- Лучна брана Клиње.

Вриједне некрополе стећака у Придворици, те недавно обновљена црква св. кнеза Лазара Косовског условљавају потребу за формирањем заштићеног културног пејзажа "Придворица" који би представљао интеграцију богатог културног наслеђа и природног окружења. Његова површина би износила 51,07 ha.

3. ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Свака привредна експанзија и урбанизација неминовно са собом носе опасности по животну средину и њену деградацију. Да би се обезбједио адекватан квалитет животне средине, неопходно је спровести низ конкретних мјера заштите како би се већ постојећи квалитет одржао или да би се постојећа деградација довела на ниво одрживог.

Мјере се могу подијелити на правно - нормативне мјере, техничко - технолошке, просторно - планске, економске и друге.

Генералне мјере у области заштите животне средине су:

- Организационо и кадровско јачање система заштите животне средине;
- Доношење општих нормативно - правних аката Скупштине општине о заштити и унапређењу животне средине (општински план заштите природе; општински програм заштите ваздуха; општински план управљања чврстим отпадом), чиме треба се се обезбједи ефикасан и организован приступ реализацији приоритетних планских рјешења;
- Израда катастра загађивача и стално ажурирање од стране надлежних, при чему је нарочито важно установљивање мјерних пунктова загађивања и услова праћења загађивања;
- Забрана и ограничење градње објеката који су потенцијални загађивачи у зонама становања, друштвених, туристичко-рекреативних, просвјетних и других центара активности;
- Прилагођавање техничких и производних процеса у производњи енергије и индустрији захтјевима и условима заштите животне средине, како се штетни утицаји и загађења не би ширили на околину;
- Изградња система за пречишћавање отпадних вода за градско насеље;
- Уградња, контрола употребе и одржавање додатних и нових инсталација и уређаја за пречишћавање загађених отпадних гасова (прије свега ТЕ Гацко);
- Правилан избор локације, нарочито производних објеката, уз поштовање мезоклиматских и микроклиматских карактеристика простора;
- Формирање санитарних заштитних зона и заштитних растојања око објеката са повећаним загађивањем и ризиком за животну средину и здравље људи и око главних саобраћајница, при чему ширина заштитних зона зависи од степена могућег загађења;
- Рекултивација и санација терена у току и после експлоатације минералних сировина (првенствено површински копови лигнита и каменоломи); израда техничке документације у складу са Законом о рударству и Законом о геолошким истраживањима;
- Санација депонија опасног и комуналног отпада;
- Спречавање недозвољене и неконтролисане експлоатације шума и вршење санације девастираних подручја;
- Заштита водног земљишта, уређење обала и вршење регулације водотока у циљу спречавања плављења;
- Довођење употребе пестицида, хербицида и вјештачких ђубрива, примјеном савремених агротехничких мјера, на ниво потрошње који ће истовремено задовољавати потребе у пољопривреди, али и стандарде заштите животне средине;
- Успостављање ефикасног система прикупљања чврстог отпада који би функционисао на што већем простору општине Гацко и тиме опслуживао већи број становника;
- Деминирање површина загађених минама и НУС – а;

- Повећавање учешћа финансирања заштите животне средине: мјере фискалне политике, издвајања доприноса из цијене производа и услуга, накнада за кориштење грађевинског земљишта, као и финансирања из новчаних накнада и казни за емитовање штетних продуката преко или у животну средину (из ових извора ће се обезбиједити прибављање материјалних средстава потребних за остваривање циљева заштите и унапређења животне средине);
- Едукација, развијање јавне свијести и унапређење приступа јавности информацијама и доношењима одлука из области заштите животне средине.

Спровођење ових и других мјера утицаће на смањење ризика и спречавање загађивања и деградације животне средине, као и на подизање постојећег квалитета животне средине, што ће се одразити и на подизање квалитета живљења уопште.

ЗАШТИТА ЗЕМЉИШТА

Деградација земљишта може бити посљедица природних и антропогених чинилаца који доводе до погоршања карактеристика земљишта и његових функција, а некада и до потпуног губитка.

Узроци антропогене деградације земљишта овога подручја су биолошки, хемијски и механички утицаји. Хемијска деградација настаје усљед хемијских загађивача који доспијевају у земљиште као резултат загађивања ваздуха и ацидификације земљишта, индустријског загађивања водотока, комуналних и пољопривредних отпадних вода, неконтролисаног одлагања чврстог отпада, као и на мјестима различитих акцидената.

Највећи извори деградације и загађивања земљишта на подручју општине Гацко су пепео са депоније, аероседименти, испуштање отпадних вода, кориштење хемијских средстава у пољопривредној производњи и неадекватно одлагање комуналног отпада.

Заштита земљишта ће се постићи спровођењем следећих мјера:

- Законско регулисање и заустављање процеса бесправне градње објеката и са тим повезаног процеса заузимања пољопривредног земљишта.
- Стручна примјена пестицида и минералних ђубрива и строга контрола њихове употребе од стране стручних служби (умањивање њиховог штетног дејства на измјене хемијског састава тла).
- Регулисање септичких јама градитељским захватима што ће смањити опасност од потенцијалног загађивања тла и подземних вода.
- Регулисање отпадних вода свих загађивача у циљу спречавања промјене хемизма тла и продирања загађивача у подземље.
- Примјена одговарајућих техничко-технолошких рјешења у термоелектрани и регулација транзитног саобраћаја, чиме ће се смањити утицај на аерозагађење, као и таложење чврстих материја из ваздуха на тло.
- Рекултивација и санација напуштених експлоатационих мјеста.
- Рекултивација вањског одлагалишта јаловине на локалитету Трноваче - Златице.
- Дефинитивна рекултивација некадашње депоније пепела у Дражљеву.
- Санација општинске депоније комуналног отпада Златице и дивљих депонија Автовац и Престрижени До.
- Спречавање нелегалне и неконтролисане експлоатације шума у циљу спречавања губитка земљишта.
- Деминирање подручја загађених минама (насељена мјеста Башићи, Гацко, Друговићи, Кула, Ходинићи, Браниловићи и Мекавци).

ОТПАД

У циљу збрињавања чврстог отпада из насеља, као и из индустрије, потребно је да се у складу са одговарајућим општим и локалним прописима уреде све депоније чврстог материјала, а нарочито треба да постоји посебан третман опасних материја и других специфичних врста отпада (медицински отпад, отпад животињског поријекла, грађевински отпад).

Санитарне регионалне депоније за одлагање отпада једно су од основних планских рјешења у области комуналне инфраструктуре предвиђене Просторним планом Републике Српске у циљу успостављања дјелотворног система управљања отпадом.

У складу са "PHARE" пројектом "Стратегија управљања чврстим отпадом у БиХ" израђеним под покровитељством Европске Уније, предложени су одређени макролокалитети, као и смјернице управљања чврстим отпадом на нивоу регија у БиХ у оквиру којих би се организовале санитарне регионалне међуопштинске депоније – регионални центри за управљање отпадом.

Стратегијом су предвиђена рјешења регионалних санитарних депонија на нивоу ентитета, као и на међуентитетском нивоу. У Републици Српској, према ентитетској варијанти, прикупљени отпад из општине Гацко, депоновао би се на регионалну санитарну депонију на подручју општине Гацко. Након урађене студије изводљивости Скупштина општине Гацко је донијела одлуку о прихватању локације *Метиљаве долине* као будуће локације регионалне санитарне депоније. За регију Источне Херцеговине је формиран регионални одбор за управљање чврстим отпадом и потписан уговор између представника јединица локалне самоуправе о обавезама према пројекту регионалне санитарне депоније.

Одређене врсте отпада захтијевају третман прије коначног одлагања, те су у складу са тим предвиђени центри за третман отпада. Одвајање и третирање индустријског отпада са подручја општине Гацко, према поменутој Стратегији, Просторном плану РС до 2015 и Измјенама и допунама овог документа (до 2025. године) било би на локалитету Мостар (међуентитетска варијанта), док би третирање и коначно одлагање медицинског отпада било на подручју општине Гацко.

Планирана мрежа регионалних центара за управљање посебним врстама отпада не искључује друге варијанте удруживања, што се тачно може утврдити међуопштинским споразумима и доношењем других (регионалних) концепција управљања отпадом.

Обзиром да на подручју општине Гацко постоје дивља одлагалишта отпада, то је процес њиховог уклањања потребно извршавати континуирано са осталим активностима из области заштите животне средине које ће помоћи спречавање настанка нових дивљих депонија чиме ће се истовремено смањити и ризици по људско здравље. У том погледу је веома важно санирање најзначајнијих дивљих депонија – Автовац и Престрижени До.

Квалитетно сакупљање, транспортовање и депоновање отпада могуће је како уз побољшавање и осавремењивање опреме и механизације локалног комуналног предузећа, тако и уз уређење постојеће депоније која ће задовољавати минималне услове за депоније (Правилник о садржају плана прилагођавања за постојећа постројења и уређаје за дјелатности управљања отпадом и активностима које предузима надлежни орган, Службени гласник РС, 39/05) до коначног рјешења регионалне санитарне депоније за одлагање отпада. Након изградње регионалне санитарне депоније потребно је извршити санацију постојеће депоније "Златице". Систем управљања отпадом подразумијева и процес рециклаже (локације за одвојено прикупљање рециклабилног отпада, сортирање отпада по врсти и материјалу, кориштење отпада за добијање енергије и секундарних сировина) који се

може увести након доказа о одрживости система у смислу постојања тржишта за рециклирани материјал.

ЗАШТИТА ВАЗДУХА

Иако генерална процјена квалитета ваздуха указује на прву класу квалитета на подручју већег дијела општине Гацко, могуће је констатовати присутност веома значајних извора потенцијалног загађења (првенствено РиТЕ Гацко).

У циљу заштите ваздуха неопходно је спровести следеће мјере:

- Смањење и спречавање емисије димних гасова у ТЕ Гацко (смањење емисије сумпор диоксида - мокри скрубер или суво одсумпоравање додатком креча; побољшавање технологије вишестепеног сагорјевања - реконструкција NO_x горионика; реконструкција постојећег или инсталисање новог система за отпашивање)
- Развој система топлификације градског насеља (планирати централизовано загријавање стамбеног простора, индустријских предузећа, јавних установа).
- Повећавање енергетске ефикасности, веће кориштење обновљивих извора енергије, те унапређење шумских екосистема у циљу смањивања емисије.
  - Изналажење и реализација архитектонских, грађевинских и хортикултурних рјешења између саобраћајница, стамбених и радних зона и објеката у плановима нижег реда.
  - Вршење контроле возила на техничком прегледу сагласно прописима о безбједности саобраћаја у односу на дозвољене количине издувних гасова.
  - Стварање катастра загађивача подручја у циљу боље контроле квалитета ваздуха, који треба динамички обнављати.
  - Успостављење мониторинга квалитета ваздуха за праћење основних загађујућих материја (SO₂ и чађ, таложне материје, суспендоване честице, и СО и NO_x) на подручју цијеле општине.
  - Повремено мјерење карактеристичних загађујућих материја из саобраћаја.
  - Повремено мјерење специфичних загађујућих материја из индустријских и других производних објеката који угрожавају квалитет ваздуха.
  - Предвиђање максималног озелењавања слободних површина, како јавних површина, тако окућница индивидуалних стамбених објеката у плановима нижег реда.
  - Успостављење заштитних дрвореда и других видова чврстих баријера приликом пројектовања и извођења саобраћајница за заштиту од индивидуалних гасова, прашине и буке из саобраћаја.
  - Ономогућавање третмана чврстог отпада непрописним спаљивањем (долази до емисије штетних гасова).
  - Обезбјеђење комуналне хигијене.

ЗАШТИТА ВОДА

Вода је један од основних природних елемената без којег је немогуће замислити живот на земљи. Физичке особине воде као што су биолошка активност, односно способност растварања и апсорпције хемијских и различитих прашкастих неорганских материја, указују на чињеницу да је материју као што је вода веома тешко заштити.

С обзиром да јужни дио општине Гацко карактерише готово потпуна безводност, неопходно је посветити посебну пажњу очувању квалитета вода, те смањењу и елиминисању постојећих и потенцијалних извора негативних утицаја на квалитет вода.

У циљу заштите вода неопходно је спровести следеће мјере:

- Обезбјеђење квалитетне воде за водоснабдијевање становништва и остале намјене одржавањем опреме и провођењем мониторинга.
- Довођење и одржавање водотока Мушница, Грачаница, Заломка, Неретва и Сутјеска у прописаној категорији квалитета (прва категорија, према Уредби о класификацији вода и категоризацији водотока - Службени гласник РС, 42/01).
- Доградња постојеће и изградња нове канализационе мреже у урбаном подручју Гацко, приградским насељима и Автовцу.
- Изградња уређаја за пречишћавање отпадних вода за потребе градског насеља Гацко и приградских насеља.
- Формирање регионалне санитарне депоније на локалитету Метиљаве долине.
- Изградња санитарно исправних септичких јама.
- Успостављање заштитних зона, првенствено зоне санитарне заштите, око изворишта Вратло и Срњ.
- Заштита акумулација Клиње и Врба, те регулација и измјештање водотока Мушница у циљу спречавања плављења.
- Спречавање одлагања отпада у Мушницу и акумулације.
- Санација постојећих дивљих депонија уз водотоке и акумулације.
- Успостављење сталног мониторинга квалитета површинских вода (Мушница, Неретва, Сутјеска и акумулације).

ЗАШТИТА ОД БУКЕ

- Праћење нивоа буке у градском насељу, у зони саобраћајница, те у окружењу РиТе Гацко и индустријских зона.
- Постављање заштитних баријера дуж саобраћајница и око објеката са повишеним нивоом буке.

В. ОДРЕДБЕ И СМЈЕРНИЦЕ ЗА ПРОВОЂЕЊЕ

I ПРАВИЛА УРЕЂЕЊА, КОРИШТЕЊА И ГРАЂЕЊА

С обзиром да Просторни план служи и за непосредну израду и издавање локацијских услова, у Плану се дају обавезујућа правила грађења и уређења простора, те општи урбанистичко - технички услови.

Овим правилима²⁷ се дефинишу општа правила, услови и елементи за формирање и уређење грађевинских парцела, за утврђивање регулационе и грађевинске линије, међусобног положаја, висине и спољног изгледа објекта, као и други елементи неопходни за спровођење Плана, а односе се на све намјене у оквиру грађевинског, пољопривредног, шумског, рудног и водног земљишта.

Планом су дати принципи и правила грађења за:

- регулисање грађења у урбаним подручјима и грађевинским рејонима за које се не предвиђа израда урбанистичких, зонинг и регулационих планова за дио или цјелину урбаног подручја;
- регулисање грађења и уређења на пољопривредном, водном, рудном и шумском земљишту;
- регулисање грађења и услови уређења за инфраструктурне објекте и системе;
- као оријентација код израде спроведбених докумената просторног уређења за дио или цјелину урбаних подручја сеоских насеља.

Правила грађења односе се на целокупан обухват плана, осим за оне дијелове који су предвиђени да се третирају нижим просторно планским документима - урбанистичким планом и спроведбеним плановима (зонинг план, регулациони план, урбанистички пројекат и план парцелације).

1. ПРАВИЛА ГРАЂЕЊА ЗА УРБАНА ПОДРУЧЈА И ГРАЂЕВИНСКЕ РЕЈОНЕ ЗА КОЈЕ НИЈЕ ПРЕДВИЂЕНА ИЗРАДА УРБАНИСТИЧКИХ, ЗОНИНГ И РЕГУЛАЦИОНИХ ПЛАНОВА

У оквиру ових подручја, планом се дефинишу **општа правила и посебна правила** којим се регулише изградња и режими кориштења земљишта.

ОПШТА ПРАВИЛА

Намјена простора

На постојећем и планираном грађевинском подручју (урбана подручја и грађевински рејони) регулише се изградња објеката са стамбеном намјеном, пословном, стамбено - пословном намјеном, вишепородичних стамбених објеката (са мах. 9 стамбених јединица), те економских објеката пољопривредних и мјешовитих домаћинстава.

У оквиру ових зона предвиђена је претежно индивидуална стамбена градња са могућим економским и производним дијелом, која највише и егзистира у простору и дефинисана је као сеоско домаћинство²⁸.

²⁷ Правилима урбанистичке регулације дефинисани су урбанистички показатељи (намјена, коефицијент изграђености, коефицијент заузетости, спратност) и други плански елементи за одређивање величине, облика и површине објекта и начина његовог позиционирања на парцели. Правилима парцелације дефинисани су плански елементи за одређивање величине, облика и површине грађевинске парцеле као и регулациони или нивелациони елементи за њено обиљежавање.

²⁸ Домаћинства су претежно организована у три дијела: стамбени дио, економски дио и окућница.

Пословање у оквиру основне намјене подразумијева: услуге, привређивање, јавне намјене, објекте комуналне и друге инфраструктуре.

Јавне намјене у оквиру основне намјене

У оквиру грађевинског подручја - рејона, могу се градити (у јавном или приватном власништву) и објекти јавне намјене: образовање, дјечија и социјална заштита, здравство, култура, информисање, спорт и рекреација, али само под условом да задовоље све нормативе и критеријуме за одговарајућу дјелатност и услове непосредног окружења.

Компатибилне намјене (као пратеће/мјешовите и основне на парцели) могу се градити под условом да парцела својом величином, обликом, конфигурацијом терена и условима за прикључак на саобраћајну и комуналну инфраструктуру пружа те могућности, уз услов обезбјеђења свих функција објекта у оквиру основне парцеле, као и намјена у окружењу.

Није дозвољена намјена објеката који могу да угрозе основну намјену са било ког аспекта. Забрањене су све дјелатности које би угрозиле изворишта водоснабдијевања и животну средину буком, вибрацијама, гасовима, мирисима, отпадним водама и другим штетним дејствима, као и објекти који по архитектонско грађевинском склопу не одговарају карактеру захвата.

Типологија објеката

Грађевинске линије према сусједним парцелама дефинишу типологију објеката:

- слободностојећи, слободностојећи двојни;
- у непрекинутом низу и
- у прекинутом низу или једнострано узидани ("двојни") - објекат на парцели додирује само једну бочну линију грађевинске парцеле.

Општа правила парцелације

Грађевинска парцела мора имати излаз на јавну површину, односно, улицу, непосредно или преко приступног пута.

Грађевинска парцела (планирана и постојећа) има површину и облик који омогућава изградњу објекта у складу са правилима о грађењу и техничким прописима.

Положај објекта на парцели

Положај објекта на парцели дефинише се грађевинском линијом у односу на:

- регулацију улице,
- границе сусједних парцела.

Удаљеност грађевинске линије објекта од регулационе линије:

Растојање грађевинске од регулационе линије аутопута, брзог, магистралног, регионалног и локалног пута одређује се на основу Закона о јавним путевима (Службени гласник РС, бр. 89/13).²⁹

За магистралне путеве, растојање између грађевинске линије и регулационе линије пута износи 20 м, док за регионалне путеве, растојање износи 10 метара.

Растојање грађевинске од регулационе линије локалних путева, износи мин 5,0 м.

Растојање грађевинске од регулационе линије некатегорисаних путева, износи мин 5,0 м.

²⁹ За аутопутеве и брзе путеве, растојање између грађевинске линије и регулационе линије пута износи 20 м.

Уколико постојећи објект (квалитетан) дијелом излази испред планом дефинисане грађевинске линије (односи се на објекте уз локалне и некатегорисане путеве), задржава се уз могућу реконструкцију, адаптацију и санацију, уколико не омета саобраћајну прегледност или сусједа на планираној грађевинској линији, а доградња, изградња и надоградња су могуће само иза планом дефинисане грађевинске линије.

За објекте који имају индиректну везу са јавним путем преко приватног пролаза, грађевинска линија се утврђује кроз локацијске услове. Положај објекта у односу на границе сусједне парцеле је минимално 2,5 m.

Све грађевинске линије у границама парцеле морају бити постављене тако да не ометају функционисање објекта на парцели, инфраструктурну мрежу, као и објекте на сусједним парцелама.

Коефицијенти

Коефицијент заузетости (искориштености) и коефицијент изграђености дефинишу односе објекта и парцеле. Обзиром на неуједначену изграђеност у оквиру постојећих домаћинстава, а у случају да је постојећи проценат изграђености парцела (или други урбанистички параметар) већи од датих максималних вриједности, задржава се постојећа изграђеност без могућности повећања.

Правила за постојеће објекте

За изграђене објекте чија је међусобна удаљеност и растојање од граница парцеле мања од вриједности утврђених овим правилима, у случају реконструкције, на странама ка сусједу није дозвољено постављати отворе ниског парапета.

Уколико је постојећи објект мањи од могућег планираног, на основу коефицијената датих овим Планом, могућа је доградња, односно надоградња, уколико се може обезбиједити потребан број паркинг мјеста на парцели, уз поштовање сљедећег услова:

- надоградња и доградња мора бити изведена у складу са постојећим објектима (грађевинске линије ка регулацији и сусједним објектима).

Приступ и смјештај возила

Смјештај возила за основну и пратећу намјену, искључиво је на парцели, уз препоруку да се мирујући саобраћај (паркирање и гаражирање) реализује у оквиру објекта (основног или помоћног) према намјени.

Правила за архитектонско обликовање објекта

Објекти који су у режиму заштите непокретних културних добара или се налазе у зони заштите, усклађују се са условима надлежног Републичког Завода за заштиту културно – историјског и природног наслеђа.

Објекти се раде квалитетно од стандардних материјала и носе обиљежја своје намјене.

Уређење парцеле

Основно уређење обухвата нивелацију, зелене површине, партер и одводњавање.

Парцела се уређује у свему према намјени поштујући обликовне вриједности предјела уз употребу аутохтоног зеленила и максималну примјену природних материјала у обради партера. Минимални проценат зелених површина на парцели износи 20% укупне површине парцеле.

Терен се уређује уз максимално очување конфигурације, а у случајевима неопходног каскадирања примјењивати терасе, шкарпе, насипе и потпорне зидове обрађене природним

материјалима, уз услов да не мијењају природно отицање воде на штету сусједних грађевинских парцела и објеката. Одводњавање са грађевинске парцеле вршити слободним падом или риголама према путу, тј. улици. Површинске воде са једне парцеле не могу се усмјеравати према другој парцели.

Правила за ограђивање грађевинске парцеле

Грађевинске парцеле могу се ограђивати зиданом оградом до максималне висине од 0,90 m (рачунајући од коте терена или тротоара у централним дијеловима насеља) или транспарентном оградом до висине од 1,40 m.

Ограда грађевинских парцела привредних и комерцијалних објеката (радни и пословни објекти производно - пословних зона, складишта, радионице и сл.) може бити зидана или транспарентна до максималне висине 2,20 m.

Парцеле чија је ката нивелете виша од 0,90 m од сусједне, могу се ограђивати транспарентном оградом до висине од 1,40 m која се може постављати на подзид чију висину одређује надлежна општинска служба.

Сусједне грађевинске парцеле могу се ограђивати "живом" (зеленом) оградом која се сади у осовини границе грађевинске парцеле или транспарентном оградом до висине 1,40 m (или евентуално пуном зиданом оградом до висине 1,40 m уз сагласност сусједа).

Ограђивање грађевинских парцела за намјене које се по закону ограђују врши се на начин који је утврђен правилником.

Ограђивање парцеле изводити на начин да се сви дијелови ограде налазе унутар габарита парцеле.

Основни безбједносни услови везани су за примјену сеизмичких и противпожарних прописа. Код већих радова потребно је извршити испитивања стабилности терена посебно за објекте преко 400 m² бруто грађевинске површине (БГП) (елабораат о геотехничким и геомеханичким карактеристикама земљишта).

ПОСЕБНА ПРАВИЛА

СТАНОВАЊЕ У СЕОСКИМ НАСЕЉИМА (ван општинског центра)

Село је дио јединице локалне самоуправе чије се становништво претежно бави пољопривредом.

Основна намјена је становање и дефинишу се правила изградње за стамбене објекте пољопривредних, мјешовитих и непољопривредних домаћинстава. То су углавном појединачно изграђени објекти на засебним парцелама.

Компатибилне намјене: (које се могу наћи као пратеће и доминантне на парцелама) су:
Пословање: услужне дјелатности, туристичке услуге, занатске услуге, вјерски објекти, мјешовито пословање, привређивање - производни погони који су еколошки и функционално могући према законским прописима који регулишу заштиту животне средине, тј. производња најнижег нивоа (мала привреда, производно занатство, мали производни погони, тзв. "породична предузећа" - посебно дјелатности прилагођене захтјевима пољопривредне производње, у оквиру развоја заснованих на коришћењу локалних ресурса). Дозвољене дјелатности, врста и капацитет, дефинишу се у зависности од карактера цјелине, услова за прикључак на инфраструктуру, заштите животне средине.

Јавне намјене (у јавном или приватном власништву): образовање и васпитање, социјална заштита, здравство, култура, информисање, спорт и рекреација, зеленило под условом да задовоље све нормативе и критеријуме за одговарајућу дјелатност и услове непосредног окружења.

На једној грађевинској парцели се може градити више објеката различите намјене, као и помоћни и пратећи објекти у функцији основне намјене, с тим да морају да буду испоштовани услови дефинисани правилима за изградњу појединих врста објеката.

Није дозвољена намјена објеката који могу да угрозе животну средину буком, вибрацијама, гасовима, мирисима, отпадним водама, и другим штетним дејствима, као и објекти који по архитектонско - грађевинском склопу не одговарају карактеру захвата и по захтјеву за инфраструктурно опремање могу угрозити основну намјену на парцели и окружењу.

ПРАВИЛА ЗА ПОРОДИЧНЕ СТАМБЕНЕ ОБЈЕКТЕ

Основни тип изградње

Објекти се граде као слободностојећи или двојни.

Величина парцеле

- за непољопривредна домаћинства - мин. 400 m²
- за мјешовита домаћинства - мин. 600 m²
- за пољопривредна домаћинства - од 800 m² - 2000 m²

Ширина фронта грађевинске парцеле

- за непољопривредна домаћинства - мин. 12,0 m;
- за мјешовита и пољопривредна домаћинства - мин. 15,0 m;
- минимална ширина економског приступног пута на парцели је 3,5 m;
- најмања ширина приступног стамбеног пута је 2,5 m.

Код препарцелације и парцелације по дубини, минимална ширина пролаза је 3,5 m.

На грађевинској парцели чија је површина или ширина мања од најмањих дозвољених вриједности, може се локацијским условима утврдити изградња или реконструкција објекта спратности до П+1, коефицијента изграђености до 0,6 и степена заузетости до 0,4.

Положај објекта на парцели

Растојање грађевинске од регулационе линије саобраћајница - према општим правилима грађења.

Међусобна удаљеност спратних сеоских стамбених објеката је пола висине вишег објекта, а не мање од 6,0 m, а приземних слободностојећих минимално 4,0 m. За изграђене сеоске објекте, уколико се надограђују, а који су међусобно удаљени мање од 3,0 m, не могу се на сусједним странама предвиђати отвори стамбених просторија.

За сеоске објекте који имају индиректну везу са јавним путем, преко приватног пролаза, међусобна удаљеност, растојање од сусједне парцеле, као и удаљење грађевинске од регулационе линије, утврђује се Локацијским условима, према врсти изградње и примјеном претходних правила.

Коефицијенти

- коефицијент изграђености - мах. 0,8
- коефицијент заузетости - мах. 0,6
- зелене површине - мин 30% површине парцеле.

Спратност објекта

- мах. П+1+Пк (приземље, спрат и поткровље).

Приступ и смјештај возила

Смјештај возила за основну и пратећу намјену је искључиво на парцели, уз препоруку да се претежни капацитет реализује у оквиру објекта (основног или помоћног објекта). Паркинг просторе радити комбиновано са високим зеленилом.

ПРАВИЛА ЗА ВИШЕПОРОДИЧНЕ СТАМБЕНЕ ОБЈЕКТЕ У НАСЕЉУ

Основни тип изградње

Објекти се граде као слободностојећи.

Величина парцеле

- за вишепородичне стамбене објекте - мин. 1.000 m²

Ширина фронта грађевинске парцеле

- за вишепородичне стамбене објекте - мин. 18,0 m;
- минимална ширина економског приступног пута на парцели је 3,5 m;
- најмања ширина приступног стамбеног пута је 3,5 m.

Положај објекта на парцели

Растојање грађевинске од регулационе линије путева - према општим правилима грађења.

Међусобна удаљеност спратних објеката је пола висине вишег објекта, а не мање од 6,0 m.

За објекте који имају индиректну везу са јавним путем, преко приватног пролаза, међусобна удаљеност, растојање од сусједне парцеле, као и удаљење грађевинске од регулационе линије, утврђује се локацијским условима, према врсти изградње и примјеном претходних

правила.

Коефицијенти

- коефицијент изграђености - максимално 1,20;
- коефицијент заузетости - максимално 40%.

Спратност објекта

- максимална спратност објекта П+2+Пк.

Приступ и смјештај возила

Смјештај возила за основну и пратећу намјену је, искључиво, на парцели, уз препоруку да се мирујући саобраћај (паркирање и гаражирање) реализује у оквиру објекта (основног или помоћног). Паркинг просторе радити комбиновано са високим зеленилом.

ПРАВИЛА ЗА ИЗГРАДЊУ ПОМОЋНИХ И ЕКОНОМСКИХ ОБЈЕКТА НА ПАРЦЕЛИ И ОРГАНИЗАЦИЈУ ДВОРИШТА ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДОМАЋИНСТВА

На великом броју парцела, присутни су поред стамбених и помоћни објекти, као и елементи пољопривредног домаћинства, тј. економског дворишта. Наведене објекте могуће је планирати под условима да се задовоље сви хигијенски захтјеви и прописи.

Парцеле пољопривредног домаћинства садрже:

- стамбено двориште: објекти за становање и помоћни објекте уз стамбени објекат (љетња кухиња, гаража, остава, радионица, надстрешница и сл.).
- економско двориште уређује се према врсти пољопривредне производње и садржи економске и помоћне објекте. Економски објекти су објекти за смјештај стоке, производни објекти, објекти за прераду пољопривредних производа, објекти за складиштење пољопривредних производа, а помоћни - гараже и надстрешнице за пољопривредну механизацију, машине и возила. Економско двориште се обавезно ограђује.
- изузетно, економско двориште се може постављати уз јавни пут, а економски објекти на грађевинској линији (ако су на нижој коти од стамбеног дворишта), чије се растојање од регулационе линије утврђује општим правилима урбанистичке регулације, увећаним за најмање 3 м зеленог појаса.
- најмања ширина приступног економског пута на парцели је 3,5 м, а приступног стамбеног пута је минимално 2,5 м;
- могуће је формирати посебну грађевинску парцелу за економски дио и посебну грађевинску парцелу за стамбени дио уз услов да се обезбиједи прилазни пут и да у економском дијелу егзистира објекат привређивања.
- растојање грађевинске од регулационе линије путева - према општим правилима грађења.
- на парцели са нагибом терена према локалном путу (наниже), у случају нове изградње, стамбено двориште се поставља на највишој коти; економски објекти се постављају на грађевинској линији, чије се растојање од регулације повећава за најмање 3,0 м зеленог појаса у односу на правила за положај грађевинске линије стамбених објеката.
- на парцели са нагибом терена од локалног пута (навише), у случају нове изградње, стамбено двориште се поставља на највишој коти, уз локални пут.
- помоћни објекат се гради иза грађевинске линије основног објекта или у линији с њим, са удаљеношћу од сусједне парцеле мин. 3 м. У оправданим случајевима се може одобрити мање растојање од границе парцеле, али не мање од 1 метар. У оправданим случајевима, подразумијева се да објекат није могуће другачије

позиционирати усљед избјегавања заштитних зона, заштитних инфраструктурних појасева, заштићених природних и културних вриједности, неповољних дијелова терена за изградњу (стрмине, забарења и др.). Обавезни услови за одобрење растојања мањег од 3 метра су:

- да је задовољен услов минималне удаљености од постојећег или планираног објекта на сусједној парцели или да сусједна парцела није намијењена за изградњу (пољопривредно, шумско, водно земљиште),
  - да су задовољени противпожарни услови,
  - да окупница пада у парцелу,
  - да је обезбијеђена сагласност власника сусједне парцеле.
- партерни објекат је специфичан отворени или затворени објекат партерног програма: баштенски павиљон, тријем и сл. Може се градити на грађевинској линији основног објекта.

Спратност објекта

- економски објекти - максимална спратност је (По)+П(ВП)+Пк.

Опремљеност парцеле подразумијева сљедеће:

- објекти за држање стоке и нужници морају да имају санитарно исправну септичку јаму, уз обезбјеђено одвођење воде или њено биолошко пречишћавање.
- ђубришне јаме морају, осим санитарно исправне септичке јаме, да имају и осочару.
- површинске или отпадне воде из економског дијела дворишта одводе се регулисано до ђубришне јаме, обавезно у случају када се економско двориште налази уз локални пут.

Међусобна удаљеност објеката:

- растојање ђубришта и пољског клозета од стамбеног објекта, бунара, односно, живог извора воде је минимално 20 m, и то само на нижој коти;
- минимално удаљење септичке јаме од стамбеног и других објеката на парцели, од објеката сусједних парцела објекта је минимално 6 m, а од границе сусједне парцеле минимално 3 m;
- међусобна растојања економских објеката различите врсте зависе од организације економског дворишта, с тим да се прљави објекти могу постављати само низ вјетар у односу на чисте објекте;
- ако се економски дијелови сусједних парцела непосредно граниче, растојање нових економских објеката од границе парцеле је минимално 1 m;
- ако се економски дио једне парцеле непосредно граничи са стамбеним дијелом друге парцеле, растојање нових економских објеката у односу на стамбени објекат на другој парцели се утврђује: за сточну стају мин. 15 m, за ђубриште и пољски клозет мин. 20 m, и то само на нижој коти.

Коефицијенти:

- коефицијент изграђености за градњу објеката за смјештај пољопривредних производа и механизације је max. 0,6.
- коефицијент изграђености за градњу објеката за узгој пољопривредних култура је max. 0,3.

Приступ и смјештај возила

Возила за обављање пољопривредне дјелатности смјестити у помоћном објекту у оквиру економског дворишта.

ОБЈЕКТИ ЗА ДРЖАЊЕ ЖИВОТИЊА

Општи услови изградње и уређења објеката за држање животиња дефинисани су Правилником о заштити животиња за држање и условима које морају да испуњавају објекти за држање животиња (Службени гласник РС, бр. 93/12).

Фармом се сматра свако домаћинство, објекат или у случају држања на отвореном, мјесто на коме животиње бораве, узгајају се или држе, копитари, папкари, перад и кунићи капацитета већег од 10 условних грла³⁰.

За одређивање локације и капацитета фарми користи се појам "условно грло" који подразумијева животињу или групу истоврсних животиња тежине 500 kg, рачунајући највећу тежину производне категорије. Под интензивном сточарском и перадарском производњом подразумијевају се објекти капацитета преко 50 условних грла.

Локације фарми треба да задовоље следеће опште услове:

- Препоручује се да се фарме граде на мање квалитетном пољопривредном земљишту, по могућности изнад V категорије.
- Земљиште за изградњу фарме мора бити на компактном и сувом тлу са ниским нивоом подземних вода, и не смије бити у зони плављења и клизишта.
- Локација за изградњу фарме својим положајем, капацитетом и еколошким условима не смије да угрожава и да буде угрожена од стамбених и других објеката у ближој и даљој околини. Минимална удаљеност објеката за интензивну сточарску и перадарску производњу од насеља, стамбених зона, спортско - рекреативних и других јавних комплекса зависи од капацитета и врсте стоке. Уколико није дефинисана посебним правилницима из области пољопривреде и сточарства, наведене удаљености треба да задовољавају услове из следеће табеле:

Минимална удаљеност	100 m	300 m	500 m	1000 m
Број условних грла	10 до 100 за копитаре и папкаре	до 300	300 - 500	преко 500
	10 до 100 за перад и куниће			

- Прилазни путеви фарми морају да буду довољно широки и по могућности изграђени од чврстог материјала са подлогом од шљунка.
- Локација за изградњу фарме мора да буде снабдјевена довољном количином воде за пиће из јавног водовода или властитог бунара.
- Отпадне воде, које настају током производног процеса или прања објекта и опреме, сакупљају се у водонепропусне лагуне. Фекалне воде сакупљају се у одвојену септичку јаму или се испуштају у канализацију. Простор за одлагање и збрињавање ђубрета и осоке из објекта смјештен је и гради се тако да се спријечи загађивање околине и разношење штетних биолошких загађивача.
- Локација за изградњу фарме мора имати уредно електроенергетско снабдијевање.
- Удаљеност између двије фарме живине мора бити минимално 300 m.
- Минимална удаљеност објеката фарме од границе парцеле је 5 m.
- Удаљеност објеката фарме од јавног пута неопходно је ускладити са одредбама члана 54. Закона о јавним путевима (Службени гласник РС, бр.89/13).
- Код лоцирања објеката фарми посебно се морају поштовати одредбе Правилника о мјерама заштите, начину одређивања и одржавања зона и појасева санитарне

³⁰ (оријентационе вриједности - 10 и више грла говеда, 50 и више грла свиња, 75 и више грла оваца и коза) или 175 и више јединки живине и кунића)

заштите, подручја на којима се налазе водоизворишта, као и водних објеката и вода намијењених људској употреби (Службени гласник РС, бр. 7/03).

Приликом просторне организације фарме пажњу треба посветити сљедећем:

- Круг фарме мора да буде довољно простран да одговара капацитету фарме, да садржаји у оквиру њега буду функционално повезани и довољно међусобно удаљени, да имају контролисан улаз и да буду оградањени адекватном оградом.
- Уз фарме треба бити обезбијеђена одговарајућа површина за испашу, те оранице за производњу концентратне крме.
- У једном објекту на фарми не може се држати више врста животиња.
- У оквиру фарме мора да постоји оградањено мјесто за одлагање и збрињавање стајског ђубрива, које мора бити удаљено од бунара са пијаћом водом минимално 20 m, а од објекта за узгој животиња 50 m, насупрот правцу главних вјетрова, односно, тако да не може загађивати околину.
- Минимална површина под зеленилом (зелени заштитни појас, зеленило комплекса) је 40%, изузев за фарме за узгој и држање живине гдје је минимално учешће зеленила 60%.
- Оријентациони нормативи за димензионисање објеката фарме су сљедећи:

○ Краве музаре (5 ком)	80 m ²
○ Тов јунади (20 ком)	100 m ²
○ Прасад (5 приплодних крмача)	124 m ²
○ 50 товљеника	80 m ²
○ Тов 3000 бројлера	750 m ²
○ Коке носиље 600 ком	125 m ²
○ Помоћни објекти (кош за храну и гаража за машине)	120 m ²
- Парцеле фарми се могу оградањивати транспарентном оградом висине максимално до 2,20 m.

Треба напоменути да сточне фарме већег капацитета од 10 условних грла нису дозвољене у оквиру стамбеног подручја.

ПРАВИЛА ЗА ПРИВРЕДНЕ ДЈЕЛАТНОСТИ

Поред општих правила која важе за све објекте на грађевинском земљишту/рејону, дата су и посебна правила за пословне и привредне објекте:

- појединачни пословни и привредни садржаји у ткиву и
- пословне хале, производни и пословни комплекси.

ПРАВИЛА ЗА ОБЈЕКТЕ ПОСЛОВНЕ (КОМЕРЦИЈАЛНЕ) НАМЈЕНЕ³¹ У СТАМБЕНОМ ТКИВУ

У оквиру стамбеног ткива развијају се појединачни комерцијални, пословни и привредни садржаји чији је просторни развој условљен потребама околних корисника.

Ти садржаји у склопу стамбеног ткива могу бити:

- комерцијални и сродни садржаји локалног снабдијевања и услуга: продавнице, пословни простори, угоститељство, финансијске услуге и сл.

³¹ Објекти који су претежно намијењени за трговину, угоститељство, занатство, пословне, финансијске услуге и други пословни простори.

- мање производне јединице – мали производни погони: мале фирме, пекарска производња, механичарске радионице, мања складишта грађевинског материјала, итд.

Ови објекти се могу организовати као:

- као самостални објекат на парцели,
- у оквиру стамбеног објекта: у приземној етажи, у склопу помоћног објекта или као други објекат на парцели.

За пословне објекте у стамбеном ткиву важе општа правила (коэффициент изграђености, коэффициент заузетости, спратност, парцелација, позиционирање објекта на парцели, итд.) као за становање у складу са типологијом изградње. Поред наведених, важе и следећа правила:

- приступи/улази у јединице пословног објекта морају бити одвојени од улаза у стамбени дио објекта или организовани тако да не ометају коришћење стамбеног простора;
- уколико јединица пословног објекта нема директан приступ на саобраћајницу, мора имати обезбијеђен колски прилаз минималне ширине 3,5 m;
- организација парцеле пословног објекта мора бити таква да не угрожава функционисање контактних парцела друге намјене;
- својим изгледом, материјализацијом и волуменом, пословни или привредни објекат не смије да наруши архитектонски и урбанистички концепт окружења; објекат не може бити изграђен као монтажни објекат или изграђен од неквалитетних материјала;
- није дозвољено складиштење и депоновање материјала и робе у отвореном простору на парцели/дворишту, већ се основни и пратећи процеси морају обављати у оквиру организованих дијелова објекта;
- привредне дјелатности не смију буком, загађењем, саобраћајним оптерећењем и др., преко дозвољене границе, угрожавати квалитет становања у објекту, на парцели и сусједству;
- у склопу парцеле мањег привредног објекта (производног погона) неопходно је формирати појас заштитног зеленила у минималној ширини 3 m према контактним парцелама друге намјене и према улици.

Реализација:

- изградња пословних објеката на парцелама до 0,5 ha, директно на основу Плана,
- за објекте на парцелама већим од 0,5 ha, ради се урбанистички пројекат.

ПРАВИЛА ЗА ПОСЛОВНЕ ХАЛЕ, ПРОИЗВОДНЕ И СКЛАДИШНЕ КОМПЛЕКСЕ

У овим зонама могу се градити пословни, производни објекти, објекти управе и администрације и одговарајући објекти саобраћајне и комуналне инфраструктуре.

Приликом изградње објеката ове врсте неопходно је:

- обезбиједити адекватну удаљеност садржаја са неповољним емисијама у простор од постојећих и планираних стамбених цјелина;
- обезбиједити све услове заштите животне средине;
- уредити адекватне заштитне зелене појасеве и хортикултурно и квалитетно вањско уређење простора парцела;
- пословне објекте треба адекватно удаљити од прилазних саобраћајница и планирати паркирање у улазном простору парцеле;

- око свих објеката треба обезбиједити противпожарни прилаз (минимална ширина 3,5 m), а у том смислу треба избјежавати изградњу главних и помоћних објеката уз границу парцеле;
- уколико је неопходно ограђивање пословних цјелина, ограде треба изводити као транспарентне и од квалитетних материјала;
- у простору парцеле или у оквиру објеката треба планирати простор за одлагање отпада;
- оглашавање треба ријешити постављањем "билборда", јарбола, "тотема" и других рекламних паноа у оквиру парцеле објеката, али пажњу треба посветити да не угрожавају прегледност саобраћајница и безбједност саобраћаја, као ни амбијент.
- пословни објекти у предузетничким зонама се обично изводе као пословне хале чија висина зависи од технолошког процеса који се у њима одвија. Спратност објеката се у том смислу планира као приземна, односно висина хале према условима технолошког процеса, уз могућност извођења једне или двије спратне етаже или галерије у једном дијелу објекта за административне или пословне садржаје. Препоручује се да се планирани административни објекти и просторије оријентишу према приступној саобраћајници како би допринијели визуелном квалитету урбаног уређења простора уличне регулације. Уколико се изводе објекти са класичним спратним етажама препоручује се да њихова висина не прелази спратност од П+2 (приземље и два спрата) сем ако за то не постоје оправдани разлози и уз обавезан услов да су задовољени сви урбанстички услови изградње – паркирање, удаљеност од сусједних објеката, оријентација и осунчаност и визуелна усаглашеност вертикалног габарита објекта са окружењем.
- оријентациони коефицијент изграђености је 0,7 а коефицијент искоришћености 0,35 (35%).

Реализација:

- за комплексе површине до 1,0 ha – директно на основу Просторног плана;
- за комплексе површине преко 1,0 ha – на основу спроведбене просторно - планске документације.

ПРАВИЛА ЗА ТУРИСТИЧКЕ ОБЈЕКТЕ И САДРЖАЈЕ

Намјена објеката

Објекти намијењени туризму могу бити:

- смјештајни: хотели, мотели, хостели, бунгалови, кампинг плацеви и сл.,
- пословни: продајни објекти за снабдијевање корисника туристичких зона и сл.,
- угоститељски: ресторани, кафеи и сл.,
- рекреативни и спортски: отворени и затворени базени, спортски терени, игралишта, ски стазе, спортске хале, итд.

Правила парцелације

Смјештајни објекат

- парцела се формира тако да се обезбиједи нормативни однос површине парцеле и смјештајног капацитета (препука је 70 m² површине парцеле / 1 лежај),
- према просторним могућностима, парцела се формира (увећава или дијели) првенствено у циљу прилагођавања правилима грађења и трансформације у вишу категорију објеката туризма.

Угоститељски објекат, површина парцеле - мин. 400 m².

Код препарцелације по дубини минимална ширина пролаза је 3,5 m.

Положај објекта на парцели

- грађевинска линија у односу на регулацију - према општим правилима,
- удаљеност објекта од сусједне парцеле - половина висине објекта, а не мање од 4,0 m,
- међусобна удаљеност слободностојећих објеката је најмање половину висине вишег објекта.

Коефицијенти

- коефицијент заузетости - мах. 50%
- коефицијент изграђености - мах.1,0
- зелене површине - мин. 30%.

Спратност објеката

Препоручена спратност објеката је од П (за бунгалове) до мах. П+1+Пк (за објекте капацитета до 20 лежајева). За објекте са већим смјештајним капацитетима потребан је урбанистички пројекат.

Други објекти на парцели

Могућа је изградња више објеката основне и пратеће намјене на парцели.

Дозвољена је изградња помоћних објеката у функцији основне намјене (помоћни простор за огрев, одлагање смећа и сл.) иза основног објекта. Сви објекти морају бити стилски усклађени.

Приступ и смјештај возила

Паркирање на парцели по нормативима.

Правила за слободне и зелене површине на парцели

Објекат намијењен туризму треба интегрисати са природним окружењем у коме се налази. Обрада партера - природним материјалима.

Реализација

- за парцеле/комплексе површине до 0,5 ha – директно на основу Просторног плана,
- за парцеле/комплексе површине преко 0,5 ha – на основу спроведбене просторно - планске документације.

ТУРИСТИЧКО - РЕКРЕАТИВНЕ ЦЈЕЛИНЕ

- У туристичким цјелинама дозвољава се камповање и боравак туриста на отвореном. Локације за камповање морају бити опремљене надстрешницама, питком водом, одговарајућом опремом за гашење пожара (судови са пијеском и водом) и морају имати контролисано одлагање отпада.
- Излетишта у природи морају бити опремљена основним садржајима: водом за пиће и одговарајућом опремом за гашење пожара (судови са пијеском и водом), локацијама за одлагање отпада и означеним мјестима на којима је дозвољено паљење ватре.
- Пјешачке и друге рекреативне стазе у шумским комплексима и другим туристичким цјелинама треба да прате правце атрактивних визура, ријечних токова, као и трасе постојећих пољских и шумских путева и стаза. Стазе треба да буду обезбијеђене пратећим садржајима и мобилијаром: таблама са информацијама о стази, одморишта, прихватним склоништима за склањање у случају природних непогода, уређеним просторима за излете, корпама за отпатке на локацијама са којих је могућ одвоз отпада, оградама на стазама повећаног ризика и другим пратећим садржајима.

- У туристичким и шумским цјелинама могу се градити планинарски и ловачки домови на начин да не наруше природни амбијент. Поред основне функције смјештаја планинара, ловаца, истраживачких екипа и осталих корисника, те пружања услуге припреме и служења хране и пића морају имати и сервисни карактер (склањање од непогода, преноћишта у нужди и контроле просторних цјелина). Ови објекти морају испуњавати опште минималне услове: ријешено водоснабдијевање, одводњу отпадних вода, снабдијевање електричном енергијом и систем управљања отпадом.

Изградња објеката за повремено становање у туристичкој зони

Правила за изградњу стамбених објеката за повремено становање (викенд објеката)

Приликом изградње нових и реконструкције постојећих викенд објеката у туристичким и природним цјелинама неопходно је придржавати се следећих правила:

- парцела викенд објекта мора имати обезбијеђен саобраћајни прилаз;
- архитектонско обликовање и материјализација објекта треба да буду прилагођени непосредном амбијенту и околном пејзажу;
- минимална површина парцеле износи 200 m², максимални коефицијент изграђености износи 0,6; степен заузетости максимално 0,3; максимална спратност П+Пк (приземље и поткровље) или П+1 (приземље и спрат);
- максимална висина ограде је 1,10 m, при чему се препоручују ограде од живице и дрвета;
- при уређењу дворишта користити аутоктоне врсте у циљу његовања изворног облика пејзажа;
- посебан услов за изградњу викенд објеката је изградња непропусне септичке јаме и одвоз смећа до најближег мјеста за прикупљање отпада;
- паркирање ријешити у склопу парцеле са надстрешницом у оквиру објекта.

У зони посебних туристичких предиспозиција, генерално, дозвољена је градња свих објеката везаних за развој туризма, одмора и рекреације.

2. ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ

Коришћење обрадивог пољопривредног земљишта у непољопривредне сврхе, вршиће се према условима утврђеним Законом о пољопривредном земљишту (Службени гласник РС, бр. 93/06, 86/07, 14/10 и 5/12):

- Ако није заснована на спроведбеним документима просторног уређења, забрањена је промјена намјене пољопривредног земљишта I, II, III и IV катастарске, односно бонитетне класе у непољопривредне сврхе.
- Изузетно од претходног става овог члана, промјена намјене пољопривредног земљишта I, II, III и IV катастарске, односно, бонитетне класе може да се врши само на основу расположивих стратешких докумената просторног уређења, стручног мишљења и локацијских услова, само за изградњу објеката:
  - земаљске инфраструктуре (ентитетска и регионална инфраструктура: саобраћајна, хидротехничка, енергетска, телекомуникациона и информациона),
  - комуналне инфраструктуре (инфраструктура јединице локалне самоуправе: саобраћајна, хидротехничка, енергетска, телекомуникациона и информациона),
  - за изградњу објеката који су у функцији пољопривредне производње,
  - индивидуалних стамбених и помоћних објеката у оквиру пољопривредног газдинства на том подручју и
  - индивидуалних стамбених и помоћних објеката инвеститора, односно, лица регистрованих за бављење пољопривредним дјелатностима.

- Промјена намјене пољопривредног земљишта V, VI, VII и VIII катастарске, односно, бонитетне класе, ако није заснована на документима просторног уређења, дозвољена је на основу стручног мишљења и локацијских услова.
- Због умањења вриједности и губитка пољопривредног земљишта као добра од општег интереса плаћа се накнада за промјену намјене пољопривредног земљишта у складу са Законом о пољопривредном земљишту.

Правила за изградњу појединачних економских објеката у функцији пољопривреде:

- објекти за смјештај пољопривредних машина и алатки, репроматеријала и сл;
- реализација директно на основу одредби овог Плана, издавањем локацијских услова, уколико објекти не захтијевају посебне инфраструктурне услове;
- максимална бруто површина објеката утврђује се према односу изградње 1:50 (1,0 m² бруто површине објекта на 50,0 m² парцеле);
- могућа је изградња стамбеног простора у оквиру објеката, површине до 50% укупне бруто развијене површине објекта;
- спратност објекта – П (приземље) или до П+Пк уколико је стамбени дио објекта на спрату.

Правила за изградњу објеката у функцији пољопривреде:

- реализација директно на основу одредби овог Плана, издавањем локацијских услова, уколико објекти не захтијевају посебне инфраструктурне услове; за парцеле веће од 1,0 ha ради се урбанистички пројекат;
- могућа је изградња, поред пословних објеката у функцији пољопривреде и пратећих објеката који су у њиховој функцији;
- могућа је изградња стамбеног/смјештајног простора у оквиру горе наведених пословних објеката, и то максималне површине до 100,0 m²;
- минимална површина парцеле за пословне објекте у функцији пољопривреде или је 0,5 ha; изузетно, ове објекте је могуће градити и на постојећој парцели мање површине, али не мање од 0,25 ha;
- максимални коефицијент заузетости парцеле је 40%;
- максимални коефицијент изграђености 0,5;
- минимална заступљеност уређених зелених површина на парцели је 25%;
- спратност објеката – максимално П (приземље), изузетно П+Пк (приземље и поткровље) за управне објекте / дијелове објекта у оквиру комплекса;
- минимални ниво комуналне опремљености за ове садржаје је: приступ јавном путу, прикључење на електроенергетску мрежу, интерни систем водовода и канализације (бунар и водонепропусна септичка јама);
- у оквиру комплекса је неопходно обезбиједити услове за приступ и паркирање возила за сопствене потребе;
- у оквиру комплекса је неопходно обезбиједити услове за одлагање комуналног и другог отпада, у складу са прописима и планираном намјеном.

На пољопривредном земљишту дозвољено је формирање пољопривредних зона које треба да имају потребну инфраструктуру за функционисање пословања. У пољопривредним зонама се могу организовати хладњаче, клаонице, фарме, силоси за житарице, складишта, прерада воћа и поврћа, млинови, велетрговине, логистика и транспорт, све у функцији пољопривредне производње.

3. ШУМСКО ЗЕМЉИШТЕ

Уколико Законом о шумама из 2008. године није другачије одређено, забрањује се:

- свака сјеча која није у складу са планским документима у шумарству,
- свака сјеча у заштићеним природним подручјима која није у складу са планским документима заштићених природних подручја,
- сјеча и уништавање ријетких и заштићених врста дрвећа, биотопа, станишта, хабитата и екосистема, као и уништавање врста жбуња и њихових природних станишта,
- подбјељивање стабала, осим за потребе обнове и његе шума,
- паша, брст коза и друге стоке, жирење, гајење лисничких шума, кресање лисника,
- сјеча сјеменских стабала у сјеменским састојинама која није предвиђена плановима газдовања шумама,
- самовласно заузимање шума, уништавање или оштећивање шумских засада, ознака и граничних знакова,
- одлагање смећа, отпадака и других штетних опасних материја, као и загађивање шума на сличне начине и
- друге радње којима се слаби прирасно - приносна (производна) функција и друге општекорисне функције шума, те угрожава оптимално функционисање шумских екосистема.

Крчење шума и трајна промјена намјене шумског земљишта може се вршити:

- када је то предвиђено плановима и програмима газдовања шумама,
- ако је у складу са законом који уређује област просторног планирања, уз достављање инвестиционо - техничке документације, на основу које је на одређеном земљишту неопходно крчење шума, односно, промјена намјене земљишта,
- на основу акта надлежног органа о утврђивању општег интереса,
- при изградњи водова (електро, ПТТ и слично) и комуналне инфраструктуре која не служи газдовању шумама,
- ради изградње објеката за заштиту људи и материјалних добара од елементарних непогода и одбране земље и
- у поступку комасације пољопривредног земљишта и шума.

У шумама се могу градити објекти потребни за газдовање шумом и дивљачи у складу са планским документима у шумарству и ловству, ако овим законом није другачије регулисано.

За изградњу и стављање у погон ћумурана, кречана, пилана, погона за прераду дрвета, индустријских погона и других постројења у шуми као и на удаљености до 100 метара од руба шуме за шуме у својини Републике, потребна је сагласност Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде за шуме и кориснике шума и шумског земљишта у својини Републике, а за шуме у приватној својини, сагласност органа јединице локалне самоуправе.

4. ВОДНО ЗЕМЉИШТЕ

Водно добро у смислу Закона о водама³² је водно земљиште, воде и водни објекти, који због свог нарочитог значаја јесу добра од општег интереса и под посебном су заштитом.

На водном добру није дозвољено изводити захвате, осим за:

- градњу објеката јавне инфраструктуре;
- градњу водних објеката, према одредбама овог закона;

³² Службени гласник РС, бр. 50/06, 92/09, 16/10 И 121/12.

- мјере које се односе на побољшање хидроморфолошких и биолошких карактеристика површинских вода;
- мјере које се односе на заштиту природе,
- градњу објеката, потребних за кориштење вода, обезбјеђење сигурности пловидбе и обезбјеђење заштите од утапања на природним купалиштима;
- изградњу објеката намијењених заштити вода од загађења;
- изградњу објеката, намијењених одбрани, заштити и спашавању људи, животиња или имовине, те провођењу задатака органа унутрашњих послова,
- изградњу рекреационих, спортских и туристичких објеката по посебно спроведеној просторно - планској процедури.

Водно земљиште намијењено водоснабдијевању представља зону са посебним режимом, чије су зоне санитарне заштите одређене према Закону о водама. Обиљежавање зона санитарне заштите, начин одређивања и одржавања као и мјере заштите одредиће се подзаконским актом и одлуком за привремену или трајну заштиту изворишта вода за људску употребу.

У осјетљивим подручјима подземних вода (зоне шире заштите око главних изворишта водоснабдијевања) - није дозвољено коришћење земљишта за рударство изузев на основу посебно прописаног режима коришћења.

Земљиште у редовно плављеним подручјима (плавна и поплавна подручја) не може бити коришћено за развој. Повремено плављено или подручје угрожено поплавама може бити коришћено за развој уколико то није у супротности са водопривредном основом.

Сугерише се уз обале језера и планиране акумулације успоставе заштитни појасеви у ширини од 50 m, а уз остале водотоке заштитне појасеве ширине 10 m. У заштитном појасу је забрањена изградња грађевинских објеката, извођење других гревинских радова, изузев водопривредних објеката и објеката за заштиту вода. Забрањено је депоновање отпадних материјала свих врста.

5. РУДНО ЗЕМЉИШТЕ

Рудно земљиште обухвата дијелове територије који располажу минералним сировинама и у дијелу се експлоатишу. Ради одрживог коришћења тог земљишта, потребно је:

- вршити даље истраживање свих врста минералних сировина у складу са могућностима и Законом о геолошким истраживањима,
- рудна земљишта, без обзира на то да ли је ријеч о богатим или сиромашним лежиштима, штитити се од изградње свих врста објеката супраструктуре и инфраструктуре; у случајевима када је то неопходно, може се дозволити само изградња привремених објеката са јасно одређеним правима коришћења објеката и обавезом инвеститора да те објекте о свом трошку уклоне када се таква потреба појави;
- законски дефинисати облике и начине рационалног газдовања рудним ресурсима у рудним земљиштима;
- у зонама експлоатације рудних ресурса максимално смањити штету која настаје као посљедица експлоатације руда (депоновање јаловине, пепела и др);
- све зоне експлоатације руда, а нарочито зоне захваћене великим промјенама, као што су површински копови и сл., морају се рекултивисати, тј. обновити вегетацијски покривач;
- еколошка штета ће се сагледавати као дио трошкова производње;

- у зонама великих промјена, тј. у зонама гдје је потребно уклонити продуктивни слој земљишта ради приступа рудном тијелу, настојати да се по завршетку експлоатације рудног лежишта продуктивни слој земљишта поново врати на мјесто са кога је привремено уклоњен.

НАПОМЕНА:

С обзиром да експлоатација минералних ресурса представља поступак коришћења дијела општинске територије с великим утицајем на простор и животну средину, посебним мјерама треба омогућити накнаду јединици локалне самоуправе за штете и губитке који могу да настану експлоатацијом минералних сировина (рудна рента). За сва напуштена експлоатациона поља, наћи најповољније рјешење њихове санације, што подразумева израду одговарајућих пројеката санације. На експлоатационом пољу на којем се обављају рударски радови потребно је у складу са рударским пројектима, већ у току експлоатације проводити постепену санацију терена и биолошком рекултивацијом вршити визуелно прилагођавање простору.

6. ПРАВИЛА ГРАЂЕЊА³³ И УСЛОВИ УРЕЂЕЊА ЗА ИНФРАСТРУКТУРНЕ ОБЈЕКТЕ И СИСТЕМЕ

ПРАВИЛА ЗА УРЕЂЕЊЕ И ГРАЂЕЊЕ САОБРАЋАЈНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ

- Регулациона линија и осовине саобраћајнице представљају основне елементе за дефинисање мреже саобраћајница и дате су кроз нижу просторно планску документацију - проведбену документацију;
- Коловозну конструкцију димензионисати према мјеродавном саобраћајном оптерећењу, али тако да коловозна конструкција јавних путева може да прихвати осовинско оптерећење од најмање 10 t по осовини, а за локалне путеве и улице оптерећење од најмање 6 t по осовини;
- Пројектовањем и градњом нових путева, осим локалних, обезбиједити да могу поднијети осовинско оптерећење од најмање 11,5 t по осовини;
- Слободни простор изнад коловоза (свијетли профил) за друмске саобраћајнице износи минимално 4,5 m;
- У општинском центру, на правцима пјешачких токова реализовати рампе за лица са посебним потребама у простору, као и за бициклисте и мајке са колицима;
- Пројектну документацију саобраћајница радити у складу са законском регулативом и стандардима;
- Ширину коловоза, пјешачких и бицикличких површина дефинисати према мјеродавном саобраћајном оптерећењу и категорији саобраћајнице;
- Пјешачке стазе и тротоаре димензионисати са минималном ширином од 1,5 m;
- Коловозе локалних путева димензионисати минимално ширине од 5,0 m, некатегорисаних путева минимално ширине од 3,5 m и приватних пролаза од 2,5 m;
- Аутобуска стајалишта изводити уз коловоз, као аутобуске нише, ширине 3 m, са обавезним тротоарима у зони аутобуских ниша, по важећој законској регулативи;
- Изван изграђеног простора, насеља изводити саобраћајнице са обостраним банкама минималне ширине по 1,5 m;
- Заштитни појасеви путева утврђују се према Закону о јавним путевима (Службени

³³ Потребно је поштовати смјернице за пројектовање, грађење, одржавање и надзор на путевима, књига 1 Пројектовање, дио 1: Пројектовање путева; поглавље 4; Функционални елементи и површине пута (ЈП "Путеви РС" Бања Лука, ЈП "Цесте Федерације БиХ", Сарајево, 2005. година).

гласник РС, бр. 89/13) и износе:

1. Ширина заштитног појаса у коме не могу да се отварају рудници, каменоломи, кречане, циглане, подижу индустријске зграде, постројења и депоније отпада и смећа и сл., износи 40 m од магистралног и регионалног пута и 20 m од локалног пута.
  2. Ширина заштитног појаса у коме не могу да се подижу далеководи и стубне трафо - станице износи од укрштања далековода са јавним путем најмање висину стуба далековода или стубне трафо - станице, а код паралелног вођења најмање 20 m од магистралног и регионалног пута и 10 m од локалног пута.
  3. Ширина заштитног појаса у коме не могу да се постављају индустријски колосјечи и подижу непокретна културна добра, износи 20 m од магистралног и регионалног пута и 10 m од локалног пута.
  4. Заштитни појас у коме не могу да се граде стамбене, пословне, помоћне и сличне зграде, копају бунари, резервоари, септичке јаме и слично, износи поред аутопута, брзог пута и магистралног пута 20 m, регионалног пута 10 m и локалног пута 5 m.
- Заштитни појас мјери се од спољне ивице путног појаса, а примјењује се и у насељеном мјесту, осим када је регулационим планом, урбанистичким пројектом или планом парцелације другачије одређено.
  - Заштитни појас пруге утврђује се према Закону о жељезницама Републике Српске (Службени гласник РС, бр. 58/01, 110/03, 24/12) и Правилнику 322 о начину укрштања жељезничке пруге и пута (Службени гласник РС, 76/10).

Препорука - ради повећања безбједности у саобраћају, потребно је урадити провјеру постојећих јавних путева (RSI) као и ревизију пројеката изградње и ренструкције путне мреже са аспекта безбједности саобраћаја (RSA).

ПРАВИЛА ЗА УРЕЂЕЊЕ И ГРАЂЕЊЕ ХИДРОТЕХНИЧКЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ

Правила за изградњу водоводних инсталација

- Трасе планираних магистралних цјевовода и водоводних линија водити постојећим и планираним саобраћајницама и по потреби зеленим површинама. Ван урбанизованог подручја трасе водити поред саобраћајница.
- Димензије нових водоводних линија одредити на основу хидрауличног прорачуна узимајући у обзир и потребну количину воде за гашење пожара како се то противпожарним прописима захтјева. Минималан пречник цијеви за градска насеља је 100 mm. На водоводним линијама предвидјети потребан број противпожарних хидраната, на максималном размаку од 80 m за индустријске зоне, односно 150 m за стамбене зоне. Препоручује се уградња надземних противпожарних хидраната.
- Минимална дубина укопавања разводних водоводних линија је 1,2 m, а магистралних цјевовода 1,8 m до тјемења цијеви.
- Приликом укрштања водоводне цијеви треба да буду изнад канализационих.
- Минималан размак између водоводних линија и других инсталација је 1,5 m. Појас заштите око магистралних цјевовода је минимум по 3,0 m са сваке стране.
- Новопроектване објекте прикључити на постојеће и планиране водоводне линије. Техничке услове и начин прикључења новопроектваних водоводних линија, као и прикључење појединих објеката одређује надлежна комунална организација. Водоводне линије затварати у прстен што омогућује сигурнији и бољи начин водоснабдијевања.
- Код изградње нових водоводних линија предвидјети довољан број затварача и фазонских комада ради исправног функционисања мреже.

- Реконструкцију разводне мреже радити по постојећој траси како би се оставио простор у профилу за друге инсталације и избјегли додатни трошкови око израде прикључака.
- За сва изворишта водоснабдијевања, као и објекте дистрибутивног система, спровести мјере санитарне заштите дефинисане Правилником о мјерама заштите, начину одређивања и одржавања зона и појасева санитарне заштите подручја на којима се налазе изворишта, као и водних објеката и вода намијењени људској употреби (Службени гласник РС, 07/03).

Правила за изградњу фекалне канализације

- Трасе фекалних колектора и сабирне канализационе мреже водити постојећим и планираним саобраћајницама и по потреби зеленим површинама.
- Дуж примарних и секундарних канализационих колектора успоставља се заштитни појас ширине 3,0 m са обје стране колектора.
- Димензије нове фекалне канализације одредити на основу хидрауличног прорачуна, узимајући у обзир комплетно сливно подручје. Уколико се прорачуном добије мањи пречник од Φ 200 mm, усвојити Φ 200 mm. Максимално пуњење канализације је $0,5xD$, гдје је D пречник цијеви.
- Минимална дубина укопавања треба да је таква, да канализација може да прихвати отпадне воде из свих објеката који су предвиђени да се прикључе на њу, а не мање од 1,2 m до тјемена цијеви. За исправно функционисање фекалне канализације предвидјети довољан број ревизионих окана и водити рачуна и минималним и максималним падовима. Оријентационо максимални пад је око $1/D$ (cm), а минимални пад $1/D$ (mm).
- Новопроектване објекте прикључити на постојећу и планирану фекалну канализацију. Минималан пречник кућног прикључка је Φ 150 mm.
- Индустрijske отпадне воде се могу увести у канализацију тек после предтретмана.
- У срединама гдје не постоји канализација градити прописне, водонепропусне септичке јаме, сабирне јаме или одговарајуће префабриковане уређаје за третман отпадних вода.
- Техничке услове и начин прикључења новопроектване фекалне канализације, као и прикључење појединих објеката одређује надлежна комунална организација.

Правила за изградњу кишне канализације

- Трасе кишних колектора и сабирне канализационе мреже водити постојећим и планираним саобраћајницама и по потреби зеленим површинама.
- Нову кишну канализацију упоредо изводити са реконструкцијом улица. Димензије нове кишне канализације одредити на основу хидрауличног прорачуна. За мјеродавну рачунску кишу обично се узима киша са вјероватноћом појаве 33% или 50%.
- Минимална дубина укопавања мјерена од тјемена цијеви је 1,0 m.
- Воду из дренажа уводити у кишну канализацију.

Правила за извођење регулације водотокова

- Трасу уређеног водотока усагласити са привредним, стамбеним, инфраструктурним и саобраћајним објектима.
- Мјеродавни протицај за димензионисање корита регулисаног водотока одређује надлежна водопривредна организација.
- Са обје стране регулисаног водотока оставити заштитни појас минималне ширине 4,0 m због могућих интервенција.

Препоруке за изградњу објеката у односу на хидроенергетску инфраструктуру:

Сугерише се уз обале језера успоставити заштитне појасеве у ширини од 50 m, а уз водотоке заштитне појасеве ширине 10 m. У заштитном појасу је забрањена изградња грађевинских објеката, извођење других гревинских радова, изузев водопривредних објеката и објеката за заштиту вода. Забрањено је депоновање отпадних материјала свих врста.

ПРАВИЛА ЗА УРЕЂЕЊЕ И ГРАЂЕЊЕ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТСКЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ

Цјелокупну електроенергетску мрежу и трафостанице градити у складу са важећим законима, стандардима, техничким прописима, препорукама и нормативима, посебно у складу са Правилником о техничким нормативима за изградњу надземних електроенергетских водова називног напона од 1kV до 400kV (Службени гласник РС, бр. 07/12) и Правилником о техничким норматива за изградњу нисконапонских надземних водова (Службени гласник РС, бр. 87/11).

- На мјесту укрштања надземног електроенергетског вода са телекомуникацијским водом сигурносна висина између најнижег проводника електроенергетског вода и највишег проводника телекомуникацијског вода износи:
  - 1) за водове напона 400 kV.....5,5 m;
  - 2) за водове напона 220 kV.....4,0 m;
  - 3) за водове напона од 35 kV до 110 kV.....3,0 m;
  - 4) за водове напона од 1 kV до 35 kV.....2,5 m.
- Водоравна удаљеност најближег проводника електроенергетског вода до ступа телекомуникацијског вода не смије износити мање од 5,0 m. Тај услов мора бити испуњен ако висинска разлика између најближих проводника оба вода износи најмање 10,0 m.
- Водоравна удаљеност стуба електроенергетског вода од најближег проводника телекомуникацијског вода не смије бити мања од 2,0 m.
- Угао укрштања надземног електроенергетског вода с телекомуникацијским водом, у правилу, не смије бити мањи од 45°, с тим да се изузетно може смањити до 30°.
- Сигуриносна висина вода изнад ауто-пута, магистралног, регионалног и локалног пута износи 7m.
- У густо насељеним мјестима, сигурносна висина вода мора износити 7,0 m.

Препоруке за изградњу објеката у односу на електроенергетску инфраструктуру:

- При радовима на реконструкцији 20 kV-не мреже, као и изградњи нове, потребно је градити подземну мрежу, јер се тако може много боље користити простор.
- Уз надземне електроенергетске водове успоставља се заштитни појас. За постојеће и планиране далеководне напонског нивоа 400 kV заштитни појас износи укупно 40 m, напонског нивоа 220 kV заштитни појас износи укупно 30 m, напонског нивоа 110 kV заштитни појас укупно 20 m, напонског нивоа 20 kV заштитни појас износи укупно 9 m. У коридорима планираних далековода не дозвољава се изградња нових грађевина. У овом појасу не могу се градити стамбене и пословне зграде, ни други објекти који би својим постојањем или функционисањем могли штетно утицати на сигурност далековода, као ни изводити други радови који би могли имати такав утицај.
- Земљиште у заштитном појасу може се користити за пољопривредну обраду, ливаде, пашњаке, ниске расаднике, ниске шуме и сл.
- Градња објеката, уређење грађевинских честица и јавних површина могућа је унутар коридора далаковода ако су испуњени технички прописи из Правилника о техничким нормативима за изградњу надземних електроенергетских водова називног напона 1

kV до 400 kV, уз добијену сагласност надлежног Електропреноса, односно надлежне Електродистрибуције.

- За изградњу објеката ван заштитног појаса, али и у његовој близини, важе одговарајућа правила о сигурносној удаљености и сигурносној висини, хоризонталној сигурносној удаљености, условима укрштања са путевима и другим објектима линијске инфраструктуре и другим сигурносним мјерама.
- Услови сигурносне удаљености грађевина које се граде у коридору 20 kV-тног далековода морају бити испуњени и за стање отклона водова далековода код пуног притиска вјетра (у било ком правцу) при температури +40 °C и то: за неприступачне дијелове зграда 3,0 m (кров, димњак и сл.), за приступачне дијелове зграда 4,0 m (тераса, балкон и сл.) У коридору далековода није дозвољена садња растиња чија би висина могла угрозити погонску сигурност далековода.

7. ПОСЕБНИ РЕЖИМИ ПЛАНИРАНОГ КОРИШЋЕЊА ПРОСТОРА

У оквиру главних категорија намјене простора одређују се заштићене зоне (дефинисане на појединим тематским картама) и то:

ЗАШТИЋЕНА ПРИРОДНА ПОДРУЧЈА И ЗОНЕ ЗАШТИТЕ КУЛТУРНОГ НАСЉЕЂА

У заштићеним природним подручјима – изван урбаних подручја и грађевинских рејона, дозвољена је само изградња инфраструктурних објеката и мрежа везаних за саобраћај, енергетику, хидротехнику и телекомуникације, као и рурална изградња. Планирани инфраструктурни објекти и мреже морају бити у хармонији са пејзажом. Неопходна је сагласност надлежне институције за заштиту споменика културе и природе у погледу:

- садње нових или рекултивацију постојећих шума;
- рекултивације било које врсте вегетације, у погледу комфорности са природним одликама, пејзажем и традиционалном пољопривредом.

За радове и активности који представљају приоритетан јавни интерес, а који су предвиђени у заштићеним природним подручјима, потребно је стручно мишљење од надлежне институције, и то за:

- изградњу површина за несметано одвијање саобраћаја;
- инсталисање далековода или цјевовода било које врсте.

За културно - историјски споменике и зоне заштите културног наслеђа - неопходна је сагласност надлежне институције за заштиту споменика културе и природе у погледу:

- одређивања нових површина за стамбени развој;
- организовања логистичких и шопинг центара;
- садње нових или рекултивацију постојећих шума;
- градње високих, слободно стојећих објеката;
- рекултивације било које врсте вегетације, у погледу комфорности са природним одликама, пејзажем и традиционалном пољопривредом;
- отварања или коришћења површинских копова било које врсте.

За радове и активности који представљају приоритетан јавни интерес, а који су предвиђени у зонама заштите културно-историјских споменика, потребно је стручно мишљење од надлежне институције, и то за:

- изградњу површина за несметано одвијање саобраћаја;
- инсталисање далековода или цјевовода било које врсте.

Потребно је обавијестити Републички завод за заштиту културно - историјског и природног наслеђа уколико се приликом извођења грађевинских и других радова пронађе **природно добро** које је геолошко - палеонтолошког или минеролошко - петрографског поријекла, а за које се претпоставља да има својство споменика природе, и предузети све мјере како се природно добро не би оштетило до доласка овлашћеног лица (члан 47. Закон о заштити природе).

Такође, уколико се у току грађевинских радова наиђе на **археолошка налазишта** или **археолошке предмете**, извођач грађевинских радова је дужан да одмах, без одлагања, прекине радове и обавијести Завод и да предузме мјере да предмет сачува на мјесту и у положају на којем је нађен (Закон о културним добрима Републике Српске, 11/95 и 108/08, члан 82.)

На **геолошким и геоморфолошким нестабилним теренима** - на подручју клизишта не смију се отварати површински копови и земљиште не може бити коришћено за развојне сврхе.

ПОДРУЧЈЕ МАГИСТРАЛНИХ ИНФРАСТРУКТУРНИХ КОРИДОРА

Утврђује се сљедећи режим коришћења простора у заштитним појасевима магистралних инфраструктурних система:

- у непосредном појасу заштите се успоставља режим строго контролисаног коришћења земљишта којим се у начелу не дозвољава изградња нових и реконструкција постојећих објеката, изузев оних који су у функцији магистралних инфраструктурних система (трасе, објекти и др.), а простор ван насеља се може користити као шумско и пољопривредно земљиште. У начелу, не треба дозволити ни изградњу нових нити реконструкцију постојећих објеката и подизање трајних засада у непосредном појасу заштите магистралног оптичког кабла;
- у непосредном и ширем заштитном појасу магистралних инфраструктурних система (магистрални пут, пруга) не могу се смјештати производне активности попут депонија комуналног и другог отпада, рудници, каменоломи, кречане и циглане, индустријски капацитети (само у непосредном појасу заштите), сточне пијаце, кванташке пијаце и други садржаји и објекти по посебним прописима;
- прецизна ширина сваког заштитног појаса за обављање појединих активности утврдиће се у складу са важећим прописима, као и на основу резултата претходних и детаљних анализа утицаја на животну средину у фази планирања или пројектовања;
- ширине заштитних појасева према Закону о јавним путевима су наведене у дијелу "Правила за уређење и грађење саобраћајне инфраструктуре";
- појас заштите око примарних цјевовода (за водоснабдијевање и одвођење отпадних вода) је минимум по 3,0 m са сваке стране; у заштитном појасу цјевовода не могу се градити грађевине које би штетно могле утицати на сигурност и функцију цјевовода или квалитет воде, нити изводити други радови који би могли имати такав утицај; детаљније је обрађено у "Правила за уређење и грађење саобраћајне хидротехничке инфраструктуре";

ЕКСПЛОАТАЦИОНА ПОЉА МИНЕРАЛНИХ СИРОВИНА

Експлоатационо поље је простор у коме рударска функција има предност над осталим функцијама. За дефинисање дугорочне политике у области минералних сировина основни

циљ је строго контролисано, планско, одрживо и економско коришћење минералних сировина, уз одговарајуће мјере заштите.

Преко експлоатационог поља могу се изграђивати јавни путеви, жељезничке пруге, канали и друге саобраћајнице, као и електрични водови високог напона са одређеним заштитним стубовима, по претходно прибављеној сагласности министарства надлежног за послове рударства.

На експлоатационим пољима је дозвољена изградња стамбених и привредних објеката само уз претходну сагласност предузећа које има одобрење за експлоатацију.

Да би се постојећи ресурси на територији општине Гацко адекватно искористили и заштитили неопходно је сљедеће:

- Израдити Елаборате о резервама за све минералне ресурсе који се експлоатишу или имају у плану да се експлоатишу на територији општине Гацко;
- За сваки извор и бунар који се користи за људску употребу потребно је урадити Програм санитарне заштите према "Правилнику о мјерама заштите, начину одређивања и одржавања зона и појасева санитарне заштите, подручја на којима се налазе изворишта, као и водних објаката и вода намјењених људској употреби (Службени гласник РС, 7/03);
- У случају рјешавања водоснабдијевања одређених мјесних заједница или других дијелова општине на рачун подземних вода, неопходно је да се изводе детаљна хидрогеолошка истраживања а према Пројекту детаљних хидрогеолошких истраживања а у складу са Законом о геолошким истраживањима (Службени гласник РС, 110/13);
- Урадити катастар загађивача подземних вода на територији општине Гацко;
- Урадити катастар клизишта на територији општине који је потребно стално ажурирати са новим подацима о локацијама клизишта, начином санирања и др;
- Експлоатација било ког минералног ресурса се мора вршити у складу Законом о рударству, Законом о геолошким истраживањима, Законом о концесијама и другим законским и подзаконским актима који дефинишу ову област;
- Планирање простора и изградња објеката у подручју одобреног експлоатационог поља мора бити уз сагласност са носиоцем експлоатационог права и ресорног министарства надлежног за експлоатацију минералних сировина, а који води евиденцију експлоатационих поља (Министарство индустрије, енергетике и рударства);
- Предлаже се наставак истраживања техничког грађевинског камена, угља, подземних вода и других минералних ресурса на територији општине Гацко. Ова истраживања је неопходно да се раде систематски, а према Пројектима који морају да задовоље све законске обавезе;
- Послије завршене експлоатације потребно је те просторе рекултивисати у циљу санације деградираних површина.
- Минералне ресурсе је потребно користити у складу са принципима "одрживог развоја".

II СМЈЕРНИЦЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ ПЛАНА

Под одредбама и смјерницама за провођење плана подразумевају се различити инструменти за реализацију и провођење плана. У ранијем периоду, највећи недостатак просторних планова представљао је недостатак инструмената за реализацију планских рјешења, тако да велики број планова није ни имплементиран.

Основна теоријска подјела инструмената за провођење планова јесте сљедећа:

1. Просторно – плански инструменти (просторно – планска документација),
2. Политике - инструменти (стратегије, планови, политике, студије, програми и остала развојна документација),
3. Економски инструменти (у оквиру њих финансијски инструменти, фискални инструменти),
4. Организациони инструменти,
5. Технички инструменти.

У Правилнику о начину израде, садржају и формирању докумената просторног уређења, дефинишу се инструменти и смјернице за реализацију плана и у овом документу су наведене четири врсте и то:

- Даље просторно и урбанистичко планирање (односно, просторно – плански инструменти),
- Израда вишегодишњих програма просторног уређења Републике и других просторних јединица, и израда секторских студија, анализа, програма и пројеката (односно, политике - инструменти),
- Развој информативног система о простору (један од најзначајнијих техничких инструмената).

Поред ових врста одредби, наведена је и "Земљишна политика", чиме се ова специфична политика квалификује као једна од одредби и смјерница за провођење плана. На тај начин се наглашава њен значај у склопу осталих политика које требају да доведу до успјешне реализације плана. У оквиру смјерница, налази се и дио "Остали инструменти за реализацију плана" гдје су обрађени конкретни економски и организациони инструменти по основним планским рјешењима.

1. ДАЉЕ ПРОСТОРНО И УРБАНИСТИЧКО ПЛАНИРАЊЕ

1.1 ЗНАЧАЈ И ФУНКЦИЈА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА

Просторно и урбанистичко планирање, само по себи, представља један од основних инструмената провођења просторних и урбанистичких планова. Провођење се врши израдом просторних и урбанистичких планова нижег нивоа, који ће својом детаљнијом разрадом допринијети квалитетнијој реализацији просторних планова вишег нивоа. Иначе, Просторни план Републике представља план највишег ранга.

Просторни план општине Гацко (у даљем тексту План) представља развојно - стратешки плански документ којим се дефинишу основни циљеви и принципи развоја за подручје општине у административним границама и то за плански период до 2034. године.

План представља плански и правни основ за израду других планова (за урбанистички план и проведбене документе просторног уређења), као и за издавање Локацијских услова на подручју за које није прописана обавеза доношења зонинг плана, регулационог плана, урбанистичког пројекта, те плана парцелације.

Планом се утврђују услови за изградњу у подручјима за која се не доносе документи просторног уређења нижег реда, обавезе приликом израде урбанистичких планова и проведбених докумената просторног уређења и други неопходни елементи.

Просторни план јединице локалне самоуправе преузима и детаљније разрађује планска одређења из Просторног плана Републике уз уважавање природних и културно – историјских вриједности подручја јединице локалне самоуправе.

Просторним планом јединице локалне самоуправе утврђују се: основна намјена простора, систем насеља (урбаног и руралног карактера) и њихово повезивање, критеријуми за ширење урбаних дијелова, намјене ван урбаних подручја, зоне комуналне инфраструктуре (развој саобраћајног система јединице локалне самоуправе или градског саобраћајног система, водоснабдијевање, енергија, телекомуникације), објекти од значаја за друштвену инфраструктуру јединице локалне самоуправе (здравство, школство, култура, спорт), мјере заштите градитељског и природног наслеђа, мјере заштите животне средине, мјере санације девастираних подручја (клизишта, плавна подручја), мјере заштите становника и материјалних добара од елементарних и других непогода, услови за изградњу у подручјима за која се не доносе документи просторног уређења нижег реда, обавезе приликом израде урбанистичких планова и проведбених докумената просторног уређења и друге неопходне елементе.

План представља обавезу за све надлежне општинске органе и јавна предузећа, као и за појединачне инвеститоре, у оном дијелу у коме су дефинисана прецизна планска рјешења, правила и пропозиције. Дио плана у коме су дефинисане политике и смјернице представља стратешки оквир и генерална упутства за економски и социјални развој, те је подложен даљем прецизирању, као и евентуалном преиспитивању у складу са текућим политикама у општини.

Сви плански документи у даљем поступку планирања морају да буду усаглашени са Планом – и то у погледу прецизираних планских рјешења, општинске инфраструктуре и конкретних показатеља, тамо гдје су дефинисани, као и прецизираних услова заштите.

Просторни планови подлијежу стручној контроли којом се провјерава усаглашеност са законом и другим прописима донијетим на основу закона, али и оправданост планских

рјешења, те усклађеност плана са урбанистичким стандардима и нормативима. Такође, у складу са Законом о уређењу простора и грађењу (чланови 56, 57. и 58. потребно је разрадити и дефинисати инструменте извјештавања о стању и проблемима просторног развоја, урбанизације, урбанистичког планирања и заштите животне средине.

Потребна је стална контрола спровођења плана (постплански мониторинг) у односу на активности које се спроводе на простору општине, као и у односу на могуће промјене у законодавном, економском и социјалном систему општине и ентитета. У случају оправданих и аргументованих разлога, вршиће се измјене и допуне овог Плана, а ревизија ће се вршити најкасније 10 година од усвајања Плана.³⁴ Просторни план важи до истека планског периода за који је донесен. У циљу праћења реализације Просторног плана, поред програма мјера, потребно је именовати посебно општинско тијело (комисија, савјет или сл.) са задатком да прати реализацију планских рјешења и задатака.

РАЗЛОЗИ ЗА ИЗМЈЕНУ, ДОПУНУ ИЛИ РЕВИЗИЈУ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА:

- ако се у току планског периода оцијени да се Просторни план не остварује у битним елементима и односима из разлога који су ван утицаја органа који проводе тај план,
- ако се у току планског периода појаве нове околности, потребе или могућности, које нису биле познате или нису биле узете у обзир код доношења Просторног плана,
- ако се у току планског периода измијени Просторни план Републике Српске или донесу нови прописи из области уређења простора, из којих произилази обавеза или потреба усклађивања Просторног плана.

1.2 СПРОВОЂЕЊЕ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА И СМЈЕРНИЦЕ ЗА ИЗРАДУ ПЛАНСКЕ ДОКУМЕНТАЦИЈЕ

Просторни план спроводи се:

- доношењем урбанистичких и проведбених докумената просторног уређења, усаглашених са Просторним планом,
- забраном и спречавањем интервенција и других активности у простору које нису у сагласности са Просторним планом,
- посебним режимом контроле дјелатности штетних за животну средину,
- доношењем прописа и других мјера из надлежности општине којим се уређују поједина питања урбаног уређења,
- непосредном примјеном – у случајевима из претходног поглавља **Правила грађења и режими планираног кориштења простора.**

Урбанистичким планом детаљније се разрађују одређења из просторног плана јединице локалне самоуправе, а доноси се за урбано подручје јединице локалне самоуправе.

Спроведбени плански документи доносе се у циљу даље разраде и конкретизације просторног и урбанистичког плана до нивоа који обезбјеђује могућност одлучивања о урбанистичкој сагласности за конкретне интервенције у простору. То су техничко - регулативни документи просторног уређења на основу којих се дефинишу услови за пројектовање и извођење објеката.

Спроведбени документи, у смислу претходних одредби су:

---

³⁴ У члановима 57. и 58. Закона о уређењу простора и грађењу је наведено да је општина дужна да води документацију потребну за праћење стања у простору, израду и праћење спровођења докумената просторног уређења и да на основу извјештаја, доноси двогодишњи програм мјера и активности. Програм мјера, поред осталог, садржи процјену потребе израде нових, односно измјене и допуне постојећих докумената просторног уређења, те друге мјере и активности важне за израду и доношење тих докумената.

- зонинг план,
- регулациони план,
- урбанистички пројект,
- план парцелације.

У складу са законом о уређењу простора и грађењу (Службени гласник РС, бр. 40/13), за насеља градског карактера, поред урбанистичког плана, потребно је доношење и зонинг плана, који се доноси за цијело подручје покривено урбанистичким планом и мора бити усаглашен са тим планом. У појединим случајевима, зонинг план се може донијети за цјелине, подцјелине односно појединачне зоне унутар урбаног подручја, ако је то предвиђено урбанистичким планом. **За подручје посебне намјене доноси се зонинг план подручја посебне намјене.**

Израда планске документације могућа је и за друге зоне и насеља, односно дијелове насеља, као и за инфраструктурне коридоре и објекте, подручја потенцијалних привредно - радних зона као и у туристичким, производним, услужним, комуналним, заштитним и другим зонама, а у складу са потребама и одлукама општине Гацко и надлежних министарстава. Врста планског документа се одређује према Закону о уређењу простора и грађењу.

Регулациони план се доноси за претежно изграђена урбана подручја, при чему је нужно детаљно дефинисати услове пројектовања и изградње нових објеката, као и за подручја од општег интереса јединице локалне самоуправе за развој привреде или изградњу објеката друштвене инфраструктуре.

Урбанистички пројекат доноси се за подручја која се граде као цјелина или су већ у значајној мјери изграђена, за подручја гдје се појавила потреба за формирањем више нових парцела или потреба за изградњом неколико објеката који чине комплекс изградње, као и за подручја која имају посебан културно - историјски или природни значај. Основа за израду урбанистичког пројекта је зонинг план или регулациони план.

За просторне цјелине за које не постоји обавеза доношења регулационог плана или урбанистичког пројекта може се донијети план парцелације као посебан и самосталан плански документ, а на основу просторног, урбанистичког, односно, зонинг плана јединице локалне самоуправе, ако за то постоје оправдани разлози. Планови парцелације се доносе за контактне зоне градова и центара јединица локалне самоуправе који се налазе у великој територијалној експанзији, приградска села у трансформацији, просторе дуж ауто-путева, магистралних и регионалних путева и других објеката линијске инфраструктуре.

Сprovedбени просторно - плански документи (зонинг планови, регулациони планови, урбанистички пројекти и планови парцелације) садржаја су одређеног Законом о уређењу простора и грађењу (чланови 26, 34, 35, 36. и 37) и подзаконским актима.

Документи из претходног става припремају се, израђују и доносе по поступку који је одређен Законом о уређењу простора и грађењу, те Одлуком о приступању изради планског документа.

С обзиром на специфичности постојећег и планираног просторног уређења општине Гацко, обавезно је доношење сљедеће просторно - планске документације:

- Просторни план подручја посебне намјене Горња Дрина – заштита природе, туризам, енергетика и капитална инфраструктура;

- Просторни план подручја посебне намјене саобраћајног коридора Вишеград – Требиње;
- Просторни план посебног подручја за Национални парк "Сутјеска" (у складу са посебним прописима и одредбама Просторног плана Републике Српске до 2025³⁵ године);
- Просторни планови посебног подручја за предвиђене паркове природе Бјеласница и језеро Клиње – Мушница;
- Израда Урбанистичког плана за урбано подручје Гацка (урбано подручје Гацка са проширењем – дио Грачанице, Гостинац, Врбица, укупне површине 348,08 ha);
- Израда Урбанистичког плана Автовца (површина 160,06 ha);
- Зонинг план подручја посебне намјене за акумулацију Заломка;
- Регулациони план за проширење РиТЕ "Гацко";
- Регулациони план за викенд зону (простор намијењен развоју туристичко - угоститељских садржаја и викенд насеља на Чемерну) укупне површине 45 ha;
- Регулациони план за туристичку зону (уз језера Врба - Клиње) укупне површине 60,55 ha;
- Планови парцелације за планиране локалне путеве;
- Планове парцелације за регионалне путеве и друге објекте линијске инфраструктуре (планирани далеководи);
- Планови управљања стаништем за горњи ток Неретве и дио Гатачког поља (нису саставни дио стратешке и provedбене планске документације).

За дефинисане производно - пословне зоне доносе се регулациони планови или се ове зоне обрађују у оквиру урбаног подручја мјеста у коме се налазе, а за које је потребно донијети регулациони план.

За просторне цјелине у ванурбаним подручјима, доноси се План парцелације као посебан и самосталан плански документ. Уколико се планира изградња и уређење просторне цјелине веће од 1 ha, или цјелине комплексне намјене и организације, неопходно је претходно урадити одговарајући документ просторног уређења – зонинг план, регулациони план или урбанистички пројекат.

Доношење плана парцелације или другог одговарајућег документа просторног уређења у ванурбаном подручју обавезно је за:

- изградњу садржаја који имају значајне просторне, визуелне, еколошке или друге импликације на земљиште у окружењу, а нарочито: гробља, пијаце, каменоломе, рибњаке, пилане, фарме капацитета преко 100 условних грла и привредне комплексе за које је обавезна израда процјене утицаја на животну средину,
- реализацију садржаја уз претходну експропријацију земљишта и оних који захтијевају обимно и комплексно рјешавање имовинско - правних односа.

Имајући у виду значај планова и виталне интересе који се њима уређују и регулишу, савремене трендове и потребу транспарентности, неопходно је установити инструменте и створити претпоставке за укључивање јавности у цјелокупни процес израде и доношења докумената просторног уређења, као и праћење њиховог спровођења и реализације предвиђених рјешења.

³⁵ Планирано проширење НП Сутјеска заједно са НП Сутјеска и планираним НП Кањон Таре - Љубишње је у склопу прекограничног заштићеног подручја Резерват биосфере Тара, заједно са НП Дурмитор и ПП Пива у Црној Гори.

У поступку израде урбанистичких планова и спроведбених докумената просторног уређења, упућује се на следеће:

- намјена површина у обухвату урбанистичког плана и provedбених докумената просторног уређења мора бити усаглашена са намјеном површина у просторном плану;
- саобраћајни коридори дати просторним планом морају се поштовати код израде урбанистичких планова и provedбених докумената просторног уређења;
- овим планом дефинисани су инфраструктурни системи, односно, мреже и објекти техничке инфраструктуре који се преносе и детаљније разрађују на нивоу урбанистичких планова и provedбених докумената просторног уређења, а у складу са прописима и сагласностима надлежних институција.

Одредбе из претходног става имају значај смјерница за носиоца израде документа.

Носилац израде документа, као верификовано и стручно правно лице, није у обавези придржавати се експлицитних смјерница из претходног става у случајевима:

- када то захтијевају посебни прописи из области планирања, пројектовања, грађења или коришћења грађевина или грађевинског земљишта,
- када за то постоје други оправдани разлози (рационалност и економичност грађења и коришћења грађевина, грађевинског земљишта или других добара, технолошки разлози, разлози одбране и безбједности, разлози заштите од елементарних непогода, техничких инцидената или ратних дејстава, разлози очувања, заштите и унапређења животне средине, специфичне потребе инвеститора и сл.),
- у другим оправданим случајевима, горе посебно непоменути.

Одступање од смјерница у смислу из претходног става, треба да буде стручно аргументовано и ограничено на обим који је неопходан да се уваже услови и околности усљед чега до одступања и долази.

2. ЗЕМЉИШНА ПОЛИТИКА (ОЧУВАЊЕ, ЗАШТИТА И КОРИШЋЕЊЕ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ЗЕМЉИШТА, УПРАВЉАЊЕ ГРАЂЕВИНСКИМ ЗЕМЉИШТЕМ И ДР.)

Земљишна политика представља политику чија је сврха управљање земљиштем као ресурсем од интереса за државу и локалну самоуправу. Има изразито мултидисциплинарни карактер (садржи економску, социјалну, административно - правну, еколошку димензију).

Земљишна политика може значајно допринијети квалитетном просторном развоју. У развијеним државама значајни приходи локалне самоуправе долазе од управљања земљиштем, нарочито од грађевинског земљишта (продаја, опремање, давање у закуп, кориштење). Грађевинско земљиште представља један од најзначајних ресурса локалне самоуправе, а који у претходном периоду није био квалитетно искоришћен. Урбана земљишна политика представља сегмент земљишне политике који се бави градским грађевинским земљиштем као најпрофитабилнијом врстом земљишта. Пољопривредна земљишна политика је усмјерена на заштиту пољопривредног земљишта, прије свега најквалитетнијег пољопривредног земљишта.

У Републици Српској два закона регулишу проблематику земљишта, и на тај начин земљишне политике: Закон о уређењу простора и грађењу (у оквиру којег се разматра проблематика грађевинског земљишта) и Закон о пољопривредном земљишту.

Потребно је нагласити да је градско грађевинско земљиште непокретност, кога регулише Закон о стварним правима, и да више није само у државној својини, него може бити и приватно власништво. Нажалост, у ранијим Законима о грађевинском земљишту (из 2003. и 2006. године) није усвојено аутоматско преношење парцела градског грађевинског земљишта која користе приватна лица у приватно власништво.

Закон о пољопривредном земљишту (Службени гласник РС, 93/06, 86/07, 14/10 и 05/12) забрањује промјену намјене обрадивог пољопривредног земљишта I, II, III, IV и V катастарске, односно бонитетне класе у непољопривредне сврхе, осим у одређеним случајевима (већи број изузетака). Овим законом се промовише заштита квалитетног пољопривредног земљишта, али проблем је што за класификацију пољопривредног земљишта користи два различита система мјера (бонитетне и катастарске класе).

Основни циљеви земљишне политике на подручју општине Гацко су:

- рационално коришћење грађевинског земљишта,
- подстицање урбане обнове и погушћавања насеља,
- заштита квалитетног пољопривредног земљишта,
- промовисање инвестирања кроз ефикасно прибављање локација,
- обнова девастираних подручја,

Инструменти земљишне политике (нарочито, урбане земљишне политике) у временском хоризонту плана требају бити сљедећи:

- планерски – урбанистичка и грађевинска регулатива (урбанистички и регулациони планови, планови парцелације, прописи о грађењу), забрана или рестрикција изградње на одређеној локацији;
- порески (фискални) - поред класичних пореза потребно је увести и друге порезе или општинске таксе, као што је порез или такса на повећану вриједност земљишта; на неизграђено земљиште; на промјену намјене земљишта, на комерцијално земљиште (за пословање и станове за издавање и продају). Могућа су и посебна изузећа од плаћања пореза или таксе;

- тржишни - слободно тржиште промета земљиштем, продаја земљишта, постојање приватних, јавних и мјешовитих предузимачких компанија, могућност прединвестирања у земљиште, укључујући и приватни капитал кроз конкретне програме и пројекте;
- финансијски - постојање различитих банкарских и других финансијских институција, као што су кредитне задруге, штедионице, инвестициони фондови, институционални инвеститори и могућност кредитирања производње грађевинског земљишта и изградње, као и развијено секундарно тржиште капитала и хартија од вредности и плаћање помоћу дионица; и
- административни - експропријација, ограничавање права држања празног земљишта, обавеза уређења земљишта тј. парцелација, заштита природних и културних објеката.

Ово захтијева дефинисање и доношење одговарајуће правне регулативе за спровођење планова која се односи на следеће инструменте:

- аквизиција земљишта, коју јавне власти спроводе не само за имплементацију стамбених пројеката, већ и за развој економских активности и имплементацију развојних пројеката;
- експропријација (само за обезбјеђење јавног интереса);
- право прече куповине;
- (ре)парцелација земљишта (спречавање парцелације - цијепања катастарских парцела у рубним зонама грађевинског земљишта које нису покривене плановима); и
- развој локалне инфраструктуре, као и, евентуално, могућност склапања уговора између локалне управе и власника земљишта о обавезној имплементацији плана.

Кључна ствар за ефикасно функционисање земљишне политике представља одређивање својине на земљишту. Локалне власти морају да имају следеће одговорности:

- стицање и располагање јавном својином - земљиштем, управљање земљиштем у локалној својини (куповање, продавање, издавање у закуп и др.);
- детаљније регулисање локалним прописима појединих законских рјешења, како би била прилагођена локалним условима;
- прикупљање јавних прихода (пореза и др.), у циљу финансијског оспособљавања за куповину земљишта, инвестирање у опремање земљишта, грађење и на тај начин капитализацију локалне имовине;
- комплетирање надлежности и одговорности за регулисање коришћења земљишта, "производњу" (уређење и опремање) грађевинског земљишта/локација, организовање и развијање јавних услуга, производњу станова и одговорност за општи привредни и социјални развој. Локална агенција за производњу земљишта – локација (Дирекција за грађевинско земљиште општине Гацко) треба да буде надлежна за координацију свих послова.

Велики значај за земљишну политику имају процеси које се односе на имовинска права и то:

- поврат земљишта бившим власницима (реституција);
- реформа права закупа;
- комасација и репарцелација земљишта.

У БиХ још није усвојен Закон о реституцији земљишта. Код реформе права закупа потребно је регулисати различите аспекте закупа, концесионарства због инфраструктурног развоја и различитих видова лизинга у зависности од функција (становање, комерцијалне дјелатности, индустријске и друге).

Генерално, земљишна политика мора располагати одређеним инструментима као што су:

- економски инструменти (пореска и кредитна политика, формирање финансијских институција као што су развојне банке, хипотекарне банке, приватни фондови, развој тржишта хартија од вриједности и капитала итд.);
- организациони инструменти (формирање агенције за производњу земљишта – локација, промовисање партнерства јавног и приватног сектора);
- правни инструменти (доношење локалних прописа за прилагођавање законских рјешења локалним условима).

3. ИЗРАДА ВИШЕГОДИШЊИХ ПРОГРАМА ПРОСТОРНОГ УРЕЂЕЊА ПРОСТОРНИХ ЈЕДИНИЦА И ИЗРАДА СЕКТОРСКИХ СТУДИЈА, АНАЛИЗА, ПРОГРАМА И ПРОЈЕКТА

Просторни план општине Гацко због свог карактера и нивоа обраде не може давати одредбе и смјернице за израду вишегодишњих програма просторног уређења просторних јединица на подручју општине, ако се под тим подразумевају програми уређења грађевинског земљишта. Израда вишегодишњих програма просторног уређења може се дефинисати тек у урбанистичким плановима (у којима се јасно одређује планирано проширење грађевинског земљишта), тако да је могуће дефинисати смјернице за израду средњерочних програма уређења грађевинског земљишта.

Даљи развој општине подразумева, поред израде и спровођења Просторног плана, израду и спровођење различитих стратегија, одлука, политика, студија, програма, секторских планова и осталих развојних докумената важних за функционисање општине. Овим планом се утврђује обавеза доношења сљедећих докумената до краја временског хоризонта плана:

- Стратегија развоја неразвијених подручја општине Гацко;
- Стратегија развоја руралних подручја општине Гацко;
- Популациона политика општине Гацко;
- Стамбена политика општине Гацко;
- Стратегија развоја локалних путева и улица у насељу на територији општине Гацко;
- Студија енергетских потенцијала општине Гацко;
- Студија топлификације;
- Стратегија развоја пољопривреде, шумарства, туризма, индустрије, рударства општине Гацко;
- Општински план заштите природе;
- Општински програм заштите ваздуха;
- Општински план управљања чврстим отпадом;
- Услови очувања, одржавања и коришћења културних и природних добара и утврђивање мјера заштите за подручје општине Гацко,
- Елаборати о класификацији и категоризацији резерви минералних сировина за које се утврди економска оправданост за експлоатацију,
- Програм развоја тржишта рада,
- Стратегија и програм безбједности друмског саобраћаја;
- Провјера постојећих јавних путева (RSI) и ревизија пројеката изградње и реконструкције путне инфраструктуре (RSA) са аспекта безбједности саобраћаја;
- Пројекти допунских дјелатности на селу и сл.

На нивоу Републике Српске је у претходних неколико година усвојено низ значајних секторских развојних докумената из области пољопривреде, енергетике и индустрије. Међутим, још увијек није урађена Стратегија развоја Републике Српске, као ни Стратегија заштите животне средине РС (Републички стратешки план заштите животне средине). Веома је значајно да се на нивоу РС крене са усвајањем недостајућих секторских стратегија, нарочито у области животне средине (Стратегија интегралног управљања водама и Стратегија управљања чврстим отпадом).

Политика развоја становништва РС је донесена 2005. године. Овај документ треба да омогући демографски опоравак читаве РС, односно постепено повећање наталитета, чиме ће читав простор РС, а тиме и простор општине Гацко прећи на позитивне вриједности природног прираштаја.

4. РАЗВОЈ ИНФОРМАЦИОНОГ СИСТЕМА О ПРОСТОРУ

Закон о уређењу простора и грађењу (Службени гласник РС, 40/13) много детаљније разрађује област информационог система о простору. У члану 53. се предвиђа успостављање јединственог просторно - информационог система на нивоу Републике Српске који ће водити ресорно Министарство.

Члан 54. прописује садржај јединственог просторно - информационог система:

- а) податке о документима просторног уређења Републике,
- б) податке о документима просторног уређења јединица локалне самоуправе,
- в) сателитске снимке подручја Републике и аерофотограметријске снимке,
- г) статистичке, картографске, аналитичке и планске податке,
- д) податке о инфраструктури,
- ђ) податке о привредним ресурсима,
- е) податке о грађевинском земљишту,
- ж) податке о градитељском и природном наслеђу,
- з) податке о бесправној градњи,
- и) податке о угроженим подручјима (клизишта, плавна подручја),
- ј) податке о извршеним геотехничким и другим спроведеним истражним радовима,
- к) регистар загађивача животне средине,
- л) податке о кадровима и установама из области просторног планирања,
- љ) регистар издатих грађевинских и употребних дозвола за објекте,
- м) регистар издатих лиценци за физичка и правна лица,
- н) регистар издатих сертификата о енергетским карактеристикама зграда и
- њ) друге податке који су од значаја за просторно уређење Републике и за вођење и одржавање јединственог просторно - информационог система.

Прописује се и обавеза органа надлежног за послове урбанизма јединице локалне самоуправе да води јединствену евиденцију о стању простора на прописаним обрасцима и да податке и документацију редовно доставља одговарајућој служби за документацију. Ово практично значи да на нивоу јединице локалне самоуправе (општине) мора постојати одређени облик просторно - информационог система који води општинско одјељење задужено за послове урбанизма.

Оваква законска одредба је резултат развоја географских (просторних) информационог система (GIS) у свијету и њихове примјене у раду локалне администрације, првенствено у раду органа управе задужених за просторно уређење. Примјена GIS - а у области просторног и урбанистичког планирања вишеструко је повећала продуктивност и квалитет рада, а такође смањила вријеме потребно за обављање различитих активности из домена рада органа управе задужених за просторно уређење.

Због свега тога потребно је да општина Гацко организује успостављање информационог система о простору општине, чији ће главни дио бити Просторни план општине Гацко, као највиши просторно - плански документ, који је надређен осталим планским актима. Све то захтијева набавку одговарајућег хардвера (рачунара), као и софтвера (GIS програм).

5.ОСТАЛИ ИНСТРУМЕНТИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ ПЛАНА

Као остали инструменти за реализацију овог просторног плана односно његових планских рјешења могу се издвојити економско – финансијски и организациони инструменти.

ЕКОНОМСКО - ФИНАНСИЈСКИ ИНСТРУМЕНТИ

Основни економско – финансијски инструменти за реализацију плана, односно, извори финансирања планских рјешења биће општински буџет, буџети Републике Српске и Босне и Херцеговине, концесије, страни кредити, приватни капитал, нови претприступни инструмент Европске уније под називом “IPA (Instrument for Pre – Accession Assistance)”, као и структурни фондови Европске уније (након уласка у Унију). Овај инструмент је основан са намјером олакшавања уласка у ЕУ државама кандидатима, као и потенцијалним државама кандидатима (међу њима и Босни и Херцеговини).

IPA је уграђена у нови буџет Европске Уније и састоји се од 5 компоненти:

- Помоћ у транзицији и изградњи институција;
- Регионална и трансгранична сарадња;
- Регионални развој;
- Развој људских ресурса;
- Рурални развој.

Прве двије компоненте примјењиваће се и на државе кандидате и потенцијалне државе кандидате, док се компоненте - регионални развој, развој људских ресурса и рурални развој односе само на државе кандидате.

Босна и Херцеговина, Република Српска и општина Гацко, као њен дио, вјероватно ће бити у могућности да рачунају на финансијска средства везана за помоћ у транзицији и изградњи институција, као и регионалну и трансграничну сарадњу у наредном периоду. У периоду када постане чланица ЕУ, БиХ би на располагању требала имати структурне фондове чија је намјена економска и социјална кохезија простора Уније (уколико не дође до промјена у регионалној политици ЕУ).

Дио финансијских средстава би могао доћи на подручје општине Гацко кроз кандидовање различитих пројеката дефинисаних и овим просторним планом. Првенствено се односи на пројекте који су везани за трансграничну сарадњу и планирање. У каснијем периоду, нагласак треба ставити на пројекте из области саобраћаја, индустријске инфраструктуре и социјалног становања (компонента "регионални развој" у оквиру IPA).

Порески инструменти

У планском периоду потребно је извршити значајне промјене у пореској политици Републике Српске, која ће ићи према увођењу једног броја нових пореза (нпр. порез на некоришћење станова и остале имовине), диференцирању одређених пореза, и нарочито према другачијој расподјели средстава добијених прикупљањем постојећих и нових (претежно диференцираних) пореза између ентитета и локалне самоуправе. У том смислу локална самоуправа мора добити сва средства добијена од прикупљања одређеног броја постојећих и нових диференцираних пореза. Значајна мјеста у будућој пореској политици морале би имати пореске олакшице, као и диференцирање пореза према просторној (географској) припадности (нпр. неразвијена подручја – мања стопа пореза).

Локалне таксе везане за грађевинско земљиште морају се трансформисати у локалне порезе (на грађевинско земљиште, на повећану вриједност земљишта, на неизграђено земљиште, на

промјену намјене земљишта, на комерцијално земљиште). Веома је битно да порез на промет пољопривредног земљишта остане порески приход локалне самоуправе, као и да се уведе виша стопа пореза на промет пољопривредног земљишта у рубним зонама градског насеља (ово земљиште има повећану вриједност). Пореске олакшице на порезе у надлежности општине мораће бити првенствено усмјерене према изразито неразвијеним подручјима општине Гацко.

Порез на имовину би требао представљати један од основних начина финансирања ентитетског фонда за јавну стамбену изградњу, као основног стуба будуће ентитетске стамбене политике (пребацивање дијела овог пореза у ентитетску надлежност).

ОРГАНИЗАЦИОНИ ИНСТРУМЕНТИ

Основне организационе инструменте за реализацију плана представљаће у периоду до 2034. године разне врсте општинских институција у функцији реализације плана и то:

- Дирекција за грађевинско земљиште општине Гацко,
- Фонд за развој општине Гацко (у склопу се треба налазити подфонд за развој изразито неразвијених подручја),
- Стамбена агенција општине Гацко,
- Комисија за популациону политику општине Гацко.

Остали организациони инструменти су:

- Одређивање професионалног лица у административној служби општине које ће се бавити пословима везаним за локалну популациону политику;
- Оснивање фондације или клуба донатора за ванбуџетско финансирање мјера популационе политике;
- Формирање регистра домаћинстава са имовинским подацима (стање имовине, приходи од имовине).

У провођење плана значајну улогу ће имати и трансформација, односно, реформа појединих постојећих институција на ентитетском нивоу. Нужно је у периоду до 2015. године Фонд за становање Републике Српске трансформисати, односно, претворити у Фонд за јавну стамбену изградњу Републике Српске, као и основати Агенцију за осигурање стамбених кредита Републике Српске.

Средства за финансирање нових општинских институција биће:

- Општински буџет (потпуним пребацивањем надлежности за одређене постојеће и нове диференциране порезе на општину, и другачијом расподјелом средстава добијених прикупљањем постојећих и нових диференцираних пореза између ентитета и локалне самоуправе),
- Кредити;
- Донације;
- Претприступни инструмент Европске уније "IPA (Instrument for Pre – Accession Assistance)";
- Структурни фондови Европске уније (након уласка у Унију).

ГРАФИЧКИ ДИО